

cluis est. fumendus est tamen in his quidam terminus: ne si ad natos natorum / et amicos
 amicorum extendatur: in infinitum fiat progressus. Sed de hoc alias considerandum erit. suf-
 ficiens autem per se ponimus quod vel solum / vitam sufficientem / et operabilem / ac nullius
 indigam praestat. huiusmodi autem putamus esse felicitatem. **C** Insuper omnium maxime
 expetibilem non connumeratam. nam si connumeretur: clarum est cum minimo bonorum magis
 esse expetendam: cum bonorum accumulatio sit quicquid adiungitur. in bonis autem sem-
 per maius sit expetendum. perfectum ergo quiddam / et sufficiens per se videtur esse felicitas
 agibilem finis existens. **C** Enumero felicitatem esse summum bonum manifestum est. sed
 quid ipsa felicitas sit / planius dilucidari queritur. **F**orsan vero id fiet: si opus hominis
 deprehendatur. ut enim ibidani / et statuario / cunctisque artificibus et omnino oibus iis quo-
 rum est aliquod opus: atque actio: in opere ipso bonum et bene videtur esse. sic etiam homini:
 si quidem eius aliquod opus est. **U**trum igitur fabri / et tutoris aliqua opera sunt: et actus:
 hominis vero nullum est opus: sed ad nichil agendum natus est. **A**n quaedammodum et oculi
 et manus: et pedis: ac singulorum membrorum aliquod est opus: sic et hominis praeter
 haec omnia aliquod opus poni debet. **Q**uid igitur hoc idem erit: nam vivere quidem
 homini commune videtur etiam plantis. at nos proprium querimus. sequenda est igitur
 vegetatiua vita. **S**equentes est et sensitua quaedam: hanc etiam boui / et equo / et omni ani-
 mali communem esse constat. **R**estat ergo operatiua quidam rationem habentis. atque
 huius partim ut rationi obediens partim ut habes atque intelliges. cum vero et haec dupli-
 ter dicatur: ponenda est illa que secundum rationem dicitur. **N**am principalis haec dicitur
 dicitur. **Q**ui sit: opus hominis animi operatio secundum rationem / vel non sine ratione.
Hoc autem dicimus opus esse genere huius atque huius studiosi. ut citare et studio:
 si citare et simplicitate hoc in omnibus: excellentia virtutis ad opus adiuncta. **L**ithare-
 di enim est citare pulsare: studiosi bene pulsare. **Q**uod si ita est: hominis autem opus po-
 nimus vitam quandam: hanc vero esse actionem animi / et operatiues cum ratione: studio
 si autem viri bene haec et probe. **S**ingula autem bene secundum virtutem propriam perfi-
 ciuntur. **S**i ita est sit ut summum sit hominis bonum: animi operatio secundum virtutem.
 et si plures sint virtutes: secundum optimam / ac perfectissimam. **A**t praeterea in vita perfec-
 ta. nam vna quidem hirundo non facit ver: nec vna dies. eodem modo beatus et felix: nec vna
 dies / nec exiguum facit tempus. **E**t summum quidem bonum ita circumscripsisse sufficiat.
Nam fortasse primo figurandum est postea quod pingendum. **V**idetur autem cuiusque esse
 illa que bene circumscripita sunt producere: ac membratim perficere. **C**ompulsus horum reper-
 tor atque adiutor: probus esse: vnde et artium facta sunt additamenta. cuiusque enim est: id quod
 desit adiungere. **A**demisse autem oportet eorum que supra diximus. neque exactam discussio-
 nem in omnibus eodem modo: sed secundum subiectam materiam in singulis flagitare: et in-
 questum discipline proprium sit. **N**am faber quidem / et geometra differet rectum in quibus
 alter quantum ad opus vile est: alter quid sit et quale / contemplator enim veritatis. eodem
 modo in aliis faciendum: ne extra opera plura sint quam opera. **N**ec vero causam eodem modo
 in omnibus inquirendum: sed satis est in quibusdam bene ostentum esse quia sic est. veluti
 circa principia: quia vero primum / et principium est. **P**incipiorum autem quaedam indu-
 ctione prospectantur: quaedam sensu quaedam consuetudine quaedam alia item aliter. **L**ona-
 dum est ut singula principiorum secundum naturam suam tractentur: et studenonum ut rec-
 te diffiniantur. quia magnum ad sequentia habent momentum. videtur enim plus quam dimi-
 diu totius esse principium: multaque ex iis que querunt per illud fieri conspicua. **L**ap. VIII
Curandum est igitur de ipsa felicitate. non solum ex conclusione et rationibus: sed
 ex iis quoque que de illa referuntur. nam vero quidem omnia consonant: falso autem
 cito dissonat verum. **C**um igitur tripliciter diuidantur bona: et alia externa dica-
 tur: alia animi / et corporis. bona animi principalissima dicimus et maxime bona. actus ve-
 ro et operationes animales: animi esse ponimus. **I**taque recte quidem diceretur secundum
 hanc opinionem antiquam: et a philosophantibus approbatam. recte etiam quod operatiues que
 dam et actus fines esse perhibetur: sic enim ex bonis animi non externis efficit. **C**onsonat quoque

huic quod dicitur: bene vivere / et bene agere: felicem. fere namque bona quaedam vita / et bo-
 na actio dicta est. **L**uncta etiam que circa felicitatem queruntur: huic ac esse constat. **N**am
 alius virtus / alius prudentia / alius sapientia quaedam esse videtur. alius beatus alio aliquid
 cum voluptate aut non sine voluptate. alij vero et tertiam quoque affluentiam circumplectun-
 tur. **H**ec partim multi et antiqui / partim pauci et preclari dicunt viri: quorum neutros in to-
 tum aberrare putandum est: sed in aliquo / et plerumque recte a seque. **I**llis ergo qui virtutem
 omnem / aut aliquam dicit: consonat sermo. nam huius quidem est secundum ipsam opera-
 tio. forte vero non modicum refert utrum in possessione vel in usu optimum accipiantur: et in
 habitu vel in actu. fieri enim potest ut habitus existens nichil peragat boni. veluti in dormi-
 ente / seu aliter ocioso. sed in actu neque hoc fieri potest. agat enim necesse erit et quidem be-
 ne agat. **E**t quaedam modum in olympia non optimi et fortissimi: sed qui certant coronantur.
 nam eorum aliqui vincunt. sic et in vita: bonorum et honestorum quod recte agunt copotes sunt. **L**iberos
 in super vita ipsa per se voluptatem continet. **N**am voluptatem suscipere est animalium. cuius
 autem voluptas est: id cuius amator dicitur. ut equus amator equorum / et spectaculum
 amator spectaculorum. eodemque modo iustus: amator iustorum / et omnino ea que secundum
 virtutem talium amator. **A**dulterum vero ergo iucunda repugnant: ob id quod natura talia non
 sunt. probitatis vero amatoribus iucunda: sunt natura iucunda. huiusmodi autem sunt a-
 ctus secundum virtutem qui talibus viris etiam per se ipsos iucundi sunt. **N**ecque eorum vita
 indiget voluptate quasi adiuncta / sed in se ipsa habet voluptatem. **N**on est praeterea bonus
 qui bonis operibus non delectatur. nam neque iustum dicit aliquis qui iustus: neque liberalis qui
 liberalibus non gaudet. et in aliis eodem modo: hoc si ita est actiones secundum virtutem
 per se ipsas iucunde sunt. **S**ed et profecto boni et honesti et vnaqueque eorum maxime si studio-
 sus vir bene iudicat de ipsis. iudicat autem ut diximus. optimum ergo et pulcherrimum et
 iucundissimum felicitas est. **N**ec separantur ista secundum epigramma deliacum. pulcherrimum
 id quod iucundissimum / optimum / optimum / iucundissimum rem amata potiri. haec
 enim optimis operationibus omnia insunt. eas vero aut vnam earum que optima sit: dicitur
 aut certe non facile preclara ab eo agi: cui desunt facultates. **A**dulta enim per amicos / per
 diuitias / per ciuilem potentiam quasi per instrumenta quaedam sunt. quaedam etiam si desint bea-
 titudinem maculant: veluti nobilitas / soboles / forma. **N**on satis enim ad felicitate habilis
 est homo penitus deformis: neque ignobilis: neque iis qui solus et sine prole sit. et forte multo
 minus si cui mali sunt filij / aut amici / aut si cum boni forent interierunt. ut diximus ergo ad-
 uenda videtur huiusmodi prosperitas. **Q**uamobrem in eodem collocant quidam bonam
 fortunam et felicitatem: quidam vero virtutem. **L**ap. VIII
Hoc queritur utrum per disciplinam / aut per assuetudinem / vel alio quopiam mo-
 do per exercitium acquiri possit. vel diuina aliqua sorte / fortunamque proueniat. **S**i er-
 go aliud quicquam est deorum munus hominibus datum: par est felicitatem quoque
 donum esse deorum. at tanto maxime humanarum rerum quanto id praestabilis est. sed hoc
 forsitan alterius considerationis magis proprium esset. **V**idetur autem et si non a diis mis-
 sa sed per virtutem et disciplinam quaedam aut exercitatione proueniat: tamen diuinitimum
 esse. nam virtutis primum / finisque optimum quiddam / et diuinitum / beatumque videtur.
Est etiam valde commune: cum possit cunctis existere non orbatas ad virtutem: per disci-
 plinam quandam ac diligentiam. **Q**ui si melius est hoc modo quam per fortunam esse felicitem:
 rationabile est sic se habere. si quidem ea que secundum naturam sunt: ut optime se habere pos-
 sunt / ita sunt. similiter et illa que secundum artem: et secundum omnem causam / et maxime secundum op-
 timam. **A**maxima vero atque optima rem fortune tribuere: magna profecto esset absurditas. **C**o-
 spicius est quod nunc querebat: etiam ex sermone: dictum est enim animi operatione quaedam secundum
 virtutem. **C**eterorum autem bonorum alia subesse necessarium est: alia ad cooperationem
 et usum nata sunt: instar instrumentorum. haec dicitur quoque ab initio consonant. nam finem
 cuius optimum ponebamus. ea vero plurimam facit diligentiam ut ciues quodammodo disponat:
 atque ipsos bonos / et honestorum actores efficiat. **R**ecte igitur nec bonum nec equum nec quicquam

aliud animam felix dicim? nā nullū eorū huius operationis p̄iceps esse potest. Ea quoq; de causa nec puer felix est. nam p̄pter etate non dū hec agere potest. et qui dicitur felices; p̄pter spem dicitur. opus enī est vt diximus p̄fecta virtute et vita perfecta. ¶ Nam frequētes immitationes; variēq; fortune accidūt in vita. fieriq; potest; vt us q; maxime floret; magnas in senectute incidat calamitates. eū in heroicis de p̄amo fabulā. qui vero tali fortuna fretus miserabiliter finit; eum nullus censet beatum.

¶ Igitur nec alius quisq; hominū beatus dici potest q̄dū viuūt; sed iuxta Solonē spectare finē oportet. ¶ Ita ponendū; an tūc beatus est cum morif. vel hoc ab surdū omnino p̄sertum nobis q; dicim? operationē quādā esse felicitatē. ¶ Si mor

tuum nō dicimus felicē; nec Solon hoc vult; sed tūc secure beatū dici posse; cum iam extra mala; calamitatesq; existat; habet id etiā dubitationē quandā; cum videat mortuo quoq; homini; malū quiddā esse et bonū; quēadmodū viuēt; nec sentiēt. vt honores; ifamie; filiozūq; et posterorum; p̄feritates; aduersitatesq;. hec etiā dubitationē afferūt; quia fieri potest vt qui ad senectū vsq; beate vixerit; decesseritq; eide tū multa et varia circa filios cōtingant; aliosq; esse probos; et cum dignitate vitā agere; alios vero cōtra. patet igit q; si trāseant hec ad parētes; variē se habere illos p̄tingere potest. esset vero absurdū; si deficiat quoq; mutaret; et modo felix et modo miser esset. absurdū et si res posterorū nichil penitus ad parētes ne ad aliquod tēpus quidē pertinēt. Sed reuēdū est ad id quod p̄mo quesuim?. nam forte ex illo hoc posterius apparebit. si ergo finē spectare oportet; et tūc beatū dicere quēq; non q; tūc beatus sit; sed q; prius erat beatus; quō id non absurdū; si quidē dū est felix; non venisset in ipso id quod est. qm̄ beatos dicere viuētēs non volumus; p̄pter mutationes; et quoniam stabile aliquid ac neq; leuiter mutabile felicitatē putamus. fortuna vero sepe conuertit. patet enī q; si fortuna sequimur; sepe felicē ac postea miserū eundē dicemus; eū cal melconia quēdā debilitat firmū proferētēs felicē. ¶ Et si fortuna sequi nequaquā rectū cū bene aut male in illa nō sit; sed illius indiget vita humana vt diximus. opationes vero secū dum virtutem domine sunt felicitatis. cōtrarie vero cōtrarij. ¶ Est autē huiusmodi quod quesuimus. nulla quippe in re humana certitudo tāta est; quāta in operationibus secundū virtutē. hec nūq; stabiliores q; sciētie vidēt esse. sed quē illarū honestissime sūt; ee plurimā habēt firmitatē. qm̄ in illis maxie et cōtinuatissime beati viuūt. hec enī videtur causa quō minus circa illas fiat obliuio. ¶ Existet igit beato id quod querit; talisq; erit p̄ totā vitam. se per enī vel maxie omnīū ager; et contēplabitur scōm virtutē. Fortunamq; feret optime ac per omnia omnino decēt. hic enī vere bonus et quadrangulus sine vitupatione. ¶ Cūq; multa et varia fortuna afferat; parua quidē seu illa; p̄spera; seu aduersa non multū sane habent momētū. grādia vero et multa si p̄spera sūt; beatorē vitā efficiūt. nā et cōdecoreare apta sūt; et eorū vsus bonus; studiosusq; existit. Sin autē; beati cōterunt quidē atq; inquināt. nā et trificiā afferunt; et operationes multas impediūt. Sed tū et in ipsis elucet bonū; cum multe at magnę aduersitates leuiter perferūtur; non p̄pter insensibilitatem; sed p̄pter generositatē et magnanimitatē. ¶ Si opationes domine sūt vite vt diximus; nemo beatus fieri miser potest. nūq; enī odiosa; atq; ip̄soba facit. virū enī vere bonū et sapiētē arbitramur; omnē fortunā decenter perferre; ac semp. p̄ facultate rerū optime agere. veluti et bonū ducem p̄sētibus castis bellacissime vt; et futuroz ex dantis sibi p̄sibus; calcem optimū facere et eodem modo alios omnes artifices. ¶ Si ita est; felix quidem nūq; miser eēt. nec tamē beatus si in p̄tami calamitates incidat; nec certe varius ac leuiter mutabilis. Nam neq; est felicitate facile dimouebit; neq; a quibusuis aduersitatibus; sed ab ingētib; et multis. et tali bus aut nequaquā rursus fiet felix in breui tempore. sed in longo quodam ac perfecto; mul torum ac p̄clarorum in eo positus. ¶ Quid ergo prohibet dicere illum esse felicem qui se cundum virtutem perfectam operetur; et bonis externis sufficienter abundet; non in quo us tempore; sed in vita perfecta. An vero adiungendū est et ita vicarius; mortuusq; secundum rationem. cum futurum quidem nobis incertum sit; felicitatem vero finem et perfectum omnino posuerimus. ¶ Si ita est; beatos dicemus viuētium quibus existit; existētq; p̄dicta; beatos autem homines; ac de his quidem haec tenemus.

¶ Steroz autē; amicorūq; fortune; q; nichil ad nos p̄tineat dicere nimis; p̄fecto durū opinionibusq; p̄trariū vidēt. ¶ Eniuero cū multa; ac varia illis p̄tingāt; magisq; et minus ad nos p̄ueniāt; sigillatim ea diffingere; plūm qdē in finitūq; esset. summam vō si dicat; fortasse fat erit. vt enī in sciplo p̄tingētēs aduīitates quōdā graues sūt; momētūq; habēt ad vitā; quōdā leues magi; vidēt; sic et in amicis sūt oēs. Sed vtrū circa viuos; an circa mortuos ista p̄tingāt; id multo plus refert q; in tragediis scelera vt ita patraui narrari; vel qm̄ tūc patret. ¶ Cōstet autē; ergo et isto mō qd in infit; imo fortasse q̄dō; vtrū ij q; decesserūt boni aliquid aut mali p̄icipes sūt. vidēt enī et si q; ex his ad illos p̄tineat; siue bonū siue p̄trariū; leue quōdā ac p̄uū; vt simplr; vel ip̄s ee. Deniq; neq; tū; neq; tale; vt btōs efficere q; nō sūt; aut illis q; sūt; auferre b̄titudinē q̄at. ¶ Pertinēt igit; aliq; vidēt ad defūctos; p̄spirates; aduī sitatēq; amicorū; vt eaten; dūtaxat vt ne felices facē nō felices; nec hui? modi aliq; possint

¶ Is ergo sic finiat; videamus vtrū laudabilū an potius honorabilū se. ¶ Cap. XII. h) licitas sit. ¶ Itā potētariū nō ee p̄stat. ¶ Et idē aut oē laudabile q; aliq; sit; q; dō modo ad aliq; se habeat laudari. ¶ Itā iustū et fortē; omnēq; p̄bitatē; ac v̄tutē; ob scā actiōesq; laudamus. robustū autē et velocē ac aliorū quēq; q; natura talis est; ac ita se habet ad bonū quōdā et studiosū. ¶ Patet autē et ex eo; quod laudibus q; r̄tōcule vidēt si ad nos; referat. hoc autē ex eo accidit q; p̄ relationē vt diximus laudes sūt. ¶ Si laus talis est; p̄tō opti moz nō esse laudē; sed maius quōdā ac p̄tātius quēadmodū apparet. nā et de oēs felices; dea tosq; esse dicimus. erit vō eos qui maxie diuini sūt; btōs appellamus. Eodēq; mō de boīs; nemo enī sic felicitatē laudat vt iustū; sed vt diuinus quiddā; ac p̄tātius; beati dicit. ¶ Et idē autē et Ludogrus; p̄be voluptati p̄cipatū defēdē; q; cū nō laudē voluptas; et sit bonū; p̄sta bilius esse quiddā significari putabat; q; ea que laudabilia sūt. talē dū esse dēt; / r̄ sumū bonū. ad hec enī et alia referri. laus ergo dūst; est. ab ea nāq; honesta agimus. cōmēdatōes vō ope rū; tam copaliū; q; aialū. verū ista trite dicitur; illoz fortasse magis; p̄pūū esset; qui in his cōmēdatōibus elaborarūt. nobis autē māifestū est ex iis q; dicta sūt; honorabilū / r̄ p̄fectoz esse felicitatē. vidēt autē etiam ob id sic se habē quia p̄cipiū est. eius enī gratia cetera oīa oēs facimus. p̄cipiū vō; causāq; bonoz; honorabile quōdā; diuiniq; ponimus. ¶ Cap. XIII

¶ Cū ergo sit felicitas animi opatio quōdā scōm v̄tutē p̄fecta; de v̄tute ipsa vidēt dū est. c) nā sic fortasse melius felicitatē itū edimur. vidēt aut et is qui vere ciuilis sit circa hāc plurimū laborare. vult enī ciues bonos efficere; legibusq; obferunt. ¶ Exēplū hui? habemus ¶ Lretēstū; et Lacedemoniorū legūlatōres; et si qui alij tales fuerint. q; si ciuilis ē ista scrutari; māifestū est vt ab iūo; p̄posuimus de illa esse q̄dō. ¶ Sed de v̄tute humana vidēt licet q̄rere oportet. nā bonū quōdā humanū; et felicitatē humanā; q̄rebamus. virtutē autē dici m? humanā nō corpis sed animi; et felicitatē ai opationē ¶ Lbet si ita sūt; clarū est oportere ei uilē hoīem scire aliq̄ten? ea q; circa animū. quēadmodū qui oculos; ac oē corpus curaturus est. ac tāto magis; quāto ciuilis honorabilior est. atq; p̄tātior q; medicina. ¶ Si p̄stātes meici circa cognitionē corpis m̄tū laborāt; idē circa animū est a ciuili hoīe faciēdū. ¶ Et idē est autē hoīz grā. et eatenus vidēt vt ad q̄sita sufficiat. inā vltērius quidē scrutari operosius forsā esset q; p̄ rerū; p̄positariū q̄litate. Dicit aut et de illa et in externis sermōibus sufficiēt quōdā; quibus v̄tutē est. ¶ Cū elui v̄nā esse eius p̄tē sine ratiōe; aliā rationē habētē. ¶ Cū vō diuidat ista scōz corpis p̄tes; et oē diuisibile; vel ratiōe quidē duo sūt; sed diuisione minime; recipē apta; eū in circiferēna cōcauū; et cōnetū; nichil refert ad p̄sens. ¶ Sed irrationalis quidē partim cōt et vegetabili sūt. lo quoz autē de eo quōdā causa est nutritiō; / r̄ augmētādi; nā talē animū potētā in cūct; q; nutritū q; reponat. et in sensibus hanc ipsā q; in p̄fectis ratiō nabit; q; aliā aliq̄. hui? modi igit cōs quōdā virtus et nō humana appet. ¶ Et idē enī sōnis maxie opari hec pars; atq; potētā. at bonus et malus p̄ sōnū minime discernūt. vnde autē felices a miseris in diuino vite nichil differre. ¶ Cōtingit autē hoc rationabiliter; nā ociositas ai sōnnus est; q; non dicit bona vel mala; nisi in quātū aliqui parip̄r eueniūt motis; et qua meliora sūt v̄sā modētoz hominū q; quoz cūq;. Sed de his quidē satis et nutritiā omittē dum quia humane virtutis; ex p̄s est ¶ Et idē et alia quōdā natura ai irrationalis esse; p̄iceps tū aliquatenus rationis. ¶ Cōtinētis enī et incōtinētis ratiōē; et animi id quod ratiōe

habet laudamus recte eni z ad optia puocat. Apparet autē z aliud quiddā pter rationē illis
 inelle: qđ repugnat resistitqđ rōni. vt eni resolute corpis ptes si ad dextera mouē velis: in sinu
 strā feruē: sic z in aīo in p̄tariū feruē incōtinētiū appenit. Sed in corpibus quodē certum
 id qđ puerle mouet: in aīo xđo nō cernim. sed nichilomin⁹ putādū est in aīo qđ esse aliquid
 pter rōnē: qđ huic adūfat: z obuiat q̄lter autē aliud nichil refert. Iratiōis z hec videt parti-
 cept vt dixim⁹. Itaqz parat ratiōi p̄tinenti. forte etiā magis obcoēs est in tēperato: z forti-
 oia eni p̄sonat ratiōi. Cū dicit ergo z irrationabile duplex. aliud vegetabile nō p̄nceps rōnis:
 aliud cōcupiscibile et oīno appetibile in tāti p̄nceps: in quātū illi obediēs / atqz obtēperās
 est. Sic itaqz patris z amicoz dicim⁹ ratiōē habē: nō aut vt mathematicoz. Sed autē p̄sua-
 deat qđammodo a rōne id qđ irrationabile est: ad monitiōes / increpatiōes / cōhortationesqz si
 gnificat. Cū autē dicit opozet hāc qđqz partē habē rōnē: duplex erit ratiōē habēs / aliud
 p̄ncipalitē z in seīpo / aliud tanqz patri obediēs quiddā. Cū dicitur qđ rōnis scōm hāc differē-
 tiā. Dicim⁹ eni illarū qđ dā cē intellectuas / qđ dā xđo morales. Sapientiā quidē / z solertiā / z p̄u-
 dētiā: intellectuās. liberalitatē autē z modestiā: morales vocam⁹. loquētes eni de morib⁹ nūqz
 dicim⁹ qđa sapiēs / aut solers: sed qđa iustus / z modest⁹. laudam⁹ z sapiētē scōm habitū. habitū
 xđo eas qđ laudabiles sūt: virtutes appellam⁹. p̄tini cōtūcoz itē p̄te Leonardo Arcano finis

Um vero duplex sit virtus: alia intellectualia / alia moralis: Intellectua quod plu-
 rimū ex doctrina generationē habet / atqz augmētū. qua p̄pter experientiā idiger
 z tpe. Cū abozalis autē ex assuetudine fit. vnde z nomē habet parūp a more decli-
 nās. Ex quo māifestū ē nullā moralū virtutū naturā nobis inesse. Nihil eni eoz
 qđ natura sūt: aliē assuescit. veluti lapis cui⁹ natura ē vt deorsū ferat nūqz assue-
 sceret sursum ferri. nō si millies illū qđ assuefaciēdi gra: in altū p̄iciat. neqz ignis deorsū. neqz
 aliud quicqz exis qđ aliter nata sūt: aliē assuesceret. Itaqz natura ergo neqz pter naturā insit
 nobis virtutes: sed sumus qđē nos ad illas recipiēdas natura apti: p̄ficiamur autē p̄ cōsuetu-
 dinē. Itaqz ea qđ natura nobis insit: eoz potētias p̄t ferim⁹ / posterius xđo act⁹ reddim⁹. qđ
 i seībo māifestū est. Itō eni ex eo qđ sepe audiuim⁹ / aut sepe vidim⁹ / seībū accipim⁹: sed cōtra
 hntes / vlti sum⁹: nō virtutes habuim⁹. At virtutes acq̄rim⁹ opando p̄us: quē admodū z alius ar-
 tib⁹ qđ eni opozet postqđ didicerim⁹: facē: ea faciēdo adolūim⁹. Cui fabricādo fabri / z citharā
 pulsādo cithareoi: sic iusta agēdo iusti / z modesta modesti / z fortia fortes efficiūt. Zestāz id
 qđ fit i citatib⁹. nā latores legū assuefaciēdo cūes bonos efficiūt. z p̄positū qđē oīs legisla-
 tori⁹ hoc est. Quicūqz xđo ex illis hoc nō bene agūt: aberrāt. idqz iter bonā rē publicā / malāqz
 iter est. Insuper oīs virtus atqz ars ex eisō ac p̄ eadē fit: corūp̄tēqz. ex pullanone eni cithare
 z boni / z mali sūt cithareoi: eodēqz mō comedoi / z fabri et alij oēs. bene fabricādo bōi erūt fa-
 bri: male autē mali. qđ nisi sic eēt doctore nō idigerēt: sed oēs bōi / aut mali essēt. sic z virtutib⁹
 res se habet. Agēdo eni qđ in cōmētū hoīm x̄sāt: vlt iusti / vlti euadim⁹. agēdo qđ in peri-
 culis: z cōsueti metuere / aut fidere: fortes vlt timidi sum⁹. Simili mō in iis qđ circa cōcupiscē-
 tiā / z his que circa irā. alij tēperati z faciles. alij intēperati / z iracūdi. pat hoc vt illo mō in
 illis sit. at vt vno p̄prehēdā x̄bo: ex similib⁹ actibus habit⁹ sūt. Itaqz vidēdū est quales act⁹
 eodamus. nā quales illi sūt: tales habitus sibi sequūt. nō parū igit / sed plurimū imo in tonum
 refert hoc vel illo modo statim ab adolecētia consuecere. Lap. II

Um igit p̄fēs opus non p̄tēplationis gratia fiat: quē admodū cetera. non eni vt
 sciamus quid sit virtus (nā sic nulla ē) for: virtutis / sed vt boni sumus: p̄feratamur.
 necessariū est de actib⁹ videre qualiter agere illos opozet. nā in illis cōsistit quales
 sint habit⁹: vt ostēdimus. Cū opozet igit scōm rectā ratiōē agere cōmune est. p̄suppositū
 nobis existat. que autē recta sit ratiō: z quō ad illas se habeat virtutes: postea dicit. Illud
 p̄t a nobis cōfessū existat: qđ oīs de rebus agēdis sermo qđi p̄ figurā quoad z nō per exactā
 discussionē: tractari debet. quia vt ab initio dixim⁹ scōm materiā sermō sūt criēdū. at i re-
 bus agēdis: vlti bōiqz: nichil firmū. neqz stabile est. vt etiā nec i sanis. cūqz hoc habeat vniū
 sū gen⁹: multo mag⁹ de singulis reb⁹ nulla certitudo tradi potest. cū neqz sub arte / neqz sub
 p̄fessionē aliquā cadat. sed opus est vt i qđ agūt: sēper ad tēpus p̄siderēt. cui i medicina z na-
 uigatiōe. Cū Sed qđqz est cōnādū tū est auxiliū ferre. p̄tiniū igit illud p̄siderādū. qđ i qz

ea natura est vt defectu / excessuqz corūp̄tā. ceu in virib⁹ / ac sanitate videmus. opozet eni p
 obscuris clara exēpla inuocare. excessus eni z defectus laborz vires corūp̄tūt. Eodē mō ci-
 bi: z potus nimis magni / z nimis parui sanitate corūp̄tūt: moderati faciūt / auget / cōseruat.
 Sic igit in fortitudine / ac tēperātia / z aliis virtutibus. Qui cūcta fugit ac formidat: z nulli re-
 sistit: timidus est. qui vō oīno nichil formidat / sed adūsus oīa vadit: temerarius. item qđ oī
 voluptate potit. neqz vlla se abstinet: intēperās est. qui vō oēs fugit: istar agrestis: insēbilis
 qđē est. Corūp̄tē eni tēperātia / z fortitudo ab excessu ac defectu: a medio autē seruat. Cū hec
 solū generādoēs / et augmēta / z corūp̄tiōes ex eisō z ab eisō sūt: verū etiā opatiōes eoz: z
 in eisō erūt. nā z in aliis qđ euidētiōz sūt idē accidit. veluti in viribus. sūt eni vires ex capa-
 citate multi cibi: ac ex tolerātia multoz laborz: z hoc marie facē potest robustus. Sic z in vir-
 tib⁹ abstinentia a voluptatibus t̄pati efficiamur: facti autē marie possumus abstinerere. Lap. III

Significatio autē habitū ex voluptate / aut molestia qđ facta seq̄: deprehēdi cōuenit.
 qui abstinet a corporeis voluptatib⁹ / si ob hoc ipsū gaudet: tēperās est. sin molestie
 fert: intēperās. Itē qui pericula subit / z gaudet / aut certe nō dolet: fortis est. qđ vō do-
 let: timidus. Circa voluptates eni / z dolores virtus moralis p̄sistit. Itā p̄t voluptatē ip̄roba
 facim⁹ / z p̄t molestiā bene facē omittim⁹. Itaqz ab ip̄a adolecētia iustitios esse queit (vt
 plato inqđ vt. p̄ qbus opozet gaudēam⁹ / ac doleam⁹). hec eni recta est disciplina. p̄t ea si
 virtutes sūt circa act⁹ / z affect⁹. oēm xđo affectū / z actū seq̄ voluptas / aut dolor: virtus circa vo-
 luptates z dolores erit. Itē dicit hoc pene qđ p̄t ea istū sūt eni mediocritas qđā. Ad eodē
 rī autē ea natura est: vt p̄taria fiat. p̄t ea vt supra dixim⁹ oīs habitus ai ad illa et circa
 illa naturā habet: qđ talia sūt vt illū deteriorē aut meliorē efficiāt. sed p̄ voluptates: z dolores
 praut sūt: sequēdo z fugiēdo vel qđ nō opozet: vt qđ nō opozet: vlt qđē alit a rōne talia p
 scribāt. qua p̄tē virtutes diffiniūt trāq̄litates qualidā / z quietes. nō tū bene qđ simplr dicit.
 sed nō vt opozet: z vt nō opozet: z qđi / z qđtūqz alia adūgūt. Subest igit virtutē cē circa volu-
 ptates / z dolores: optiōz opaticē: viciū autē p̄tra. p̄t ea etiā illud qđ cū tria ad capiedū. re-
 putādūqz cōsiliū p̄ntit: honestū / vtile / voluptariū: z tria his p̄taria: turpe / iniule / molestū
 bonus qđē hoc oīa recte cōfēq̄. malus xđo aberrat. Sed p̄cipue circa voluptatē: hec eni cōis
 est aiantibus. z cūcta qđ in electionē cadūt subseq̄. Itā z honestū z vtile iudicū videt. Cū
 etiā nob a pueritia sūt eouata est. qua p̄t arduū est hāc rē insitā penitus: vite nre reticē. Itē
 gūm: aut act⁹ nros alij mag⁹ alij min⁹ p̄ voluptatē / z dolore. Itē hoc igit necesse ē totū nego-
 cū circa illas dīstari. nō p̄z ē eni ad res agēdas p̄be: aut ip̄roba letari / aut dolē. ilup difficulti
 voluptati repugnare qđ t̄re vt liberadū in qđ Circa difficultiora xđo sēp ars / virtusqz existit. Itā
 bñ in hoc meli⁹ est. Itaqz ob id qđqz circa voluptates z dolores totū negotiū ellet virtus / z cui
 lis. Itā qđ bene his vt bon⁹ erit: qđ male malus. Est igit virtutē circa voluptates / z dolores: z
 ex qđ sit ab augeri / atqz aliē fact⁹ corūp̄ti / z circa illa opari ex qbus fit: sāt dicitū ē. Lap. III

Itē qđ ret foratē qđ plā quē admodū dicim⁹: qđ iusta agēdo iustus: et modesta mode-
 stus / fieri opozet. Itā si iusta z modesta agūt: etiā sūt iusti / z modesti. ceu si grāmatica
 z musica: grāmatici z musici. vlt nō in artib⁹ ita se habet. Itā fieri potest vt grāmaticū
 qđ agat fortitudo / z alio supposito. tūc igit grāmatic⁹ erit cū grāmaticū aliqđz grāmatica fa-
 ciet. hoc est scōm cā grāmatica que in ip̄o est. p̄t ea neqz sūt sūt est in artib⁹ z virtutibus Itā qđ
 ab arte p̄cedūt: laudē i se habēt. qđe sufficit illa sic existere. Sed qđ a virtute p̄ficiūt: nō satis
 est si ip̄a iuste qđamō se habēt: z modeste agāt. sed si agēs ita egerit: p̄mo si sciens scōm si el-
 gēs / z eligēs p̄t ip̄a / tertio si certo z immobili iudicio agat. Ad ceteras quoqz artes habēdas ni-
 chil hoz requir̄: p̄ter qđ sciētia. at in virtutib⁹ scire ipsū parū est aut nichil: vti xđo atqz exercē plu-
 rimū imo totū valet: vt pote qđ ex feruētē actiōe iustoz / modestozqz pueniat. res eni tūc ius-
 tar modesta d̄z: quā talis est qualē iustus z modest⁹ ageret. Iustus autē et modestus est: nō
 hec agit: sed qui sic agitur iusti z modesti agūt. Bene ergo d̄z qđ quis iusta agēdo iustus fit:
 et modesta modestus: nō agēdo aut nullus ut bonus sit ne curare quidē videt. Sed pleriqz
 nō ita faciūt verū ad x̄ba / disputationēqz p̄uersi: putāt se philosophari / atqz ita bonos viros
 fieri / egrotos imitari qđ x̄ba medicoz audūt qđē diligēt: faciūt autē nichil ex his qđ sibi p̄cepta
 sūt. ut ergo illoz corūp̄tō nō dñ erit: qđ ita curā. sic nec illoz animus qđ ita philosophā. Lap. V

Est hec autē quid sit virtus considerandū est. **L**ū igit tria sint que in aīo sūt: affectus / potētia / habitus / horū certe virtus erit. Affectus quēdē voco cupiditadē / irā / metū / pudicā / iudiciā / leticiā / amorē / odiū / desiderii / emulacionē / misericordiā: et vniuersaliter illa que voluptas aut molestia sequit. Potentia autē voco scōm quas illas suscipere apti sumus. veluti scōm quas possumus irasci / aut dolere / aut misereri / habitus autē per quōs bene vel male ad effectus nos habem: veluti ad irascendū si vehemētē / aut repressi male si mediocriter bene. eodē modo et circa alia. **A**ffectus ergo non sūt neq; virtutes neq; vicia. quia scōm affectus non dicimur boni / vel mali. scōm autē virtutes et vicia dicimur. **E**t quia scōm affectus non laudamur / neq; vituperamur. non enī laudatur q̄ timet / neq; qui irascitur. neq; vituperatur q̄ simpliciter irascit: sed qui certo modo. et scōm virtutes et vicia laudamur / et vituperamur. **P**reterea irascimur et timemus sine electione. virtutes autē electiones quēdā sūt: vel non sine electione. **I**nsuper scōm affectus moueri dicimur. sed scōm virtutes et vicia non moueri: sed certo modo dispositos esse. **P**ropter hec etiā neq; potētia sūt. nā neq; boni / neq; mali ex eo dicimur quia facere possumus simpliciter: neq; laudamur / neq; vituperamur. **E**t preterea potētes sumus natura. at boni vel mali natura non sumus. dixim⁹ autē de hoc prius. **S**i ergo neq; affectus sunt / neq; potētia: restat vt habitus virtutes sint. **Q**uid igitur virtus sit generaliter dictum est.

Ed oportet non solū isto modo q̄ habitus est / sed qualis habitus sit dicere. **E**t ergo dicens q̄ omnis virtus / et illud ipsū cui virtus est: bene se habet / p̄ficiat / et opus eius bene reddat. vt ecce virtus oculi et oculū studiosū facit: et opus eius. virtute enī oculi bene videmus. **E**d eiq; modo virtus equi: equū ipsū studiosū facit / et bonū ad currēdū / portādūq; equitē / et expectādū hostē. **S**i ergo hoc eodē modo se habet / et virtus certe hoīs habitus erit: et quod bonus vir sit / et ex quo suū opus bene reddat. **Q**uomō autē id erit ita dictū est. **P**reterea et hoc modo patebit si inspiciam⁹ qualis sit eius natura. **C**irca in eo cōtinuo ac diuisibili et plus / et minus / et equalē: capi potest. **E**t hoc aut respectu rei aut nostri. **E**qua le vero mediū quid est: inter defectū / et excessū. **D**ico autē mediū rei quod equalit̄ distat ab vtroq; extremo: quod est vni / et idē in oibus / respectu autē nostri: quod neq; excedit neq; deficit. hoc autē neq; vni / neq; idē in oibus est. **E**luti si decem multa / duo pauca / sex media capiāt in re: equalit̄ enī excedunt / et excedūt / hoc mediū est scōm numeri / p̄portione. **S**ed q̄: tū ad nos nō ita capiēdum. nō enī si cui decē minas comedere multū est / duas autē parū: magister ludī se / et idē tradet. est enī fortasse / hoc nimīū / aut parū illi: q̄ accepturus est. **N**ā Adloni parū: incipienti vero se exercere nimīū. simile est an cursum / et palestrā. hoc itaq; modo oīs sciēs excessū vitat / atq; defectū: mediū autē q̄rit / et cligit mediū xō nō rei / sed respectu nri. **C**irca vtiq; oīs sciētia sic opus bene p̄ficiat ad mediū. inspicies: et ad hoc opera ipsa deuocens / vnde dicit / p̄scurit / i recte factis quod neq; addi / neq; demī q̄c̄q; potest: vt potest / excessū / atq; defectū cōm̄pentib⁹ / medio autē seruāte: boni autē artifices vt dixim⁹ ad hec respiciētes faciūt: virtus autē omni arte certior / ac melior est quē ad modū natura: mediū quidē erit cōiectatū. lo quoz autē de morali. nā ea vtiq; circa affectus / et actus / et in his est excessus / defectus / et mediū. vt puta metuerē / audere cupere / irasci / misereri / et vniuersaliter letari / et dolere magis / et minus: ac vtraq; nō bene. sed q̄ / et in q̄bus / et erga quos / et cuius causa / vt oportet: mediū / et optimū est. quod p̄fecto est in virtute. **E**d eiq; modo in actibus est excessus / et defectus / et mediū. virtus autē circa actus / et affectus versat. **I**n q̄bus excessus quēdē delinquit / defect⁹ vero reprehēdit: mediū autē p̄batur / ac recte p̄ficiat. sed hec vtraq; virtutū sūt mediocritas. ergo quēdā virtus est mediū cōiectatū. **A**d hoc deliquere multifariā est. nā mali quēdē finitū est vt pythagorici putāt. bonū autē finitū. recte autē p̄ficere vniuersaliter. quā p̄ alterū facile / alterū difficile est. facile quēdē aberrare difficile autē eo ad quod intēdas potiri. **E**t hoc ob id igit viciū est excessus / et defect⁹: virtus autē mediū. nā boni quēdē simpliciter / multifariā autē mali. **E**t igit virtus habit⁹ electus / et mediocritate p̄sistes quo ad nos / rōne t̄miata / et vt sapiēs t̄minat. **A**d mediocritas autē duoz vicioz: alteri scōm excessū / alteri scōm defectū. **E**t etiā q̄a alia excedūt / alia deficit magis q̄ oportet / et affectib⁹ / et actib⁹. virt⁹ autē mediū inuenit atq; cligit. **Q**uia p̄ scōm / scōm / et ratiōem quō illa sit dicētē mediocritas est virt⁹: scōm xō p̄ mediocritate p̄bitat / sū

mitas. **N**on tamē oīs actus / nec oīs affectus mediocritatē accipit. **N**am sunt quēdā que statim ut notata sunt prauiatē p̄cipā habēt. ut maliuolētia / ipudētia / inuidētia. et in actib⁹ stuprū / furtū / homicidiū. nam cūcta hec et hui⁹ modi ita dicunt q̄si mala / ipsa sint: nō q̄si excessus aut defectus ipsoz. nūq; ergo in illis recte facere datur: sed temp̄ delinquit. **E**d eodē modo dicēdū est de iniuria / et ignauiā / et luxuria. **N**am si alter diceremus / esset excessus et defectus mediocritas: et excessus excessus / et defectus defect⁹. **S**ed quē ad modū tēperānt et fortitudis nō est excessus neq; defect⁹: q̄m ipse medie sunt et sup̄me: sic nec illarū quas supra dixim⁹ mediocritas ē neq; excessus et defect⁹: sed vt cūq; illa facias delinās. excessus enī et defectus: nulla oīno est mediocritas. neq; mediocritatis ipsius: excessus est aut defectus.

Ed oportet sermonē nostrū nō ad vniuersū mō gen⁹: verū ad singula cōlap. **V**i. aprare. **I**n his enī que de actib⁹ habēt vniū salia quēdē iamiora: p̄ticularia at̄ veriora existūt. **N**ā et actus ipsi circa singula versat: quos certe his p̄sonare oportet. **C**irca p̄hendēda igit hec et describēda sūt. **C**irca timores igit et audacias: fortitudo mediocritas est. excedētū vero: qui nō timēdo excedit sine noīe est. multo vero sūt sine noīibus. quidē ad dēdo excedit: feror. sed qui in timēdo excedit et in audēdo deficit: timid⁹ est. **C**irca voluptates: et dolores nō oēs quidē: sed mediū circa dolores media est tēperātia. excessus autē in tēperātia. deficitēs do in voluptatib⁹ vir reperit. **I**taq; ne nomē quidē fortitū sūt / sed infestā vocem. **C**irca dōdas / captiōesq; pecunias: media est liberalitas. excessus dō et defectus hinc p̄digalitas / illinc auaricia: que inf se p̄trarie excedit ac deficit. **N**ā p̄digus quidē in erogādo excedit: in capiēdo deficit. **A**uar⁹ autē in capiēdo excedit: in erogādo deficit. **S**ed nūc sumat et per figurā dicam⁹: postmodū diligentius de ipsis tractabim⁹. **S**ūt et alie circa pecunias dispositiōes. mediocritas dō est magnificētia. magnificus enī differt a liberali. hic circa magna / ille circa parua versat. excessus est inexplēbilis / et vulgaris v̄tōsitas. defectus dō modiciatas. differūt autē hec ab his que circa liberalitatē sūt. **S**ed quō differāt postea dicef. **C**irca honoz et in honozationē media est magnanimitas. excessus autē in flatio dicif. defectus dō pusillanimitas. **E**t autē dixim⁹ ad magnificētia se habere liberalitatē et circa parua differre: sic se habet alia quē ad magnanimitatē circa honozes magnos existētē: illa circa paruos. **E**t enī honozes cupere ut oportet / et magis q̄ oportet / et min⁹. **E**locaf autē qui cupiditate honozis excedit / ambiciosus. qui autē deficit / remissus. mediū autē innoiat⁹ est. nam et dispositiōes ipse innoiate sunt p̄ter q̄ ambiciosi: ambicio. vnde certat̄ extremi de media regione. et nos mediū q̄nq; ambiciosū dicam⁹ / q̄nq; remissū. et modo vni / modo alterū laudam⁹. id cur accidit / in sequētib⁹ dicef. **N**ūc de aliis eodē mō dicam⁹. **E**t circa irā excessus / et defectus / et mediocritas. sed sunt fere innoiate. mediū tū m̄suetū et mediocritatē ipsā m̄suetudinē vocam⁹. quidē excedit iracūdius / et excessus ipse iracūdiā: qui autē deficit segnis / et defect⁹ ipse segnitates appellat. **S**ūt et alie tres mediocritates / sicut in quēdā in ter se habētēs: differūt tū adinuicē. oēs enī sunt circa xōbz / et actū cōmunionē: sed in hoc differūt q̄ vna carū est circaverū / alie circa delectabile: et hoc optim in loco / p̄m in cunctis que ad vitā p̄tinet. igit de his quoz dicendū est / ut appareat mediocritatē in oibus esse laudandā: extrema dō neq; recta / neq; laudabilia: sed reprehēditō digna. **S**ūt etiā istarū plerq; innoiate. cōsādū tū est ut in aliis: noīa fingere declaratiōis et intelligētie grātia. **C**irca verū igit mediū quidē grauis / et mediocritas ipsa grauitas appellat. **S**imulatio autē si excedat le autē in loco mediū est comis / et dispositio ipsa comitas. excessus dō scurrilitas: et qui ea vni / curra. defectus autē rusticitas: et qui vni / rusticus. **I**n reliquo autē delectabili quō in vni / taverat: qui ut oportet iucūdi⁹ est / amice / et mediocritas amicitia. qui excedit si nullius grātia: lasciuus. et si sui lucri causa hoc facit: adulator. qui autē deficit / et in cūctis molestus est vni / p̄tiosus / et inhumani⁹ vocaf. **I**n affectib⁹ quoz et circa ipsoz: mediocritates sūt. nam vne recūdiā quidē x̄tus nō est: laudat̄ t̄verecūdi⁹ / q̄m iis medi⁹ dō. quidē excedit et in cūctis v̄ref: pauis / qui autē deficit: ipudēs vocaf. **I**n indignatio autē media est inf iudiciā / et p̄sum gaudiū. versatur autē circa voluptatē et dolore: puenient ex iis que proximis contingunt.

In dignans enim modesto fert cum indigno alicui prosperitas est. Inuidus hinc excedit: in cunctis turbat/ac moleste fert. peruerse aut gaudens non modo non dolet: sed letat. verus de his alio loco dicendi tempus erit. De iusticia vero quoniam non simpliciter illa dicitur: paulo post distinguens de virtutibus dicitur/ quoniam mediocritates sunt: et eodem modo de rationabilibus virtutibus.

Cap. VIII

Et cum tres sint dispositiones due quidem viciozum in excessu/ et defectu/ vna virtutis scilicet que mediocritas est. omnes adiuuicet quodammodo opponitur extreme quidem et illi que media est: et subiectis inter se contrarie sunt. media autem extremis. Ut enim equalis ad minus maius: ad minus minus est: sic medijs habitus defectus excedit: excessibus autem deficit: et in affectibus/ et in actibus. foris enim si ad timidum comparet: feror videbitur. si ad ferocem: timidus. Item temperatus si ad insensatum comparet: intemperatus. si ad intemperatum: insensatus. liberalis quoque si ad auarum comparet: prodigus. si ad prodigum: auarus videbitur. Itaque extremi reuertuntur medijs: alter ad alterum. timidus forte vocat ferocem: feror vero timidum vocat/ eodemque modo in alijs. Que cum ita sint maior contrarietas est inter extrema ad iuicem quam ad medijs. nam longius distat inter se quam a medio/ ut magnus a paruo et paruus a magno: quam vterque ab equali. Est insuper extreme minus quibusdam ad medijs similitudo. ut ferocem ad fortitudinem/ et prodigum ad liberalitatem. Ipsi vero extreme inter se plurima dissimilitudo est. que vero plurimum inter se distant contraria dissimilitur. Itaque magis contraria que magis distat. Sed medio in quibusdam excessus in quibusdam defectus magis opponitur. ut ecce fortitudinem quoniam non ferocia quam excessus: sed timiditas que est defectus opponitur. temperantiam autem non insensibilitatem quam defectus: sed intemperantiam quam excessus. Accidit hoc autem duabus de causis. primo quod ipsa que alterum extremum pro plus et simili est medio: non ipsi sed aliud magis opponitur. veluti quoniam fortitudinem similiore esse videtur ferocia et propinquior: dissimilior vero timiditas/ hanc magis oppositam dicimus. Que enim magis ablit a medio: ea magis contraria videtur esse. hec igitur vna est causa quod ipsa re. Alia ex nobis ipsis. ad que enim magis natura inclinatur sumus: ea magis contraria medio videtur. veluti cum ipsi proniores natura sumus ad voluptates atque et eo propinquiores ad luxuriam quam ad continentiam: ea magis contraria dicimus ad quam inclinatio magis sit. et ob id intemperantia que est excessus: magis contraria est temperantia.

Cap. VIII

Quod igitur virtus moralis mediocritas sit: et quomodo: et quod duos viciozum mediocritas alterum scilicet excessum/ alterum scilicet defectum: et quod talis est. propter predictam medijs in affectibus atque actibus: satis dictum est. Quamobrem opus est studiosius existere. nam in capiendo medio tota vis consistit. atque ut circuli medijs comprehendere non cuiusque est: sed tantum scietis. Sic irasci et pecuniam dare facile est: et cuiusque: sed cui/ et quantum: et quomodo: et quamobrem: id quod non amplius cuiusque est: necque facile. Itaque recte facere rarum: et laudabile: et preclarum est. Quod circa oportet cum quomodo medijs assequi vult: ante omnia longius abire a magis contrario. ut calipso monebat dicens. extra summum et fluctum nauem adige. nam extremorum alterum magis/ alterum minus peccat. Cum itaque medijs assequi sume difficile sit: quod scilicet loco est: minima malorum capienda sunt. hoc autem sit maxime pro hunc modum que diximus. Considerandum est enim ad que nos propiores sumus. nam alij ad aliam naturam ferunt. id intelligitur ex voluptate et molestia: quod nobis puenit. in contraria autem nosmet ipsos retrahere ac reniti debemus. longe enim a delinquendo secedentes: medijs inueniemus/ instar eorum quod flexa ligna rectificat. In omnibus maxime cauendum est a voluptate. non enim interruptit de illa iudicamus. quod igitur feniores populi passi sunt erga hec: hoc pati nos conuenit erga voluptatem: et illorum per omnia dicere voce. Nam sic illa transmittentes minus errabimus. hec igitur facientes ut sumatim dicam: maxime valebimus medijs adipsa. Arduum certe hoc: et precipue in singulis nec facile dexternare: quomodo: et aduersus quos: et pro quibus: et quousque irascendum est. nam et nos quousque eos qui non irascuntur laudamus: quousque eos qui irascuntur. et illos mites: hos fortes vocamus. Sed quod parum excedit in alteram partem: non vituperat. qui vero multum: is latere non potest. sed quantum: et quousque vituperandus sit: non facile est definire verbo: nec aliud quousque sensibile. horum autem in singulis iudicium est et in seculo. Illud dicitur clarum est: quod medijs habitus in cunctis laudat: et pro declinare oportet quousque ad excessum: quousque ad defectum. sic enim facillime medijs adipsa mittit.

Secundi Ethicorum Aristotelis interprete Leonardo Breuino finis.

Sicut cum virtus circa affectus et actus verificetur: ac in iis que voluntaria sunt laudes et vituperationes in iis vero que iudicantur: venia: et iterum misericordia locum habent: necessarium est forsan de virtute tractantibus voluntarium et inuoluntarium diffinire. velle enim legumlatoribus ad prima penamque constituta esse. Quod autem iudicium voluntaria esse illa que propter vel ignorantiam preterant. violentum est cuius principium ab extra existit: in quo agens vel patiens nichil profert. veluti si vetus nescit aliquo: vel boves propter aliquos iubeat habere in potestate pariter: et liberos: et si parcat seruici. si non pareat interficiat: dubitat virtus ea voluntaria/ an inuoluntaria sint dicere. Tale aliquid in iactibus qui propter tepescitatem sunt. nemo enim sane mentis sponte iactat: sed pro salute sua et ceterorum. mixti igitur sunt huiusmodi actus: sed magis similes voluntarijs. nam in electione sunt tunc: cum iudicium autem agendi secundum tempus existit. et voluntarium igitur et inuoluntarium tunc cum agitur dicendum est. agit autem volens. etenim principium mouendi organicas partes in talibus actionibus in ipso est. quousque autem in ipso principium est: in eo quousque virtus agit vel non agit. que voluntaria sunt et talia: licet forsan per se inuoluntaria. nemo enim aliquid tale sponte faceret. In huiusmodi autem actionibus quousque laudat qui turpe aliquid et dolorosum subit pro magnis alijsque et honestis. quousque vituperat. nam turpissima quod ferre pro nullo honesto: vel mediocri: improbi est. in qui busdam autem laus non cadit. ferre venia: cum quis ea fecerit que non oportet. ob quod a iudicantibus que humana natura transcedunt. sunt etiam quedam ad que nemo cogi debeat. sed morte potius ac extrema omnia ferre. nam Alcmeonem Euripidis que copulerunt ad necem matris: ridicula videtur. difficile iterum est iudicare que pro quali suscipiendi sunt: et quod pro quo sustinentur. Difficilius etiam postquam cognoueris in seletia permanere. plurimum enim accidit ut ea que expectat dolorosa: illa vero ad que appellimur turpia sint. quare laudes et vituperationes circa eos sunt que compellunt/ aut non compellunt. Violenta itaque simpliciter dicenda sunt quando externa est causa: nec agens quousque confortat. que vero pro se ipsa inuoluntaria sunt: sed nunc et pro alijs suscipienda et causa in agere est: ipsa quod per se inuoluntaria sunt. sed nunc et pro alijs voluntaria: magis vero voluntarijs sunt. Argum: enim scilicet singula et hec voluntaria sunt. qualia vero pro qualibus suscipienda sunt: non facile traui potest. multe enim differunt in singulis sunt. Quod si quis iudicanda et honesta dixerit violenta esse: quoniam illa ab extra compellunt: omnia hinc violenta foret. Nam horum causa omnia omnes faciunt. et quod violentum: et iudicium moleste: quod vero propter delectationem: cum voluptate. ridiculum itaque est accusare extrema/ ac non seipsi potius: quod ab his facile capiatur. et honestorum quibus seipsi: turpia vero voluptate causa esse. videtur itaque violentum id esse cuius principium externum est: nichil profert illi: cui vis affertur.

Quod vero per ignorantiam sit non voluntarium omnino est: sed illud inuoluntarium cuius postea dolorum penitudinemque suscipimus. nam qui per ignorantiam quod facit: nec postea fecisse dolet: volens quod non fecit quod nescit: nec rursus iuit quod non dolet. ergo quod per ignorantiam facit si peniteat inuitus fecisse videtur: si non peniteat cum aliter sit: esto non voluntarium. nam melius est ut nomen propter habeat. Aliud autem videtur per ignorantiam facere/ aliud ignorare esse. Etenim quid est aut irat: non videtur per ignorantiam facere: sed per aliquod ex predictis non scietis sed ignorans. Ignorat enim omnia flagitiosum que facere: a quibus ue abstinere oportet. et propter huiusmodi errorum: iudicium ac mali sunt.

Inuoluntarium dici debet non quoniam quis ignorat voluntatem. Non enim ignorantia que in electione consistit causa est inuoluntarium: sed prauiam. nec que in vniuerso. vituperat enim. propter hanc. sed que in singulis: in quibus et circa que accipiunt. nam in his miseratione et venia locum habent. que aliquid horum ignorat inuoluntarie facit. Foris ergo non peius fuerit: que et quot ista sunt determinare/ et quis itaque: et quod: et circa quod: et in quo agit/ iterum etiam que velut instrumentum: et cuius gratia: ut salutem et quomodo: ut se ipsum vel vehementer. Quia igitur hec nemo non insanus vniuersum ignorabit. clarum ergo que nec agente: nam qua ratione seipsi: sed quod agit: quis ignorare potest. veluti cum autem excidisse sibi: vel nescire quod arcana esset. ut Eschylus de mysterijs. aut monstrare volentem dimissile: ut quod catapulta. credere potest quod esse hostis: quod filius sit: ab erope accidit. et basta emissam rotari/ aut lapidem pumice esse. et cum salutem causa percussit: necare: ut cum docere voluerit: ut magister ludum gladiatorum. cum igitur circa hec omnia ignorantia verificetur. in quibus sunt actus: qui horum quid ignorabit: iudicium videtur fecisse: et maxime in principibus. principibus autem videtur

esse illa in quibus actio est / et cuius gratia, per talē ignorantia inuolūtariū dicitur: et p̄terea factum ipsū dolorē et penitudinē afferat oportet. ¶ Cum autē inuolūtariū violentū et per ignorantia: volūtariū vtiq; videbit esse cuius in seipso principiū est sciente singula que agit. ¶ Sorsan enī nō bene dicitur esse illa inuolūtaria: que per iram aut ꝓcupiscētā sunt. primo enī nullū aliud aīal volūtariē ageret / nec pueri etiā, deinde vtrū nichil volūtariē agimus ex iis que per iram / et ꝓcupiscētā / vel honesta quōdē volūtariē: turpia vero, inuolūtariē: vel ridiculū est: cum vna sit causa, absurdu v̄ro dicere illa inuolūtaria esse que appetere oportet, at irasci oportet in q̄busdā / et ꝓcupiscere quōdā: ut sanitatē: et doctrinā, vidēt autē inuolūtaria dolorē afferre: sed que ꝓcupiscimus delectant, insup quōd refert inuolūtaria sunt que per cogitationē / vel que per iram delinquant, vtrāq; sane fugienda sunt, sed vidēt non minus humani esse irrationales affectus, actus v̄ro hominū ab ira et ꝓcupiscētā sunt, que inuolūtaria ponere absurdum est.

Cap. II

¶ Istā volūtariū et inuolūtariū diffiniuimus: consequens est ut de electione dicamus, ea nāq; familiarissima virtutis esse vidēt / et magis q̄ res ipse: mores ostēdere electionē volūtariū esse constat. ¶ Hō idē tū nam volūtariū latiꝓ patet, volūtariū enī et pueris / et aliis aīanibus ꝓmune est, electio v̄ro nō est repentinā quōdē volūtaria dicimꝓ: electionē v̄ro nō habere. ¶ Quiv̄ro ipsam dicunt esse ꝓcupiscētā / vel iram / vel volūtariē: vel opinionē quōdā: recte dicere nō vidēt, nō enī cōmune quōdā electio est: nec irrationaliū sed ꝓcupiscētā et ira cōia sūt, et icōtinēs ꝓcupiscēs quōdē: sed nō eligēs agit: ꝓtinēs v̄o cōtra eligēs quōdē: sed nō ꝓcupiscēs. Electioi ꝓcupiscētā adūlat: ꝓcupiscētā v̄o ꝓcupiscētē neq; q̄ ꝓterea cōcupiscētā voluptariū est / atq; molesti: electio autē neq; molesti neq; voluptariū ira etiā minus, nam que per iram fiunt minime per electionē fieri vidēt, sed nec voluntas / q̄uis ꝓpinqū quidā apparet, nā electio nō est impossibiliū: et si quis hanc electionē vocet de se ipso vidēt, at voluntas impossibiliū est: veluti imortalitas, et etiā volūtas circa illa que ab eo ipso qui vult nequa q̄ sunt: veluti hystione aliquē vel pugilem vincere: verū hec alia eligi nemo / sed ea dicitur que ipse facere posse existimat, insup volūtas finis est magis: electio autē eorū que sunt ad finem, ut puta sanos esse volumus: eligimus autem illa per que sani sumus, et felices esse volumus et dicimus: eligimus autē dicere non congruit. Omnino autē vidēt electio circa illa verari que in nostra sunt potestate, sed nec opinio quōdē crit, nam opinio circa oīa videtur esse: nec minus circa eterna / et impossibilia q̄, circa illa que in nobis sunt. Nec bono nec malo: sed v̄ro et falso distinguūt: at electio per illa magis, sed in totū idē esse electionē quōd opinionē: nemo fortasse dicit, at certe nec in parte aliqua idē est, nam ꝓpter electionē bonorū aut malorū tales aliqui sumus, ꝓpter opinionē autem non. Et eligimus capere / aut fugere / aut aliquid huiusmodi: opinamur autē quid res ipsa sit / et in quo conuocat / et qua ratione vtilis sit: capere v̄ro aut fugere non minus opinamur ꝓpter prauitatē deteriora eligunt. Vtrū v̄ro antecedit electionē opinio / an magis sequatur: nihil refert, neq; enim id querimus / sed an idē electio sit: quōd opinio queoam. ¶ Quid igitur aut quale est electio cum ꝓdictoꝝ nihil sit: volūtariū quōdē esse constat, sed nō omne volūtariū electionē habet, at id nō cuius cōsultatio antecessit, nam electio cum rationē et cogitationē est: quōd et nomen ipsū significare vidēt, quasi e quibusdā ꝓpositis vniū aliq̄d legat: it est capiat.

Cap. III

¶ Sed vtrum omnia in cōsultationē cadant / an quōdā sunt in quibus cōsultatio locū non habet? ¶ Sorsan dicendū est id in cōsultationē venire: non de quo insipies atq; fatuus: sed de quo sane mentis aliquis cōsultaret, de eternis autē nemo cōsultat: veluti de mundo / vel diametro / vel de latere quia incōmensurabilia sunt. Sed neq; de iis que in motu / et tempore eodē modo existunt: siue necessitate / siue natura / siue ꝓpter aliā causā: veluti de ortu aut cōcrisione syderū, Necq; de iis que alias aliter accidunt: veluti de siccatibus / et imbribus, Necq; de iis que sunt a fortuna: veluti de thesauri inuentioē. Sed neq;

de humanis oībus, nam quēadmodū scitarū respublica optime gubernet: nemo lacedemonius cōsultat, hec enim per nos agi non possūt. ¶ Et illa veniūt in cōsultationē que agi possunt: et a nobis quōdē agi, sunt autē et alia huiusmodi, causa v̄ro est essentialis: et necessitas: et fortuna: et mens: et omne quōd per boīem, boīes v̄ro de iis cōsultant que sibi agibilia sunt. ¶ Circa manifestas et sufficientes disciplinas nō est cōsultatio, ut puta de literis: nemo ambigit quēadmodū scribi debent, sed que a nobis sunt, nec semp eodē modo ea sūt huiusmodi ut in deliberationē cadant: veluti illa que ad medicinā / et ad rem pecuniariā p̄tinent, et circa gubernatiū magis q̄ circa gymnasticā: q̄to illa minus est manifesta, magis v̄ro circa artes q̄ circa disciplinas: cōsultatio cadit, nam in iis magis dubitamus, cōsultatio autē v̄r̄sa in iis que frequēt accidūt: et incerta quēadmodū euadāt: et indeterminata sūt, sumū et alios ad cōsiliū: cū de rebꝓ maioribꝓ deliberare volumꝓ, nō satis nobis ipsis ad discernēdū p̄ssit. Nec sane de finibꝓ cōsultamꝓ: sed de iis q̄ sūt ad finē, medicꝓ autē nūq; cōsultat an sanū faciat, nec orato: an ꝓsuadeat, neq; gubernato: rei publice an bene instituat ciuitatē: nec alioꝝ quicq; de fine deliberat, sed posito fine quēadmodū ad illū pueniat ꝓsiderat, et si per multa fieri posse p̄stat: per quōd illoꝝ facillime et optime fiat ꝓquirūt, si v̄ro per vniū: quēadmodū per illud fiat, et id rursum per quōd: donec pueniāt ad primā causam: quōd inuētiōe vltimū est, qui enī cōsultat: vidēt querere / et resolvere ꝓdicto modo qua si diagrama. ¶ Sed vidēt nō oīs ꝓquisitio esse ꝓsultatio: cū cum mathematici aliq̄d ꝓquirunt, verū oīs ꝓsultatio ꝓquisitio est: et quōd vltimū in resolutionē: id primū in gñationē, et si in aliquo idōtū quōd impossibile vidēt: illud omittūt, veluti si pecuniū opus sit: quas habere nō possunt, sin autē videat possibile: facere tūc aggrediūt, possibilia itelligēda sūt que nos possunt, nam que per amicos sūt quōdāmodo per nos sūt, q̄a pncipiū in nobis est, querunt v̄ro quōd instrumenta: quōdōq; opus illoꝝ, eodē modo in reliq; quōd per quōd: quādo quōd aut quo mediāt, vidēt homo ut diximus pncipiū esse agēdū cōsiliū v̄ro de iis esse que ꝓsultāt agibilia sunt, actus v̄ro alioꝝ gratia, nō cadūt igit in cōsiliū fines: sed ea que sūt ad finē. ¶ Necq; certe singulares res veluti si panis est hoc: et si digestū est ut oportet, nam ad sensū id attinet. ¶ Quod si semp ꝓsult in infinitū erit ꝓgressus, cōsultabile et eligibile idem sunt: nisi q̄ eligibile rem iam p̄vidē determinatā significat, quōd enī in deliberādo ceteris ꝓulimus id eligibile dicit, definit autē tūc demū vniū quicq; querere quēadmodū ager: cū in seipsis reduct pncipiū, et ipsi in antecesses, hoc enī ē quōd eligi. ¶ Haret hoc et vetustis institutis: que homerus secutus est, reges enī que elegerāt dēnuāciabāt in populū, cum ergo sit eligibile cōsultabile / affectabile eorū que in nobis sunt: electio vtiq; crit cōsulta / affectatio: eorū que in nobis sūt, ex ꝓsultatione enī iudicātes affectamꝓ fm cōsiliū. De electionē igit hactenꝓ dictū sūt: et circa que existat: et q̄ circa illa verari: que sūt ad finē. Cap. III

¶ Quod volūtas est? est que est finis, sed vidēt alius quōdē boni esse: alius opinati boni, atq; ex eo fit ut quōd boni eē dicit: negēt ea nos velle q̄ nō recte cupimꝓ, nihil enī volūmꝓ nisi bonū, est aut malū si ita ꝓrgeret, sed quōd opinati bonū dicit: nō natura sed ut quicq; vidēt bonū appellāt, vidēt aut aliud aliis: et sic ꝓtraria extiterūt, q̄ si ista nō placēt dīcēdū est simpliciter / et scōm veritatē: id esse volēdū quōd bonū sit, verū singuli quōd bonū appet sequūt. ¶ Et quo fit ut studioso quōdē v̄ro: verū sit bonū, prauo autē: ut ꝓtingit, quōd in corpꝓbus quoz accidit, nam sanis quōd salubria sūt: ea que reuera sūt salubria: crotus autem alia: eodēq; modo amara / et dulcia / et calida et graua / et cetera huiusmodi, studiosus enim vir: recte singula iudicat: et in vno quoz verū discernit, cuiusq; enī habet ꝓp̄ta quēdā sunt bona: et iudicia, at forte in dinoscēda veritate studiosus vir plurimū antecellit: quasi regula: et mensura illoꝝ existens, multitudinē v̄ro ut vidēt voluptas decipit: que licet bonū nō sit: tamē apparet, sequūt ergo voluptatē tāq; bonū, dolorē v̄ro tāq; malū fugiūt. Cap. V.

¶ Quod itaq; finis sit id quōd volumꝓ, ꝓsultatio v̄ro atq; electio eorū sit que sunt ad finē: sequūt ut actus scōm electionē sunt: et volūtariū. ¶ Operatiōes autē virtutū circa ista verēnt, sunt v̄ro in nostra potestate virtutes: et vitia, nam in quibus vtrū agamus vel nō agamus in nobis est: et in nostra sunt potestate, quare si agere bonū existens in nobis est: certe et non agere turpe: in nobis existens est, et si non agere bonū existens:

in nobis est: certe et agere turpe existens in nobis est. q. si est in nobis honesta: et turpia agere
 resistit et nō agere. hoc autē erat bonos et malos esse. in nobis erit. p. b. os. et ip. b. os. esse.
 Dicere autē q. nemo volens prauus sit: neq. inuitus felix: alterū falso: alterū vero si se vi-
 det. porro felix nemo inuitus est: prauitas autē voluntaria res est. vel recedēdū est ab his que
 p. m. i. m. us. et dicenō hōiem nō esse principū. neq. g. n. a. n. e. rerū: que ad modū filioꝝ. q. si
 illa constāt nec in aliud principū q. in nos ipsos referre possunt: quoꝝ principū in nobis ē
 illa in nobis erit et voluntaria. Id attestari videt singuloꝝ opinio: et legislatoꝝ: qui aduer-
 sus delinquentes penas p. s. t. u. i. t. si modo nō vi coacti: neq. per ignorantā cuius ipsi causa nō
 fuerint: deliquerūt. illis vero qui bene agunt: premia p. s. t. u. i. t. quasi alios inuitantes: alios
 deterrētes. atqui ad ea que neq. in nobis sunt. neq. voluntaria nullus horat. quippe frustra
 horat: nichilominus illa pateret. Clerū per ignorantā cōmissa puniunt: si ipse cōmittēs cau-
 sa ignorante videt eā fuisse: cui aduersus ebrios dupli. c. pena cōstituta. principū enī in ipsis
 est: cum in eoz potestate fuerit ne ebrii fierent. qd. causa est eoz ignorantia. Puniant et igno-
 rantes aliquo ex us. que legibus cōtinent. que vtiq. scire oportet: nec diffialia sunt. Eodē
 modo in aliis que per negligentā ignorant: quasi in ipsis sit ne ignorant. poterāt enī diligen-
 tiā adhibere. sed forsā talis est quis ut diligēs esse nequeat. at vero hi sibi ipsi dissolute vi-
 uendo: causa sunt ut inulti. et improbi fiant in oib. studiis. exercitationibusq. conspicit.
 Ignorare igit qd. ex actib. habit. sunt: nūmū hebens est. absurdū etiā dicere inuitate nolle
 esse inulti: neq. flagitia patrantē flagitiosū. Et si quis nō ignorans agit ea ex quibus erit
 inultus: voluntarie erit inultus. Et nec tamen in uelit inultus cessabit inultus: ac iustus si
 et. nō enī egrotans sanus sit. est ita p. n. g. ar. ut sponte egrotaret per in cōdēntiā. atq. laci-
 uat: p. cepus medicoꝝ aduersatus. tunc ergo licebat illi nō egrotare. sed nunc nō amplius li-
 ceat: que ad modū nec emillū lapidē quis retinere potest. fuit tamē in illo capere ipsum. atq.
 emittere. principū enī in ipso. licet inultus. et flagitiosus licebat ab initio talis nō esse. Et quo
 fit ut volens delinquat. Sed postq. talis factus est: nō licet sibi talis non esse. nec solū animi
 voluntaria sunt: sed interdū etiā corporis: que certe capimus: et increpamus. nam qui
 natura deformis sunt: eos nemo reprehendit. sed eos qui per negligentā. atq. incuriā tales
 sunt. id em facimus circa imbecillitatē. et turpitudinē. et cecitatē. nemo increpat cecū natu-
 ra. aut egritudine. aut vulnere: sed magis miserec. q. si ppter ebrietatē aut aliam huiusmodi
 causa cecus fiat: oēs increpant. vicia igit. corporis que in nostra sūt potestate. Et si quis
 sunt: nō culpant. id si ita est in aliis quoꝝ vicia que culpā in nostra sūt potestate. Et si quis
 dixerit oēs affectare id qd. apparet bonū: sed ipsi apparetē dīos nō esse. sed qualis qd. est
 tate illi sine videri. Si qd. sui habitus quodāmodo causa ipse sibi est et apparet: certe erit
 to em ipse quodāmodo sibi causa. Sin autē nullus sibi ipsi causa est male agēti: sed ppter ig-
 norantiā finis: hoc agit putās sibi optimū esse ita facere. affectatio autē finis nō in nostra est
 potestate: sed ita natura genitos esse oportet: ut tanq. intuitū ad discernendū optima. et ad
 expectandū v. rā bonū habeam. atq. ille generosus est: cui hoc a natura existit. rem enī opti-
 ma atq. pulcherrima: quā nec ab alio accipere nec discere potest: qualis a natura est instituta:
 talē habeat. atq. ita natū esse: ea demū vera. et pfecta est generositas. Et hec igit si vera sūt
 quid magis virtus q. viciū erit voluntariū: vtiq. enī eodē modo: et bono. et malo finis natu-
 ra erit. vti viciū tanq. videt ita tacet. reliqua vero ad hec referētes vtiq. agūt. Siue igit
 finis nō natura cuius qualiscūq. apparet. sed ppter hoc aliquis est: siue finis quodē ipse nam-
 ralis est: sed quia in aliis agēdis studiosus voluntarie agit virtus voluntaria est: nichilominus
 et vicia erūt voluntaria. nam ut illa bono: sic ista malo per se ipsi existit: si nō in fine ac in reb.
 agēdis. Si itaq. ut dicit virtutes voluntarie sunt: quia habitū nostrorū nos ipsi quodā
 modo causa sumus: et quales sumus: ipsi talem ponim. sine et vicia certe voluntaria erunt.
 nam similis in vniq. ratio est. De virtutibus ergo nobis cōmunitur dictū sit et genere: q.
 mediocritates quedā. et q. habitus ex quibus sunt: eadē quoꝝ operant. et q. voluntarij sūt
 et in nobis: atq. ita ut recta dicat ratio. Sed habitus quidē nō ita ut actus voluntarij sunt.

quia actū nostrorū ab ipso initio vsq. ad finem: domini sumus: ac singula nouimus. habitū
 vero ab initio cognoscimus: ac singula que postea adven. ceu in aduersa valitudine igno-
 ramus: sed id eo voluntarij dicitur habitus: q. in nobis erat hoc vel illo modo vti. Refumē
 tes igitur dicamus de singulis virtutibus: et qualis queq. sit: et circa quid: et quomodo: et
 quo etiā illud apparebit quot virtutes sunt. Ac primo de fortitudine dicere ordiamur.
 Fortitudinem esse fortitudinē in metuendo et audendo dicitur. Cap. VI.
 in prius. Ad tunc esse illa que terribilia sunt. ea vt simpliciter dicamus: sunt mala.
 itaq. metum diffiniunt expectationē mali. metuimus ergo omnia mala: ceu infami-
 am. egestatem: morbos: inimicitias: mortē. Sed non videtur circa hec omnia fortitudo ver-
 sari. Nam sunt quedā que metuere honestum sit: et non metuere turpe: veluti infamiā: qui ti-
 met humanus: et verecundus: qui non timet impudens est. Dicitur tamē a quibusdā fortis
 per similitudinē: q. simile aliquid habere videtur. Nam et ipse fortis: impudens est. Nec
 paupertas forsā metuenda est: neq. morbus: nec illa (vt summam dicam) que neq. ab im-
 probitate: neq. a nobis proueniunt. nec tamen qui ista non metuit fortis est: sed vocamus
 hunc fortem per similitudinē. Quidam enī in bellicis periculis metuculosi: liberales sunt:
 et ad erogandas pecunias satis habent audacie. Nec etiā qui pro filioꝝ atq. vxoris pu-
 dicitia metuit: aut inuidiam: aut aliquid tale: timidus est. nec certe fortis si virgis cecidens
 non terretur. Et in quibus igitur terribilibus fortis dicitur: an in maximis: nullus enim pe-
 riculorum tolleratio: terribilissimū vero omnium mors. hec enim finis: nec quicq. preter ea
 bonum vel malum mortalibus videtur esse. Sed nec circa omne genus mortis fortitudo
 videtur ceu in mari: aut in morbis: in quibus igitur: an in pulcherrimis: talia vero sunt in
 bello: in pulcherrimo sane: ac maximo periculo. Testatur honores a ciuitatibus: et regibus
 constituti. Proprie igitur fortis dicitur qui ad honestam mortem: et ad ea omnia que re-
 pente illam afferant interitus est. ea vero in bello maxime contingunt. Quinetiam et in ma-
 ri: et in morbis: fortis vir: interitus est. nec ita vt naute. nam illi quidem desperati salute: ta-
 le genus mortis moleste ferit: hi vero propter experientā cōsidunt. Et simul auertit in qui-
 bus est opus fortitudine: aut pulchrum mori: quorum neutrum in huiusmodi mortis gene-
 re existit. Cap. VII.

Et sane terribilia omnibus eodē modo sunt. dicimus aliquid terribile supra hominē
 quod cuiq. mentem habenti terribile est. que vero scdm hominē terribilia sunt: ma-
 gnitudine differunt: similiter autem et ausus. Fortis vir impudens est vt homo.
 quare timebit hec vt oportet: et vt dicat ratio tollerabit decoris causa. hoc enim virtutis fi-
 nis est. metuitur autem hec magis et minus. delinquitur vero quādo aut ita fit vt nō opor-
 tet: aut non ita vt oportet: aut non quando oportet: aut aliquid huiusmodi. eodē modo et in
 audendo. Qui igitur que oportet: et cuius gratia: et quādo: et vt cōuenit sustinet: ac metu-
 it: et audet: is fortis est. vt enī dignum: et vt ratio precipit: patitur: et agit vir fortis. Et si
 autem cuiusq. actionis est scdm habitum: fortis vero fortitudo decorum videtur. talis igitur
 et finis. singula autē ad finē determinātur. decoris autem causa fortis vir subit atq. agit for-
 titudinis opera. Et excedentium vero qui non metuendo excedit: absq. nomine est. Diximus
 et prius multa esse innotata. foret autē hic quidem stupidus et insanus si neq. terre motus:
 neq. fluctus ptimeat. vt de Lectis dicitur. Qui vero in audendo excedit feror est. videt autē
 feror: iactator: quidam: et fortitudinis similitudo. Nam qualis fortis circa terribilia est: talis
 iste videri vult. Itaq. imitatur illum in quib. potest. Et quo fit vt pleriq. illorū: admixtam
 habeant cum timore audaciam. appetentes enī pericula nō sustinent. Qui autem metuendo
 excedit: timidus est. Nam et que nō oportet et vt nō oportet et omnia huiusmodi hic sequi-
 tur. dicit et in audendo. Sed in molestis supercedens magis in eo conspicitur. Despe-
 rans quidem metuculosus est. cuncta enī formidat. fortis cōtra: ppter sicut bonā spem ha-
 bet. Circa eadē igit. versant timidus: feror: et fortis: sed aliter atq. aliter ad illa se habent
 hi qd. excedit atq. deficit: hic vō mediocritatē tenet: et vt oportet. Et feroces qd. pellicus
 sunt et volātes ante picula: sed cū picula assūt nō sustinēt. fortes vō cū ad re. venerit: ferudi
 sūt. antere vero: qd. Et igit. dixim. fortitudo mediocritas ē in metuendo: et audendo de qb.
 b

dictum est, et quia decorum est suscipit, et tolerat vel quia turpe nō **C** Abortē vero appetere ob fugiendā paupertatē, aut amorem, aut aliud quicquid graue: nō fortis est, sed magis timidi. Est enim mollitēs quodā laboriosa fugere, et nō quia decoz sit mortē subit: sed quia malū deuitat, fortitudo igitur tale aliquid est.

Cap. VIII

Juuis et alie quinqz modis, primo ciuilis que plurimā cum illa conuenientiam habet, videtur enim ciues pericula subire metu penari, et propter infamiā / et bonorem, atqz ea de causa fortissimi vident esse: apud quos timidi infames sunt: fortes vero in precio habent. Tales Homerus facit aliquos: ut Diomedē et Hectorē. dicit enim Hector Polydamas me primus redarguet, et diomedes. Hector enim quandoqz diceret apud Troianos cōcionans Atides a me. Similis autē hec maxime est illi de qua supra diximus per virtutem fieri: et pudore enim / et cupiditate decoris, puenit: quoniam honoris gratia / et ob fugiendam vituperationem: que turpis est. In eodem gradu quis reponat et eos: qui a magultrantibus compellunt, sed eō deteriores sunt: q non pudore, sed metu adducti id agūt nec de decus fugiunt, sed penam, compellunt enim ab iis qui potestatem habent, ut apud Homerum Hector inquit: si quē ego procul a pugna formidantem asperero: non ei sat erit fugere canes. Profecto quoqz eos qui recedūt a pugna: verberibus redire cogunt, et qui pvalo aut fossa collocant, omnes enim cogunt, sed oportet non necessitate / sed q decorū sit esse fortem. **V**idetur etiam rerum perina fortitudo esse quodam, quāobrem Socrates censēbat fortitudinem esse scientiam, tales sunt in bello milites: et alij quidem in alijs, bellum vero multos terrores vanos habere videtur. iūqz militibus noti sunt, itaqz fortes ipsi creantur: quoniam alij qualia illa sunt ignorant, deinde et hostem defendere, et scipos tueri propter pernam maxime possunt, et armis vtunt ad vulnerandū hostem: et se tuendum apertissimus ex quo fit ut ipsi armati ceu aduersus inermes decerent, et velut athlete aduersus rudes / et exercitatos, nam et in certaminibus non fortissimi: sed amplas vires et robusta habētēs corpora pugnacissimi habent. Sed milites quidem timidi sunt, quādo maius periculū imminet: velut si pauciores aduersus multos: aut imparati aduersus paratos: instructosqz cōgrediant, primi enim fugam arripit: vrbane vero copie manēt, atqz intereūt, quod apud Hermeum accidit, nam his turpe fugere, et mors huiusmodi saluti preferenda: illi vero quasi superiores ab imūo se periculis obiectarunt, moxqz intellecta re fugam arripuerūt: mortē magis q de decus formidantes, sed fortis nequaquā talis est. **I**ram quoqz in fortitudinē referunt, vident enim fortes: qui per iram ceu fere bestie in paullos ferunt: quoniam et fortes iracundi sunt, Impetuosissima quidem res est ad pericula capescenda animi concitatio, vnde et Homerus: robur animo iniecit, et alibi vim et animū concitauit, subitqz per nares impetus: et efferebuit saguis, hec omnia significare vident animi cōcitationem, et impetū. Fortes igitur, ppter decus faciunt, ira vero eos adiuvat. Bestie vero propter dolorem si vulnerate sunt aut timeant, nam cum in silua, vel in palude sunt: nequaquā inuadunt. Non est igit fortitudo si dolore, aut ira concitati in periculum deferunt: nichil preuidētes eorum que incurrunt, nam sic asini quoqz fortes essent: cum ne verberibus quidē a pabulo remoueri possunt. **A**pecti etiam, ppter libidinem multa auent, non ergo sūt illi fortes dicendi: qui per dolorem, aut iram pericula aduent, proxime autem ad eam que maxime scdm naturam est accedere videt fortitudo que per iram fit: si modo electionem rationemqz ante susceperit. Est homines sane irascendo quidem: dolent, vlciscendo vero: letant, sed qui per hec agunt pugnaces quidem sunt: at non fortes. Non enim decoze neqz ratione, sed purbatione animi lo agunt, habent tamen aliquid simile fortibus. **N**ec etiam qui ppter fiducia sui audet, fortes vtiqz sunt, consuetudine enim vincendi fiduciam in periculis susceperē. In eo tamen fortibus similes q vtiqz pericula contemnit, verum fortes ob eas rationes quas supra diximus: vti vero q superiores se se fore sperant / nec eis resisti posse. Sed ebrij quoqz tale aliquid faciūt: hoc est enim sūt: cū ebrij sūt, cū nō sūt ebrij: picula fugiūt, viti aut fortis est que terribilia hoibus videntur et sunt, ea subire: quia decorum sit ita facere: et turpe non facere.

Quamobrem fortior esse videtur: qui subitis / improuisqz periculis nō turbatur: qz qui manifestis ac prouisis, habitu enim magis hec agit, vel certe minus et pparatione, nam preuisa quidē ratione, et cogitatione: subire quis potest: repentinā vero vt habitus est ita pferunt. **F**ortes videtur z qui ignorant, nec multū ab his qui ppter fiducia auent, sed eō deteriores sunt, q non estimatione vt illi: sed ignorantia auent. Itaqz illi suffinent aliquid tempus: hi vero simulacris intelligunt aliud esse qz ipsi putabāt: aufugiūt, quod Argiuus cōtingit: cum in Laecemonios incidērūt quos Sicyonios esse putabant, dictū est qui fortes sint, et qui fortes videantur.

Cap. VIII

Clauius autē circa terribilia, et audēda fortitudo sit: nō tamē pariter in vtroqz versatur, sed magis circa illa q nos terrēt, qui enim circa illa iteritus est: atqz ita vt oportet in illis sic se habet: magis est fortis qz qui circa audēda, Toleratio enim grauium et asperarum rerum: fortes dicuntur, itaqz graue quiddā, et asperum fortitudo est: ac merito laudatur, difficilius enim est dolores perenni: qz a voluptantibus abstinere. **A**t tamen finis in fortitudinē dulcis esse videtur: sed a rebus circumstantibus obscurari, quod in gymnics certaminibus cuenit, nam pugilibus finis dulcis ipse est: cuius gratia cozone, honoresqz certant, plagis vero pcuti si modo illi et carne sunt: dolorosa sane, atqz molesta: et omnino laboriosa res est, cumqz hec multa sint, et illud cuius gratia sunt paruum: nichil dulce continere videtur. **T**ale igitur quiddam accidit circa fortitudinem, mors acyulnra forti vti ro dolorosa sunt, eaqz nollet: perfert tamen quoniam decoz est illa perferre, vel turpe nō perferre. **E**t quanto magis omni virtute potest, quantoqz felicior est: tanto magis illi molestia est mors, nam huiusmodi vir maxime dignus est vita: et maximis bonis priuatur sciens, dolorosa certe res at nichilominus fortis: z eo fortasse magis: q decoz gloriā belli antepo nit illis. **N**ec sane in oibus virtutibus cum delectatione operari licet: nisi quatenus finem attingunt. **A**bilitates etiam nichil vctat si tales non sint: tamen optimos esse, parati siquidem ad pericula vitam pro vili mercede abiciūt, **D**e igitur fortitudine hactenus dixisse sufficiat, quid vero illa sit nequaquā difficile fuerit, et iis que dicta sunt recolligere.

Cap. X

Est hanc de temperantia dicamus, videtur enim he virtutes irrationabilium esse partū. **I**gitur temperantia circa voluptates mediocritas est: supra diximus, min⁹ enim et nequaquā silitur circa dolores, in his autē et intemperantia eē videtur. **S**ed circa quas voluptates sit: nunc determinemus. **D**istingueno e sunt voluptates animi, et corporis: ceu auditas honoris et auditas discipline: vterqz enim istorum eo gaudet cuius audus est: nichil patiente corpe, sed magis intellectu. **S**ed in huiusmodi voluptantibus neqz temperantes, neqz intemperantes dicuntur. **E**odēqz modo in ceteris voluptantibus que cor porce non sunt, qui enim fabulis, z narratōibus delectantur: z circa singula dies consumūt: verbosus quidem, sed non intemperantes appellamus. **N**ec eos etiam qui gratia pecuniarum, aut amicorum dolorem suscipiunt, at circa corporis voluptates temperantia existit. **N**ec eas tamen omnes, nam qui visu delectantur: veluti colore forma, pictura: neqz temperantes, neqz intemperantes dicuntur, quāqz fieri potest vt hi et quātum debent, et plus et minus delectentur. **E**odem modo et in auditu, qui enim vehemētius gaudent cantu, aut pronuntiatione: eos nemo intemperantes vocat, nec eos qui vt oportet gaudent temperantes. **N**ec circa odoratum nisi per accidens, nam qui pomorum, aut rosarum, aut vaporum odorantibus gaudent: eos non intemperantes dicimus: sed illos magis qui vnguentorum, aut epularum: quoniam per illos memoria subit earum rerum: quas ipsi concupiscunt, videre licet quosdam cum elurium odore epularum gaudentes, his autem gaudere intemperantis est. **N**am illoz sunt huiusmodi cupiditates. **N**ec fit alijs animantibus per hoc sensus voluptas illa: nisi per accidens, non enim odore leporum canes gaudent / sed elu, odor tamen vt sentiant facit, neqz leo voce bouis sed lantati, q tamen propinquus est: per vocem sentit: atqz eo gaudere videtur. **C**irca igitur huiusmodi voluptates temperantia, z in temperantia consistit: que et alijs animalibus communis sunt. **E**t quo fit vt ferules / bestialesqz videantur, sunt autem et he tactus: et gustus. **S**ed gustu quidem parum aut nichil vti videntur, est enim eius iudicium in labijs vel in saporibus, quod faciunt qui vna

b ii

probant / aut epulas preparant. nec multum his gaudent / vel satem non intemperantes qui
dem: sed vescendo gaudet. quod totum fit per tactum in cibis / et potibus / et exercitiis. Itaque
precaus est quidam gulosus longius sibi guttur quam ciconie fieri: quod scilicet tactu gaudebat.
C Sensuum igitur communissimus est is per quem intemperantia fit: atque ob id merito viti-
perat: quod non qua homines sumus: sed qua animalia existit. talibus ergo gaudere atque deo-
tum esse / bestiale est. Continuo liberalissime omnium voluptatum / que per tactum pueniunt:
excipiuntur. veluti quicquam in gymnasiis per laborum / ac sudorem fuerit. neque enim in toto corpore est:
intemperantis tactus / sed in partibus quibusdam.

Cap. XI

Epitatarum alie communes esse videtur / alie proprie atque apposite. Veluti cibi: que
naturalis est. omnes enim cupiunt quando indigentia adicit: sicut cum / aut humidum
nutrimentum. quandoque vero vitruque et lectum. (Homerus inquit) iuuenis et flo-
rens. huiusmodi autem / vel illiusmodi: non amplius omnes: nec eadem. quo circa videtur no-
strum esse. habet tamen aliquid naturale. alios enim alia delectant: et quodam quibusdam ma-
gis placent. In naturalibus ergo cupiditatibus pauci delinquent: et in vino: ad plus. co-
medere enim quecumque / et bibere quoad superfluo implicatur: excessus est naturalis cupi-
ditatis fecundum multitudinem. repletio enim indigentie naturalis cupiditas est. quapropter
dicuntur isti debiti veniri / quasi ultra debitum implentes illum. Sunt autem hi nimium ser-
uiles. Circa proprias autem voluptates / multi multifariam delinquent. talium enim ama-
tores dicuntur / aut quia gaudent quibus non debent: aut magis quam debent: vel quam plerique
non ut debent: in cunctis autem intemperantes excount. Nam et gaudet quibus non debent
odio dignis. et si in quibusdam gaudere oportet: magis gaudent quam liceat: et quam plerique gau-
deant. Excessus igitur circa voluptates que intemperantia: et vituperabilis est: constat. Cir-
ca dolores autem non ita ut in fortitudine. propter tolerantiam dicitur temperans: et intem-
perans quia non toleret. Sed intemperans dicitur quia nisi voluptate ponatur: magis do-
let quam oportet. dolorem vero sibi affert voluptas. temperans autem que absentia voluptatum
non dolet: et que presentibus abstinet. Intemperans igitur concupiscit voluptuaria omnia /
vel que maxime. et impellitur cupiditate: ad hec alius preferenda. quapropter et non adipsi-
scens et concupiscens dolet. cum dolore enim cupiditas est. Videtur autem absurdum pro-
pter voluptatem dolere. Deficientes autem in voluptatibus / aut minus gaudentes quam opor-
tet: reperitur. non enim est humana huiusmodi insensibilitas. Item cetera animalia
distinguit cibos: et his gaudent: alius vero non gaudent. quod si est aliquis quem nihil dele-
cet: nec quicquam alius preponat: longe hic ab homine abest. nec nomen sortitus est: quia non
facile reperitur. Temperans autem mediocriter circa ista se habet. neque enim gaudet his
quibus maxime intemperantes / sed magis moleste fert. neque omnino quibus non oportet:
nec nimium tali aliquo delectatur: nec si abest: dolet: neque cupit nisi mediocriter / et ut opor-
tet. Idem facit in ceteris voluptatibus: que istis non aduertantur: nec sunt contra honesta-
te: aut supra facultates. Nam qui ita se habet: plus quam dignum sit voluptate amplectitur. sed tem-
perans nequaquam talis est: sed qualem recta dicat ratio.

Cap. XII

Intemperantia magis voluntaria videtur: quam tumiditas. nam hec per voluptatem fit:
illa per dolorem: quorum alterum sequimur: ab altero abhorremus. Et dolor quodcum-
distrabit atque corripit naturam habentis: voluptas autem nihil tale facit. Sed quo ma-
gis voluntaria: et maior vituperatione digna. Nam assuescere aduersus illa facile est. multave-
ro in vita sunt talia: et assuetudo sine periculo fit: in timoribus autem contra. Videtur autem
timiditas esse voluntaria. nec perinde ut ea que sunt in singulis. hec enim sine dolore est. illa vero
per dolorem ita distrabit: ut et arma abicere: et in aliis contra decus facere concupiscant. et quo
fitur violenta esse videant. Intemperantia vero e contra. Nam singularia illi voluntaria sunt:
cupiunt: et affectant. yniuersa autem minus. nemo enim cupit intemperantem esse. Et hominem intem-
perantem ad puerilia delicta referimus. habet enim cum illis similitudinem quando vitium ve-
ro ab vtro dicitur: nulla est tamen ad sensum differentia est. constat vero posterius a priori dici.
Nec absurde videtur transferri. nam castigandi sunt: qui turpia concupiscunt: atque luxuriant.
talis est autem maxime libido et puer. viuunt enim pueri secundum concupiscentiam: pluri-

magis est in illis voluptatum cupido. si igitur non obtemperat / ac dominari sibi patitur:
longius abibit. quoniam voluptatum appetitus insatiabilis est / stultorum vndeque affluunt:
et exercitio libidinis: ininam cupiditate exauret. quinetiam si magne ac vehementes sunt:
69 metum et suo statu dimouet. Quibus mediocres illas quibusdam / raritas esse oportet. tales de-
nec ut rationi non aduertent. tale quid temperatum / castigatumque vocamus. ut enim puerum
oportet secundum pedagogi precepta viuere: ita cupiditas debet obire rationi. quare
oportet ut temperatus a ratione non discrepet. honestum enim ad quod vterque tanquam ad si-
gnum prospicit. temperatus que debet: et ut debet: et quomodo debet concupiscit: sicut dic-
tat ratio. at de temperantia dicta sufficiant.

Tertij Ethicorum Aristotelis finis interprete Leonardo Breino

Liberalitate deinceps dicamus. Evidetur esse mediocritas circa pecunias.
as. laudatur enim liberalis non in rebus bellicis / neque in iis in quibus tem-
perans: nec rursus in iudiciis: sed in dandis / capiendis que pecunias. Pecunias
vero appellamus omnia: quorum estimatio mensuratur numero. Sunt
quorum prodigalitas et auaricia: circa pecunias excessus est defectus. Sed auaricia
illis tribuimus semper: qui magis quam oportet pecunias sicut. Pro
digalitate vero nonnulli inuoluimus. Nam eos qui incontinentes sunt: et per luxuria pa-
trimonia profugunt: prodigos vocamus. quapropter flagitiosissimi videtur esse: quo-
niam multa vicia simul habent. Non tamen proprie sic nuncupantur. Nam prodigalita-
tis nomen: vniuersi alicuius vici esse conuenit: quod patrimonium consumat. est enim prodigus qui
seipsum perdit. videtur enim seipsum perdere qui patrimonium dissipat: ex quo vitam du-
cere debet. in hunc itaque modum prodigalitate accipimus. Rebus autem quibus vi-
mur et bene et male uti possumus. vitium vero diuinit. singulis autem rebus bene vitium is:
qui circa eas virtutem habet. quare et diuinit optime vitium: qui circa pecunias virtutem ha-
bet. hic autem est liberalis. Illius vero pecuniarum in dando / erogandoque consistere vi-
detur. nam capere atque conseruare magis possessio est. Et quo fit ut viri liberalis magis sit
dare quibus oportet: quam capere vnde oportet: et non capere vnde non oportet. Virtus enim
est bene potius facere: quam suscipere: et honesta potius agere: quam a turpibus abstinere. patet
autem que dando sequitur ut benefaciamus: et honeste agamus: capiendo autem ut bene sus-
cipiamus: aut non turpiter agamus. Et gratia quidem dantis est: repudians vero non.
sed magis laus. Facilius quoque est non accipere: quam dare. sua enim quibus difficultius magis tra-
dit: quam aliena non accipit. Liberales dicuntur qui dant: atque qui capiunt: de liberalitate
nequaquam laudantur / sed magis de iustitia. qui vero capiunt non multum laudantur. Libe-
rales maxime fere omnium virtuosorum amantur. prolunt enim in dando. Actus vero se-
cundum virtutem: honesti sunt: et honesti gratia sunt. liberalis igitur dabit honesti causa.
Et recte. nam et quibus oportet: et quot: et quando: et alia cuncta: que rectam dationem
sequuntur. Et hoc libenter vel sine molestia. quod enim per virtutem fit: iudicium est: vel
sine molestia: minimumque dolorem affert. Si quis vero deberit quibus non oportet: non ho-
nesti gratia: sed alia quapiam de causa: hic non liberalis: sed alius quidam nuncupabitur.
Hec is qui dolet. magis enim pecunias hic vniuersi diligunt: quam honestam actionem. at id non
est liberalis. Hecque capiet vnde non oportet. non enim est non magnificientis pecunias
huiusmodi acceptio. nec erit petitor. non enim est beneficium conferentis: ut subinde com-
moda ipse pariet. At vnde oportet capiet. puta ex propriis rebus quas possidet: non quia ho-
nestum sit: sed quia necessarium: ut habeat quod donec. Nec sua negliget: volens per illa
quibusdam sufficere: nec quibusdam dabit: ut sic dare possit quibus oportet: et quando: et vbi
honestum sit. Est quoque eius qui liberalis sit vehementer in dando excedere: ita ut subip-
si pauciora relinquatur. nam ad se quidem ipsum non respicere: liberalis est. Verum iux-
ta facultates liberalitas dicitur. non enim in multitudine dationum: sed in dantis habitu: li-
beralitas consistit. Hic autem dat secundum facultates. nec sane quicquam prohibet liberalio-
rem esse qui pauciora dat: si modo tenuiores ei sint facultates. Ab agis autem libera-
les esse videtur: qui non queruerunt ipsi: sed ab aliis ut ex hereditate acceperunt. nam

et indigentiam nūq̄ experti sunt. et amant magis sua quāq̄ opera/ ut genitores/ atq̄ poete.
 ¶ Illud vero non facit ut liberalis quisq̄ dicitur: cum neq̄ capiat/ neq̄ conferret: sed cō-
 tra erogat/ nec multum per seipsas faciat pecunias: sed ut aliis dare possit. Itaq̄ fortuna accu-
 santur q̄ qui maxime digni sunt: ij minime diuitias habent. Enimvero id non absq̄ ratioe cō-
 tingit. fieri enim non potest: ut diuitias habeat is: qui habere non curat: quēadmodū nec in
 alius rebus. Nō tamē dabit quibus nō oportet/ nec quādo nō oportet/ nec quorūcūq̄ alia hu-
 iusmodi. nā sic liberalitatē nequaq̄ seruaret. et si in illis plumeret: dare q̄bus oportet neq̄
 valeret. ut enī p̄mo dixim⁹. liberalis est: q̄ scdm vires patrimoniū erogat/ et in q̄bus oportet.
 ¶ Qui vero excedit. prodigus est. itaq̄ tyzannos quidē nō dicimus. prodigos. quia tam multa
 possident: ut dando/ atq̄ erogando illa excedere non facile videntur. ¶ Cum vero liberali-
 tas mediocritas sit in dandis/ capiendisq̄ pecuniis: liberalis quidem dabit/ et erogabit in
 quibus oportet/ et quot oportet/ similiterq̄ in paruis et in magnis et hoc cū voluptate qua-
 dam. Capietq̄ vnde oportet/ et quot oportet. nam cum virtus circa vtrūq̄ melioritas sit:
 vtrūq̄ faciet ut debet. sequit enim p̄uenientē liberalitatē: talis acceptio. que vero non talis:
 p̄traria. que igitur cōsequitur sunt simul in eodem: cōtrarie non ut patet. ¶ Et si contra q̄
 decens/ honestumq̄ sit erogare illum cōtingat: moleste feret/ atq̄ dolebit/ moderate tamen.
 nam virtutis est letari/ atq̄ dolere in quibus oportet/ et ut oportet. ¶ Et liberalis quidē leni-
 nis tractabilis est in rebus pecuniariis. Nam cum pecunias non multat: inuitiat: iniurias cir-
 ca illas inferri sibi non difficulter patietur/ molestiusq̄ feret/ si quid cum oportet non ero-
 gauerit: q̄ si erogauerit qd nō oportet. Simondi nō placens. At prodigus in istis aberrat.
 neq̄ letatur enim/ neq̄ dolet in quibus oportet/ neq̄ sic ut oportet: quod in processu magis
 patebit. ¶ Dicitur excessum atq̄ defectū. prodigalitatē esse et auariciam: et hoc in duobus:
 dando salicet atq̄ capiendo. Sump̄tū vero in datione ponimus. prodigalitas ergo in dan-
 do et in non capiendo excedit/ in capiendo autem deficit. auaricia vero in dando deficit/ in
 capiendo excedit: vtrum in paruis. ¶ Et prodigalitas quidem non multū coaugmentari po-
 test. non enim facile nullatenus accipientem cunctis largiri. cito namq̄ deficiunt patrimo-
 nia p̄uatoꝝ: et quo prodigi videntur esse. ¶ Cum talis vtrūq̄ vir non parum melior q̄ au-
 rus videretur/ ac per etatem indigentiaq̄ facile corrigi/ et ad mediocritatē redigi potest. nam
 habet illa que sunt liberalis. dat enī/ et non capit: sed neutrum recte/ neq̄ ut oportet. q̄ si ad
 hoc cōsuecat/ vel alio modo mutetur: fiet vtrūq̄ liberalis. dabit enim quibus oportet/ at non
 capiet vnde non oportet. q̄ obzrem videtur ille quidem non abhorzere a moꝝ probitate. non
 enim abiecti/ neq̄ ingenerosi est: excedere in dando/ et non capere: demens tamē. Sed qui
 per hunc modum prodigus est: multo melior esse videtur q̄ auarus: tum p̄pter ea que su-
 pra dicta sunt/ tum etiam q̄ hic quidem mulus p̄dest: ille nemini/ ne sibi ipsi quidem. Cle-
 rum pleriq̄ prodigoꝝ (ut dictum est) accipiunt vnde non oportet: et scdm hoc auari sunt.
 Accipiūt vero p̄pter erogandi cupiditatē: quod leuiter fieri nequaq̄ potest/ deficientibus
 confestim rebus. itaq̄ necessitas cogit ut aliunde expupplicant. et simul q̄ de honestate nichil
 curant: sine villo respectu vndiq̄ capiūt. dare enim cupiunt: quomodo autē/ vel vnde: nulla
 apud eos differentia est. Quāobrem nec eoz dationes liberales sunt. nō enim honeste/ neq̄
 huilispitius gratia/ nec ut oportet. sed interuom quos pauperes esse cōuenit: eos diuites fa-
 ciunt. et honestis quidem hoibus nichil dant. assentatoribus autem/ aut aliam quāpiam vol-
 uptatem afferentibus: multa. Ex quo fit ut plurimi eoz dissoluti sint sump̄tus: in flagitiis
 p̄one facientes. et quia honestatem non sequuntur in vita: declinant ad voluptates. ¶ Pro-
 digus igitur sine emendationis cura ad ista transgreditur. cura vero et diligentia adhibita/
 ad modum: atq̄ ad id quod oportet deuenire potest. ¶ Auaritia autem insanabilis est. Nā
 et senectus/ et imbecillitas omnis: auaros facere videtur. Et est magis a natura hoibus in-
 sita: q̄ prodigalitas. plurimi enī pecuniarum cupidi sunt magis: q̄ largitores. Et longe ex-
 tendit/ et multiplex est. plures enim vident esse auaricie modi. nā cū in duobus p̄sistat: defectu
 scilz dādi/ et accipiēdi excessu: nō oib⁹ tota adheret/ sed quōq̄ scindit. et alij i capiendo excedūt/
 et alij in dādo deficiūt. Nā q̄ hui⁹ modi appellatōib⁹ nū cupiūt: ceu parci/ tenaces/ aridi: oēs
 in dādo deficiūt. alienaxo nō appetūt: neq̄ capere vult/ p̄m. p̄pē quādo modēstia et abstine-

tiam a rebus turpibus. Videntur enim quidam/ vel saltem aiunt ob id custodire sua: ne cō-
 pellantur aliquādo turpe aliquid facere. horum sunt qui in singulis etiā villibus munificen-
 tis insistant: oēs ab excessu nō dandi cuiq̄ noiant. alij vero ob metū abstinent alienis: quasi
 nō sit facile ipsos aliena capere ac nō alios sua. itaq̄ illis placet/ neq̄ dare neq̄ accipere. Alij
 rursus in capiendo excedūt. oia vndiq̄ accipiētes. velut qui illiberalia exerceant: ut lenones
 et generatores/ et oēs huiusmodi. et qui pauca pro multo. hi enim oēs vnde nō oportet capi-
 unt/ et quātū nō oportet: cōmuniq̄ est illis lucrandi turpitudine. oēs enim lucri gratia/ et hu-
 ius quidē erigui probra sustinēt. nam qui grandia quidē vnde nō oportet/ et que nō oportet:
 capiūt: ceu tyzanni vrbes hostiliter inuadētes/ diripiētēsq̄/ et tēpla spoliātes: eos ilibe-
 rales nō dicimus/ sed iprobos potius/ et impios/ et iniustos. ¶ Aleatores tamē et latrones
 et pirate iliberales sunt: quoniam sordido in lucro versant. questus enī grana faciūt/ et pro-
 bra vtrūq̄ sustinēt: alij extrema pericula pro questu ad-
 ūtes. alij ab amicis q̄bus dare oportet: acquirētes. vtrūq̄ igit vnde nō oportet lucrari volentes: sordidi sunt. et ois huiusmodi
 questus: iliberalis. ¶ Herito igit liberalitatis auaricia magis opponit. nam et maius ma-
 lum est: q̄ prodigalitas. et magis in illa peccant hoies: q̄ in prodigalitate. De liberalitate igitur/ et vicis que illi p̄traria sunt: hec dicta sufficiant.
 ¶ Cap. II
 Insequens esse videt de magnificētia differere. nam et hec virtus quēda circa pe-
 cunias existit. Sed nō ita ut liberalitas: ad oēs res pecuniarias p̄ner/ sed ad sum-
 ptuosas solū. ¶ In his liberalitas magnitudine excedit. nam ut ipsum nomē offē-
 dit: in magnitudine decens sump̄tiositas est. ¶ Magnitudo vero ad aliquid. nō enim eadem
 sump̄tiositas p̄fecto treremis/ et ludoz theatraliū exhibitōi. decens autē ad ipsum: in quo/ et
 circa que. Qui autē in paruis aut in mediocribus pro dignitate sump̄tus facit. hic magni-
 ficus nō dicit: sed ille qui in magnis. nam magnificus quidē liberalis est: liberalis autem nī
 chilo magis sump̄tiosus. ¶ Huius autē defectus modicitas dicit/ excessus vero vulgaris vē-
 tositas/ et inexplēbilitas. et quot sunt huiusmodi: que nō in quibus oportet excedūt: sed in
 quibus nō oportet: et nō ut oportet: splendorē cōquirūt: de q̄bus postea dicemus. ¶ Aba-
 gnificus scienti silis esse videt. nam et decentiā intelligere potest: et magnos sump̄tus ita ut
 puenit facere. ¶ Est enim ab initio dicitur habitus opationibus terminat. et quoz est. ac
 magnifici sump̄tus magni/ et decētes sunt. talia igit et opera. sic enī sump̄tus magnus erit. et cō-
 ueniēs operi: ut opus ipsū sump̄tu dignū esse oporteat/ sump̄tū aut opere vel etiam excedere.
 ¶ Sump̄tus vero huiusmodi faciet magnificus honesti causa. cō enim hoc vtrūq̄. ¶ Et
 p̄terea cum voluptate/ ac p̄fusione quadā. nā cōputādi rationē dicit diligentia: magnificē-
 tie p̄traria est. Itaq̄ magis cogitabit quēadmodū pulcherrimū/ et speciosissimū: q̄ quantū
 p̄stet/ et quēadmodū in cōmuniū expendat. ¶ Necessariū vero est ut magnificus libera-
 lis sit. nam liberalis sump̄tus facit quos oportet: ac ut oportet: in his autē magnitudo magni-
 fica est: cum in his quoq̄ liberalitas veres. ¶ Et a pari sump̄tu opus magnificentiū faciet.
 Non enim eadē virtus possessionis/ et operis. Nam possessio q̄ plurimi digna/ ac p̄ciosissima
 sit: ceu aurū. opus autē q̄ magnum et decoꝝ. huius enī aspectus admirabilis est. qd aut ma-
 gnificū: admirabile. et est virtus operis magnificētia in magnitudine. ¶ Quosdā sump̄tus
 honorificos dicimus: veluti in rebus diis sacratis/ vasiscq̄/ et sacrificiis. sicut et circa omnē
 rem diuinā/ et circa publica magnificētia. veluti si quo in loco ludi publice exhibeant. aut p̄-
 fecture nantū/ aut epulū publicū. Clerū in oibus ut dictū est: ad agētē habetur respectus q̄s
 ipse sit/ et q̄bus p̄ditus facultatibus. digna quidē his sint oportet: nec solū opus: verū etiam
 auctozē decere. ¶ Ex quo fit ut paup quidē magnificus esse nō possit. cum ei nō assit: qd cū
 decētia erogare queat/ et si erogare pergat: fatuus sit. quoniam p̄ter dignitatem/ atq̄ de-
 centiam. et in virtute id insit ut recte quodq̄ fiat. ¶ Ista vero eos decet/ quibus hec talia
 iā antea existūt: vel per seipsos/ vel per maiores suos/ vel per eos qui ad ipsos p̄tinet. et no-
 biles/ et claros/ et q̄ hui⁹ modi sit. nam hec oia amplitudinē habēt/ ac dignitatē. Abagnifi-
 ficus igit p̄cipue in hui⁹ modi reb⁹ erit/ ac in hui⁹ modi sump̄tib⁹ magnificētia ut dictū est. nā
 hec maxima et honoratissima sit. ¶ In puatis aut reb⁹ q̄ semel sūt: ut nuptie et si q̄ tale. Et si
 in aliq̄ tota ciuitas studeat/ vel circa dignitatē/ vel circa hospitū suscepiōes: eozq̄ comitantū
 b. iiii.

et munera: et remunerationes. nō enī in seipſū ſūptuoſus eſt magnificus: ſed in publica. do
 naverō ſimile quiddā habentis: que dūſ ſacrant. ¶ Eſt etiā magnifici domū parare dui-
 titis p̄gruentē. ornamentū enī et hoc quoddā eſt: et in iſ ſ maxime ſumptuoſus facere: que ſunt
 p̄manſura diu. ſpecioſiſſima enī hec. ¶ Et ſingulis in eſt decus quoddā. non enī. cadem p̄-
 nunt dūſ: et hoībus: neq; templo: et ſepulcro: et ſumptuū vniūſquīſq; magnus in ſuo gene-
 re: ac magnificentiſſimus. qui in magno magnus: hic autē q̄ in his magnus: et diſſert magnū
 illud qd̄ eſt in opere: ab eo quod eſt in ſumptu. nam pila quidem: aut capſula pulcherrima:
 magnificentiā habet puerilis doni: p̄cetiū vero puſillū eſt ac illiberale. Quapropter magni-
 fici eſt in quocūq; genere faciat: magnifice facere. nam ſic non facile ſuperari potēſt: et ſum-
 ptus habet dignitatē. magnificus quidē igitur talis eſt. ¶ Excedens vero: atq; ventuoſus in
 ſumptu non oportune faciendo: excedit ut dictū eſt. Nam in paruis ſūptibus multa conſu-
 mit: et ſplendore cōtra decentiā captat. vti ſi hiſtrionibus nuptial apparatu epulas partit:
 et comedoz exhibeat chorū gradens purpuratus ut Adegarciles. et hec oīa faciat non
 gratiā honeſti: ſed ad oſtentationē diuitiarū: putans ea de cauſa hoīes in ſui admirationem
 p̄uere. et vbi opus eſt magnis ſūptibus paruos faciens: vbi vero paruis: magnos. Abo
 dūſ autē in oībus deſcit: et plurima p̄ſumens: in parua re decentiā perit. et quicquid agit
 tardus eſt: atq; moroſus: ſemp p̄ſiderans quē ad modū in eo perq; parū expendat: et hoc ip-
 ſum cum querelis agit: et cuncta maiora q̄ oportet ſe facere eſtimat. Sit autē hi duo ha-
 bitus vicia quidē: non tamen vituperationē afferunt: cum neq; dānoſa aliis ſint neq; nimū
 deſormia.

Cap. III

Magnanimitatē vero circa magna verſari: vel et ipſo noſe p̄ſtat. ſed circa qualia ex-
 ſtat: primo cōprehēdamus. refert autē nichil: vtrū ipſum habitū: an cum qui ſecum
 dum habitū p̄ſideremus. Videt magnanimitas eſſe: qui ſe magnis dignat: cū ſit qui
 dem dignus. Nam qui non pro dignitate hoc agit: inſipiens eſt. eoz vero qui virtute p̄ſer-
 ti ſunt: nec in inſipiens: neq; fatuus. magnanimitas igitur iſ eſt que diximus. ¶ Qui vero par-
 uo dignus eſt: ac ſe parui facit: modeſtus quidē eſt: ſed nequaquā magnanimitas. nam in ma-
 gnitudine magnanimitas p̄ſiſtit: quē ad modū et pulchritudo in magno corpore. parui autem
 vrbani quidē et apti: ſed non pulchri. ¶ Qui vero ſe magni eſtimat cum indignus ſit: tu-
 mens: et inflatus opinione ſui. qui autē pluriſ q̄ mereat: non oīs tumens. Qui vero minor-
 is q̄ ipſe ſit puſillanimitas: ſue hic magna: ſue parua mereat: etiam minor-
 is ſe dignū arbitret. et maxime vtiq; videt hic: magno dignus. nam quid ageret ſi non
 dignus foret? ¶ Eſt itaq; magnanimitas magnitudine quidē ſūmus: eo autē qd̄ oportet me-
 dius. nam vti dignū eſt: ita ſe eſtimat. Alij vero excedunt: ac deſiciūt. ¶ Si ſe magnis di-
 gnatur: et dignus eſt: ac maxime: maximis. ¶ Circa vniūſquīſq; maxime erit. dignitas autē di-
 citur ad externa bona. Abactimū autē horū id ponendū eſt: qd̄ oīs tribuimus: et qd̄ ma-
 xime affectant: qui in dignitate ſunt: et qd̄ rerū p̄clariffimarū p̄cetiū eſt. id eſt autē honoz. ma-
 ximū enim id externoz bonoz. Circa honozes ergo et inhonorationes magnanimitas eſt: ut
 oportet. Et ſine ratione autē videt magnanimitas circa honozē verſari. honoze enim ſe maxi-
 me dignant magni viri: verum iuxta dignitatē. Puſillanimitas vero deſicit ad ſeipſum: et ad
 magnanimitas dignitatē. Tumens autē: et inflatus opinione ſui: ad ſeipſum excedit: nō tamē
 ad magnanimitas. ¶ Abagnanimitas ſiquidē maximis dignus: erit vtiq; optimus. nam ſemp
 qui melior eſt: maiora mereat: et qui optimus maxima. ¶ Eū igitur qui vere magnanimitas ſit:
 bonū eſſe oportet. Et videt quidē eſſe magnanimitas qd̄ eſt in vnaquaq; virtute magnū. ¶ He-
 quaquā vero p̄uenit illi cedere laeſſenti: neq; iniuriā inferre: cuius enim grana turpe aliquid
 faceret: qui nichil magnū eſt: Et per ſingula p̄ſiderat magnanimitas niſi. bonus exiſtat: om-
 nino ridiculus videt. quoniā honozē nō mereat qui prauus eſt. honoz enī eſt virtutis p̄-
 mīū: et tribuit bonis. ¶ Videt enim magnanimitas ceu ornatus quidam eſſe virtutū. nam
 maiores illas facit: et ſine illis nō eſt. quapropter difficile eſt vere magnanimitas eſſe. nō enim
 poſſibile abſq; accumulata p̄bitate. ¶ Abaxime ergo circa honozes: et inhonoratiōes ma-
 gnanimitas eſt. Ac in magnis quidē ſet a grauib; viris habitis: moderate letabit: quaſi de-
 bitus potius: aut etiā minoribus. nam virtuti oīno perfectē: ſatis dignus honoz haberi non

potēſt. verūtamē recipiet: quoniā maiora exhiberi nō poſſunt. Paruos autē et a quibusuis
 habitis: p̄uipendet. nō enim his dignus. Eodē modo et inhonoratiōe. non enim erit iuſte
 circa illum. maxime quidē igitur ut dictū eſt: vir magnanimitas circa honozes eſt. ¶ Qui
 et circa diuitias: et circa potentia: et circa oīm p̄ſperitatē: aduerſitatēq; vtiq; acciōat: mo-
 derate ſe habebit. nec p̄ſperis gaudebit nimū: nec aduerſis nimū p̄turbabit. nam neq; in
 honore ſi ſe habet: qd̄ maximū eſt. potentie enī: et diuitie: p̄pter honozē expetunt. itaq; il-
 las qui habent: per illas honozari volunt. et cui honoz: paruus eſt: huic et alta. et quo ſit: ut
 ſuperbi videant. ¶ Fortuna etiā videt ad magnanimitatē p̄ferre: nobiles enī: atq; potētes:
 et diuites: honore digni habent: in excellentia enī. in bono autē omne excellens honozabilis
 uſ. quapropter talia magis magnanimitas faciūt. honozant enī a quibus oīa: ſed ſcōm veri-
 tatem ſolus bonus honozabilis eſt. at cui vtrūq; criſtit: magis honore dignus eſt. ¶ Qui
 vero ſine virtute talia bona habent: nec iuſte ſeipſos magnificiūt: neq; ratione magnanimitas
 dicunt. nam ſine virtute p̄fecta iſta nō ſunt. Superbi autē et p̄tulares ſunt: ſi talia poſſide-
 ant. nam abſq; virtute ſcōdas res moderate ferre: nō facile eſt. Quōd cū illi facere nequeant:
 ac putent ſe ceteris antecellere: alios quidē contēnūt: ipſi vero quoduis agunt. imitant enī
 magnanimitas: cum ſiſes illi nō ſint. hoc autē faciūt in quibus poſſunt. Que igitur ſcōm virtu-
 tem ſunt ea non agunt: et alios infra ſe putant. at magnanimitas infra ſe iuſte putat. nam iu-
 dicat ſcōm rei veritatē: multatudo vero ut p̄tingit. ¶ Abagnanimitas nec parua: nec frequē-
 ter pericula adit: ob id ſcilicet q̄ pauca ſunt que ab illo eſtimant: at magna adit. Et quando
 illis ſe p̄bet: vite ſue nō parci: q̄ ſi indignū ſit oīno viuere. ¶ Et bene facere aliis p̄ſp̄tus
 eſt: bene ſuſcipere autē pudet. aliud enī ſuperātis eſt: aliud eius qui ſuper eſt. ¶ In retribuēdo
 autē excedit. nam ſi debitoz tibi inſup facit maioribus beneficiis in eum collatis. ¶ Et de-
 tur autē hi eos cōmemorare: in quos ipſi beneficia p̄tulerunt: a quibus vero ipſi acceperūt:
 nō videt cōmemorare. Inferior enī qui beneficiū accipit: eo qui confer. ipſe vero ſuperior
 eſſe vult. Et hec libet audiri: illa moleſte. Itaq; Thetis beneficia Joui nō narrat: neq; La-
 cedo emonij Athenieſibus: licet acceperint. ¶ Eſt etiā magnanimitas neminē p̄cari: aut certe
 vbi: obſequi vero p̄opte. Et erga hoīes in dignitate aut diuitiis cōſtitutos magnū ſe gere-
 re: erga mediocres vero p̄uenientē. Nam illis quidē excellere arduū eſt: ac glorioſū: his ve-
 ro facile: et inter illos ſe amplū agere non ingeneroſū eſt: inſ humiles vero graue: quaſi in-
 ter imbecilles exerceat vires. ¶ Nec ad p̄clara cōtendat: aut vbi ceteri excellunt. Sed ocio-
 ſus ſit: et piger. at vbi honoz magnus vel res agenda incumbat: et pauca quidē aggrediet:
 ſed magna certe: atq; p̄clara. ¶ Neceſſe eſt etiā ut palam oderit: palāq; amet. nam occul-
 tare timidi eſt. ¶ Ac veritatē magis q̄ opinionē curabit: et loquet et ager palam. ¶ p̄tempoz
 enim eſt. ideo audax: audax vero ideo contemēs. Ac verax eſt niſi forte per hironiā: ſed hi-
 ronīa ad multitudinē. Et ad aliū nō poſſe viuere niſi ad amicitū: ſeruile nāq; itaq; oēs adu-
 latores ſeruiles: et oēs humiles aduatores. ¶ Neq; vero admirato: erit: quia nichil ſibi vi-
 detur magnū. Neq; odij tenax: nō enim magnanimitas eſt refricare animo / p̄ſerim mala: ſed
 magis p̄uipendere. ¶ Neq; de hoībus multū loquet. nam nec hic de ſe dicit: neq; de aliis.
 nō enī ſibi cure eſt ut ipſe laudet: nec ut alij vituperent. ¶ Nec rursus laudatoz eſt: quapro-
 pter nec maleoiciis nec de inimicis niſi cum inuehit. ¶ Et de neceſſariis aut de minutis mi-
 nime querulus: aut p̄cator. nam ita ſe habere eius eſt qui iſta curet. ¶ Abagiſq; volet res p̄-
 claras et infructuoſas q̄ fructuoſas et viles. nā id magis per ſufficiētis. ¶ Adotus vero
 eius tarus eſſe videt. vor grauis: et locutio firma. nō enim p̄perat que paucis intendit: ne-
 q; vehemens eſt qui nichil magnū putat. volubilitas autē lingue: ac p̄peratio eoz de cauſa
 ſit. talis quidē magnanimitas eſt. ¶ Qui vero deſicit puſillanimitas. qui excedit tumens dicit
 et inflatus opinione ſui. nec ſane hi mali videt eſſe: cum nemini malefaciat: ſed certe aber-
 rāt. Nam puſillanimitas quidē cum bona mereat ſeipſum priuat iſ quibus dignus eſt. Ac
 videtur malum quiddā habere: quia ſe dignū bonis nō putat et hic de ſeipſo ignorare. nam cu-
 peret certe illa quibus dignus eſt cum ſint bona. nō tamē demētēs iſti videntur: ſed magis
 moroſi. Inuiſi mori autē opinio deterioris facit. ſinguli enim appetūt ſcōm dignitatē. abſti-
 nēt vero a p̄claris rebus: exercitiſq; quaſi indigni ſunt. eodēq; modo et ab externis bonis.
 b. v.

Zumentes vero atq; inflati: demētes sunt/ et ignorantes sui/ ac id quidē vehemēter. tanq̄ enim digni sint: honorabilia inuadūt. mor̄ reo arguūtur/ veltūq; se ozant/ et gēstū et huiusmodi fortunāsq; suas tactant/ et palam esse volunt: ut per illas honozent. **¶** Opponitur vero magnanimitati pusillanimitas: magis q̄ inflatio. Nam frequētiōr est: ac detriōr: magnanimitas igit̄ (ut dictū est) circa honozes versat̄ magnos. **Cap. III.**

¶ Joctur et alia quedā virtus circa honozes existere (ut ante diximus) que ad magnanimitatē prime accedit: que ad modū liberalitas ad magnificentiā. Ambe enim iste a magnitudine ab sunt: et circa mediocritā. paruaq; nos disponūt ut opoztet. **¶** Et autē in dandis/ capiendisq; pecuniis mediocritas est: ac excessus/ et defectus: sic et in honozis cupiditate excessus/ et defectus/ et mediocritas quedā est. Vituperamus enī ambiciosū quia plus q̄ opoztet/ aut vnde nō opoztet/ honozē appetit. vituperamus et remissū: quia ne honeste quidē honozari queat. Interōi vero et ambitiosū quasi virilem/ ac glorie cupidum: ac remissū quasi humanū et modestū laudamus. **¶** Constat autē q̄ cum pluribus modis cupidum alicuius rei dicamus: nō ad idē semp ambiciosū referimus. laudātes quod magis q̄ vulgus/ et vituperātes q̄ magis q̄ opoztet. **¶** Cūq; mediū sit innotiatū: extrema de medio ut vacuo certare adinuicē vident. In quibus vero est excessus/ ac defectus: in eis dem̄ et mediū. affectat̄ honoz magis q̄ opoztet/ et minus. ergo ut opoztet: affectat̄ est. Laudat̄ igitur hic habitus qui mediocritas est/ circa honozes sine noīe. videt̄ autem et ad ambitiōnē remissio/ et ad remissioē ambitio/ et ad vtrūq; vtrūq; quodāmodo opponi. hoc et in aliis virtutibus esse videt̄. Sed hic ex eo extrema opposita esse videntur q̄ mediocritas ipsa sine nomine est. **Cap. V.**

¶ Anfectudo mediocritas est/ circa iram. cūq; medium/ itemq; fere extrema sint absq; noīe: medio quidē mansuetudinē attribuimus: ad defectū (qui item sine noīe est) declinant. excessus vero iraciōia dici potest. Affectus ergo est ira. facientia vero multa/ ac varia sunt. qui igitur pro quibus opoztet/ et cōtra quos opoztet irascit̄: et preterea ut opoztet/ et quādo/ et quāto tēpore: laudat̄. **¶** Ad anfectus hic vtrūq; erit si quidē mansuetudo laudat̄. vult enim mansuetus quietus esse nec a perturbatiōe deferri/ sed ita ut ratio p̄cipit: in his et ad tantū tēpus insensū esse: magisq; in defectu peccare videt̄. nō enī videret̄ cōtinuā suetus/ sed magis clemens. **¶** Defectus autē totalis ire siue ille signatus sit/ siue quiduis tādē vituperat̄. Nam qui nō irascit̄ in quibus opoztet: stupidi videt̄ esse: et qui nō ut opoztet/ nec quādo/ nec aduersus quos opoztet. videt̄ enim qui nō irascit̄: neq; sentire/ neq; dolere/ neq; resistere. Atqui p̄ferre/ et melius et suos negligere seruile est. **¶** Excessus autē per oīa fit. nam et quibus nō opoztet/ et pro quibus nō opoztet/ et magis q̄ opoztet aut vehemētius et maiore tēpore: nec tamē oīa eidem exstūt. nō enim fieri potest. nam malū scilicet destruit/ et si integrū vnde quāq; sit intolerabile est. **¶** Iracundi ergo celeriter irascuntur/ et quibus nō opoztet/ et pro quibus nō opoztet/ et magis q̄ opoztet: sed cito desistūt/ q̄ in impetū optinū est. euenit autē id quia nō cōp̄mūt iram: sed eam reddūt/ ac se ostendunt p̄pter acuitatē. subindeq; cessant. excessiue autē acuti sūt: quibus sūma inest bilis et ad omne/ atq; in omni iraciōi. vnde et nomē habent. Amari vero difficile placant̄/ et longū irascuntē tempus. quia iram cōp̄mūt. cessatio autē fit quādo reddunt. nam vltio cessat iram facit: voluptatē pro ira pariens. sed donec nō sit onus retinet̄. nam quoniam occulta est ira/ illi mittigande intendit nemo. vt vero in scilicet digerat̄: tēpore indiget. sūt autē hi plurimū molesti/ et libipis et amicitissimi. eos vero acerbos dicimus: qui pro quibus nō opoztet/ et magis q̄ opoztet/ et longius tēpus insensū sunt. nec placant̄ sine supplicio vel pena. **¶** Ad anfectus vero magis excessū opponimus/ et frequētius sit. humanus enim est magis vltis. et in vira acerbi peiores sunt. **¶** Ad et supra diximus: et ex dictis patet illud non facile determinare quō/ et quibus/ et pro quibus/ et quāto tēpore irascendū sit: et quod recte faciat quis/ vel aberret. nam qui parū transgredit̄ nō vituperat̄: siue in maius/ siue in minus. interōi enim deficientes laudamus: et mansuetos vocamus: et irascētes viriles: quasi ad dominādum aptos. Sed q̄tum et qualiter excedens vituperādus sit: nō facile est verbis ostēdere. In singulis enī atq; in sensu/ huius rei iudiciū est. At illud manifestū: q̄ mediū habitus laudabilis est

per quē irascimur quibus opoztet/ et pro quibus opoztet/ et ut opoztet/ et talia oīa: excessus autē et defectus vituperantur. et si parū per fiant/ leuiter: si vltius grauit̄. Constat igit̄ mediū habitū esse amplectendū. Ad de dispositionibus circa iram: hec dixisse satis sit. **Cap. VI.**

¶ Vita vero/ atq; cōi vsu verborū/ et actuū: quidā assentatores sunt/ qui placēdi studio laudat̄ oīa: et nihil aduersantē putantes opoztere minime se molestos cuiq; esse. Alii cōtra ab his in cūctis dissidētēs: nec offendere quicq; verentes: inhumani et cōtentiosi vocant̄. **¶** Igit̄ huiusmodi dispositiones vituperāde sunt: manifestū est. q̄q; mediocritas horum laudanda: recipiēs que opoztet/ et ut opoztet. **¶** varia vero eodē modo repellens. huic vero nomē non est. **¶** Sed amicitie videt̄ silis esse maxime. talis est enī qui hanc mediocritatē seruat: quāle dicere volumus humanū/ et amicū dilectionē assumētē. Sed differt ab amicitia q̄ affectu caret: nec ad eos reflectit quibus p̄uersat̄. nō enī amore/ vel odio: sed q̄ ipse talis est/ ea recipit que opoztet. idē enī erga notos et ignotos/ cōsuetos et incōsuetos sicut faciet: p̄ter q̄ in singulis ut decet. non enim puenit sicut familiarū et extraneoꝝ curā habere. nec eodē modo eis molestū esse. sūmatim igit̄ dictū sit cum ita p̄uersari ut opoztet. **¶** Sed et ab autē nō offendere/ vel placere: referens ad honestatē/ vel vtilitatem. videt̄ enim circa voluptates et molestias que in p̄uersatiōibus exstūt versari. **¶** Harum vero quibuscūq; vel nō honestū est/ vel danosū assentiri: eas nō fecerit/ sed molestus esse perget. et si agentis deformitatē nō parū afferat/ vel damniū/ aduersatio autē parū molestia: nō tolerabit/ sed molestus erit. **¶** Lum sūmis vero et infimis/ ac magis et minus notis varie cōuersabit̄. sicut autē et scōm alias differētiās debiti cuiq; tribuet. **¶** Et placere per seipsum optabit molestū vero esse cauebit. **¶** Iringentia vero si maiora sint sequet̄: dico autē de honesto/ et vtili/ et voluptatis quidē gratia. et si magna. puentura inde sint: parū ostendit. mediocritas igit̄ talis est: nomē nō habet. **¶** Qui autē placere studet/ et voluptatis causa/ nec ob aliud quicq; id agat: lasciuus dicit̄. Si vero ut vtilitatē quandā inde adipsam in pecuniis/ aut in re pecuniaria/ adulet̄. At qui obtusē opponit inhumanū et p̄tentiosū diximus esse. vident̄ autē extrema inter se opponi: quia mediū absq; noīe est. **Cap. VII.**

¶ Irca eadem ferme est ostentationis mediocritas: ipsa quoq; innotata. nec ab re fuerit de ea quoq; transigere. nam et ea magis que sunt circa morē cognoscemus: si de singulis transigamus et simul mediocritates esse virtutes magis credemus: in cunctis ita esse cernimus. In vita igit̄ qui ad voluptatē aut molestiā p̄uersantē diximus. nunc de veris/ et mediocritas dicemus: sicut in verbis/ et rebus/ et fictione. **¶** Elidēt enim ostentator effingere speciosa cū nō assint sibi/ vel maiora q̄ assint. **¶** Ironicus vero cōtra: que sibi assint negat/ vel minorā facit. mediū autē alteruter quidē est: vita/ et sermone verax. is et fatetur que sunt circa se: nec maiora/ aut minorā facit. **¶** Sed horum singula et alicuius gratia fieri possunt: et nullius. quisq; vero qualis ipse est: talia agit/ et dicit/ et ita viuūt: nisi alicuius gratia agat. **¶** Ad ostentatū vero ipsū: per se improbiū est/ ac vitupatione dignū. verū autē probum ac laudabile. ita verax qui mediū est: laudabilis. mediocritas vero vtrūq; vituperandi/ sed magis ostentator. dicemus autē de vtrōq; sed primū de eo qui verax sit. **¶** Hec de illo nūc dicimus qui in p̄fessionibus vera fateat̄. nec de iis que ad ius et iniuriā p̄tinent. nam id alterius est virtutis: sed de eo qui in quibus nihil talē refert: sermone/ et vita/ et sermone verax: eo q̄ ipse secundū habitū talis est. videt̄ autē huiusmodi vir/ pbus esse. nam qui verum diligit/ et in iis in quibus nil refert verax est: is multo magis in quibus refert verax erit. ut enī turpe mediocritū fugiet/ qui per seipsum fugiebat. talis autem laudabilis est. **¶** Sed ad minus q̄ re vera sit magis declinat: cōgruētus enī id videt̄. quoniam supercellēte inuideose sūt. **¶** Sed qui res fingit maiores q̄ sint: si quidē nullius gratia: prauus quodāmodo videt̄. nō enim vtrūq; gaudeat in mediocritas. vanus tamē potius est q̄ malus. **¶** Qui vero alicuius gratia: si glorie aut honoris/ nō minus vitupabilis est: que ad modū ostentator: si luci causa deformior est. **¶** Ad in potentia/ sed in electione ostentatio est: nam scōm habitū. et quia talis ostentator existit: que ad modū et mendax. alter enī in mediocritas gaudeat/ alter glorie cupiditate/ vel lucro. **¶** Qui igit̄ glorie causa ostentationē facit: talia fingunt: ex quibus laudabi/ aut beati vident̄. qui vero luci causa facit: hi ca fingūt/ quoꝝ vsus ad p̄imos p̄tineat. et que clam esse possunt: cui me

dicū aut auspice egreſſū, que ideo pleriq; fingunt atq; oſtentāt: q; hec in ſc̄pſis ſunt. ¶ Hi-
ronicos vero ſua attenuates vrbanoſes eſſe conſtat, non enī lucri cauſa faciunt: ſed ut fugi-
ant tumiditatē. Adaximvero hi glorioſa negant: ut Socrates faciebat. ¶ Sed qui parua
maniſeſta ſingit glorioſi dicunt: et facile ſpernēdi ſunt. Interdū etiā oſtentatio eſt: cui La-
cedemioꝝ veſtit? nā exceſſus ac defect? nimius: oſtentationē quodā habet. Sed q; moderate
hironia vnt? et circa ea q; nō nimis ante oculos poſita ac patētia ſūt: vrbani vidēt. ¶ Lap. VIII

¶ Eritati oſtentatio magis opponit et deterior eſt q; hironia. ¶ Cū autē ſit in vita ce-
ſatio qdā a negociis: et in ea cum iucūditate tps̄is tranſmiſſio: videt hic quoq; eē cō-
uerſatio quodā pueniēs, et qualia: et quō dicere: audireq; oportet, diſſert autē in ta-
libus dicere: aut talia audire. conſtat vero circa hec quoq; eſſe exceſſum et defectum. medi-
¶ Qui iſt? magis q; oportet riſum mouet: ſurre videt eſſe: et oneroſi ſunt, nam riſum ſe-
cuti magis cogitant quē ad modū mouere illum poſſint: q; quē ad modū honeſte loquatur:
nec quēq; offendat. ¶ Qui vero nec dicunt ipſi aliquid iucūdū: nec alios dicere patiunt: ru-
des: et agreſtes videt. ¶ Enumero qui cum moderatōe iocaf comis appellat. Adōis enī
videt eſſe tales motus, quē ad modū vero corpora ex motibus iuocant: ita et mores, reuol-
uante autē periculo et pleriq; gaudentibus ioco et ſalibus magis q; oportet: ſurre quoq;
placent: atq; ita nūcupant: quaſi comitatē habeant: et ſint elegantes. ſed nō parum diſſerre
eos et tam dictis apparet. ¶ Adēdij autē habitus, ppria eſt vrbaniſis, vrbano autē conue-
nit talia dicere: atq; audire: q; ſilia modeſto: et ingenuo cōgruit, ſunt enī qdā que dicere et au-
dire huiuſmodi decet hoies, et ingenui iocus diſſert ab eo qui eſt ſeruilis: et docti ab eo qui
eſt indocti: intueri licet in antiquis et nouis comediis aliis enim erat iocus obſcenitas ver-
boꝝ: aliis vero ſubintellecto, refert autē hoc nō parū ad honeſtatē, vtrū iſt? determinādū
eſt cum qui in aliquē iocaf recte iocari: ſi dicat ea que decet ingenuū: an ſi nō offendat au-
dientē: vel ſi pmulceat? An tale aliquid in dēterminatū eſt: cum aliis aliud oderit: amēq;
ac talia libenter auditur? ſit, que enī audire ſuſtinet: hec et facere videt. ¶ An non oia facer,
iocus in aliquē dictus pūciū eſt, at legilator: es nō nulla cōiucari, p̄hibet, oportebat forſan
et iocari, vrbaniſis iſt? et ingenuus ita ſe habebit: quaſi ipſe lex in ſeipſo eſſet, talis ergo me-
dius eſt: ſiue hicyrbaniſis: ſiue comis dicat. ¶ Sc̄urra vero inferior eſt q; ridiculus: nec ſibi
ipſi, nec aliis parit: dūmodo riſum mouere queat, et talia dicit qualia vrbaniſis nō diceret:
et quoꝝ aliqua ne audire quidē ſuſtineret. ¶ Ruſticus vero ad has puerſationē inuultus eſt:
cum nichil ipſe afferat: et cūta aſpernet. ¶ Leſatio et iocus neceſſaria videt in vita, ¶ Tres
iſt? ſupradicte mediocritates ſunt oēs in vita circa cōem vſum verboꝝ et actū, diſſerūt ve-
ro quia earū vna circa veritatē: alie circa voluptatē verſant. ¶ Larū rurlus que ſunt circa vo-
luptatē: alia in ioco: alia in ceteris vite puerſationibus.

Lap. VIII

¶ Verecūdia nō ita loquendū eſt: quaſi de aliqua virtute, nam affectū magis q; ha-
bitū ſimilis eſt. ¶ Itaq; eam diſſiniūt timorē eſſe quendā de decoris, ſit autē ppeſi-
ter: ac timor ille in rebus grauibus, erubeſcūt enī verecūdantes: moꝝtē vero amē-
tes palleſcunt. ¶ Itaq; corpalia quodāmodo videt vtraq; qd affectus magis conſtat eſſe q;
habitus. ¶ Nec vero omni etati cōgruit verecūdia: ſed iuuenili. ¶ Putamus enim eos qui in
huiuſmodi etate ſunt: verecūdos eſſe oportere, p̄pterea qd illi cupiditatibus obnoxiū: vere-
cūdia p̄hibet in multis delinquere, et laudamus et iuuenibus verecūdos: ſeniorum vero
nemo laudat q; verecūdos ſit, nichil enī ab eo fieri cenſemus qd ſit verecūdia dignū. ¶ Ad
enim probi eſt verecūdia ſiquidē puenit et ip̄obis, nō enim agenda ſunt talia. ¶ Si vero alia
ſcōm veritatē: alia ſcōm opinionē turpia ſunt: nichil refert, neutra enī agenda ſunt. ¶ Itaq;
nec verecūdandū, imp̄probi vero eſt talē eſſe ut aliquid turpe faciat: verum ita ſe habere ut ſi
faciat quicq; tale: verecūdet, et p̄pter hoc putare probū eſſe abſurdū eſt, etenim verecūdia in
volūtariis eſt, volens autē pbis vir: nūq; faciet p̄aua. ¶ Eſt autē verecūdia et ſuppoſi-
tione vtrq; probū, Si enī faciat verecūdabiſ, ſed nō eſt hoc circa virtutes. ¶ Impudētia vero
imp̄probi, et nō verecūdanti cum male agat, ſed nichil magis hec faciente: verecūdari pro-
bum eſt. ¶ Continentia quoq; nec ipſa quidē virtus eſt: ſed quodā mixta, oſtendimus autē de il-
la poſtea. ¶ Hūc de iuſtitia dicam. ¶ Quartū Libicoꝝ Ari, interpte Leonardo Breſino ſinis

¶ Iuſtitia et iniuſtitia p̄ſiderādū eſt: et circa quas res exiſtant, et qualis medio
critas iuſtitia ſit, et iuſtū: quoꝝ mediū. ¶ Coſideratio autē iſta eodē modo nobis
ſit: ut in p̄cedentibus. ¶ Cūoimus iſt? oēs eiufmodi habitū dicere: dicere eyo-
lentes iuſtitia per quē iuſtoꝝ opatoꝝes ſunt: et per quē agunt: et volunt res iu-
ſtas. Eodē modo de iniuſtitia per quā iniuriant: et volūt iniuſta, quāobē hec
p̄imū nobis p̄ſuppoſita ſunt. ¶ Non enim eodē modo res ſe habent in ciuitatibus: et potentibus
et habitibus, nam ſcientia et potentia: videt eadē eſſe p̄rarioꝝ, habitus vero p̄rarius p̄tra-
rioꝝ nō eſt: cui a ſanitate ſana ſunt: nō autē p̄raria, dicimus enī ſane incedere: quando q;
ita incedit: ut faciūt ſani. ¶ Sepe etiā cognofcūt p̄rarius habitus: a p̄rario, ſepe ipſi habi-
tus a ſubiectis cognofcūt. Si enī bona habitudo ſit manifeſta: et mala habitudo ſit manife-
ſta, et ex iis que bonā habitudinē faciūt: bona habitudo, et ex hac illa que faciūt cognofcūt
¶ Nam ſi eſt bona habitudo ſp̄ſitas carnis: nec eſſe eſt ut mala habitudo ſit raritas carnis: et
efficiens bonam habitudinē qd facit ſp̄ſitate in carne. ¶ Sequit̄ vero ut plurimū ſi altera
multipliciter dicat: et altera multipliciter dicat: cui ſi iuſtū, et iniuſtū. Cūo autē multiplici-
ter dici iuſtū: et iniuſtū: ſed quia ſunt ad modū p̄p̄inqua: ipſarū equiuocationē lateret:
qd non ſit in iis que longemagis ſunt manifeſta. ¶ Nam illa plurimū inter ſe diſſert ſp̄ciet:
velut clauis qd equiuocū eſt ei: que eſt ſub aialū collo: et ei qua hoſtia claudunt. ¶ Cōple-
ctamur ergo quot modis dicūt iniuſtus, videt iniuſtus eſſe et qui contra leges facit: et qui
plus appetit et iniquus. ¶ Itaq; patet q; et iuſtus erit: qui ſcōm leges facit: et qui equus eſt.
¶ Iuſtum iſt? eſt qd ſcōm leges: et qd equū. ¶ Iniūſtū autē qd cōtra leges: et qd iniquū. ¶ Cū
vero et plus appetens iniuſtus ſit, circa bona quidē erit: nō tamē oia, ſed circa illa in quibus
fortuna p̄ſpera: vel aduerſa locū habet: que ſunt quidē ſimpliciter bona ſemp: verū alicui
nō ſemp, ſed hoies illa p̄canf: et querūt at nō oportet ſed precari quidē debent ea que ſim-
pliciter bona ſunt: ſibi quoq; eſſe bona, appetere vero que ipſis ſunt bona. ¶ Iniūſtus autē
nō ſemp plus appetit: ſed minus in ſimpliciter malis. Sed quia videt minus malū eſſe quo-
dāmodo bonū: ac boni eſt illa cupiditas plus habēdi: ſit ut videatur ob hoc plus appetens,
¶ Eſt iniquus, hoc enim cōplectit et cōe, et contra leges facere: hoc enī eſt trāſgreſſio legū:
ſiquidē iniquitas cōprehendit oēm iniuſtitia: et cōe quidā eſt ad oēm iniuſtitia. ¶ Cūm ve-
ro iis qui cōtra leges facit: iniuſtus ſit, et qui ſcōm leges: iuſtus, conſtat q; oia que a legibus
p̄ficiſcunt: quodāmodo iuſta ſunt, nam et ea que p̄ſtituta ſunt auctoritate ferendarū legum
legitima ſunt, et qdlibet hoꝝ iuſtū eſſe dicimus. ¶ Leges autē p̄uidēt in oibus cōiectantes
aut cōmūne oīum vtilitatē: aut optimoꝝ, aut principū, vel ſcōm virtutē, vel ſcōm alii: quē-
dā talem modū, itaq; vno quidē modo iuſta dicimus ea que p̄tinent ad faciendā: cōſeruan-
damq; felicitatē: partēq; eius in ciuili ſocietate. ¶ Subet autem lex ea que ſunt viri fortis: ut
nō deſerere locū in acie: nō fugere: nō arma abicere, et ea que ſunt tēperātis: ut nō cōmitte-
re adulteriū: nō flagitiū facere: et ea que ſunt māſtici: ut nō pullare: nō iurgia exercere. Eo-
dē modo et ſcōm alias v̄tutes: et vicia: has iubens: illa vetans, recta quidē que recte poſita
eſt: deterior vero q; in cōſulte poſita eſt. ¶ Hec itaq; iuſtitia virtus quidē eſt perfecta: nō ſim-
pliciter: ſed ad alii, et ob hoc excellētiſſima virtutū eſſe videt iuſtitia: et necq; heſperus: necq;
lucifer ita mirabilis, ac in puerbio dicimus oēs ſimul v̄tutes iuſtitiē in eſſe: et p̄fecta maxime
virtus: quoniam p̄fecte virtutis eſt vſus. ¶ Perfecta autē q; cam habens ad alium quoꝝ vti po-
teſt virtutē: nō ſolum ad ſeipſū, multi enī in p̄p̄ris virtute vti poſſūt: ſed in iis que ad alium
ſunt nō poſſunt, et p̄pterea videt p̄clarū id v̄tutis, magiſtratus virtū oſtendit. Ad alium
enī et in cōi magiſtratus gerit, p̄pter hoc ipſū: et alienū bonū videt eſſe iuſtitia ſolum oīum
virtutū: quia ad alii eſt, agit enī illa que alij cōferūt, vel principi vel rei publice. ¶ Deterri-
mus iſt? qui ad ſeipſū et ad amici v̄tutē p̄auitate, optimus vero nō qui ad ſeipſū: ſed
qui ad alii v̄tutē virtute, et enī opus difficile eſt. ¶ Hec iſt? iuſtitia nō pars v̄tutis ſed tota:
atq; integra virtus eſt, neq; contraria eius iniuſtitia vicij pars eſt, ſed tota atq; integri-
doſitas. ¶ In quo autem diſſerant tota virtus: et iuſtitia: hec et ſupradictis conſtant, eſt enim
eadem: ſed eſſe non idem, ſed qua ad alterū iuſtitia: qua vero talis habitus ſimpliciter vir-
tus.

¶ **E**d querimus illa q̄ in parte virtutis est iusticia. est enī aliqua vt diximus. eodē mo-
 do de iniusticia particulari dicendū. **¶** aut sit aliud: signū erit q̄ qui per alia flagicia
 delinquit: iniuria quidem facit sed nichilo plus appetit. vt qui clipei abicit ppter
 timiditatem: aut qui cōiucia dixit ppter iram: aut qui non cōtribuit pecunias ppter auarici-
 am: quod profecto per nullum istorū sepe plus appetit constat. quinimo nec per omēs sed
 per aliqua improbitatē quā vituperamus scōm iniusticia. **¶** Est igitur aliqua iniusticia veluti
 pars totius: et iniustū quoddā in parte totius iniusti quod ptra leges sit. **¶** Preterea si quidā
 lucrando causa mercatur et accipit: quidā vero erogat z damnū patitur ppter libidinem: hic
 quidē intemperās magis videtur esse q̄ plus appetens. Ille autē iniustus quidē scō: sed nō intē-
 perans. patet ergo q̄ ea de causa q̄a plus habet. insuper circa alias qdē iniusticias oēs: sem-
 per sit relatio ad aliquod vicij: veluti si adulterū cōmisit: ad intemperantiā: si deseruit locū
 in acie: ad timiditatem: si pulsauit quē: ad iram. sed si plus habeat ad nullū aliud vicij: rela-
 tio fit q̄ ad iniusticiā. **¶** Itaq̄ patet q̄ ppter illā totā alia quodā particularis iusticia est huic
 synonyma. nam diffinitio in eodē genere est. vtraq̄ enī ad aliū potentiā habet. **¶** Ceterū hec
 quidē circa honorē: aut pecunias: aut salutē: aut circa hec oia si vno noie valeremus cōple-
 cit: z p voluntatē que puenit ex plus habendo. Alia vero circa oia in quibus vir bonus ver-
 santur. **¶** sicut igitur iusticie plures: et q̄ est vna aliqua ppter totā virtutem: manifestū est. que
 vero z qualis hec sit cōprehendamus. **¶** Diffinitū est idē qdē esse iniustū: quod cōtra leges:
 et quod iniquū. iustū vero quod scōm leges: z quod equū. **¶** Illa igitur iniusticia de qua primo
 diximus: ea fuit que contra leges est. **¶** Sed qm̄ facere contra leges et iniustitas nō est idē:
 sed aliud vt pars ad totū. nam qd plus: id omne iniquū. quod autē iniquū: nō oē plus:
 sed totū iniustum z iniusticia nō idē sunt: sed aliud quidē vt pars: aliud vero vt totū. pars enī
 hec iniusticia: totius iniusticie. similiterq̄ iusticia: iusticie. **¶** Itaq̄ de particulari iusticia: parti-
 culariq̄ iniusticia dicendū: et de iusto atq̄ iniusto similiter. **¶** Illa igitur iusticia que scōm vniuer-
 sam virtutē ordinata est: z que vsus totius virtutis ad aliū existit: relinquatur. similiter et il-
 la iniusticia que est totius vicij vsus. iustū quoq̄ z iniustū scōm has determinandū esse con-
 stat. fere autē omnia iura ab vniuersa virtute ordinata sunt. nā lex pcepit viuere scōm omnē
 virtutē: et vni quodq̄ vicij prohibet. **¶** Effectiua vero vniuersę virtutis sūt illa omnia iura:
 que ad publicam p̄tinent disciplinam. priuata vero singulorū disciplina per quā sumpt̄r est
 vir bonus. vtrū pars ciuitis sit: an alterius postea dicemus. nō enim fortasse est oīno idē
 bonū esse virum: et bonū ciuem. **¶** Sed particularis iusticie et iusti illius: qd est scōm ea: vna
 species in distributione consistit: vel honoris: vel pecuniarū: vel aliorū que talia sunt: vt diui-
 di possint inter eos qui in societate ciuili versantur. in his enī fieri potest vt equū habeat: vel
 iniquū alter alteri. Alia vero species in cōmercijs hoīm corrigendis existit. **¶** Locus due sunt
 partes. nam cōmerciōrū alia sunt voluntaria: alia inuoluntaria. voluntaria seu emptio/ven-
 ditio/ mutuū/ fideiussio/ cōmodatum/ depositum/ locatio/ et huiusmodi. dicunt̄ autē volunta-
 ria: quia principij ipōrū voluntariū est. **¶** Inuoluntarioz vero alia clandestina sunt: vt furtū/
 inceptus/ veneficium/ dolus/ fraus/ dolosa necatio/ falsum testimonij. Alia violenta: vt ver-
 beratio/ necrus/ rapine/ oratio/ cōiucium/ cōrumelia. **¶** Cap. III.

¶ Vm vero iniustus iniustus sit z iniustū iniquū: patet aliqd esse mediū iniqui: id autē
 tem est equū. quia enī in re est plus: in eadē et minus z equū. **¶** Si ergo iniustū est ini-
 quū: iustū quā. quod et sine pbatione manifestū est. **¶** Cum vero equū sit mediū:
 iustum quoq̄ mediū esset. **¶** Est autē equū in duobus minimis: ergo z iustū mediū: et equum
 sit necesse est. ad aliquid: et quibusdā. z scōm q̄ mediū aliquorū est: ea sunt plus et minus. se-
 cundū q̄ equū: duo. scōm q̄ iustū: quibusdā. necesse est ergo iustū cē in quattuor minimis.
 nam et q̄bus iustū existit: duo sunt. et in quibus: res due. **¶** Ac eadē equitas q̄bus et in qui-
 bus: vt enī illa se habet in quibus: ita z illa. si enī non equi: nō equa habebūt. **¶** Ceterū hinc pu-
 gne in cūlationefq̄ oritur: cum equi nō equa: vel nō equi equa habet et tribuit. **¶** Ex digni-
 tate quoq̄ id apparet: iustum enī illud quod in distribuēdo consistit: scōm dignitatē quādā
 esse oportere: oēs fatentur. ipsam vero dignitatē non eandē omnes aiunt esse. sed popula-
 res quidē em libertatem/ potentes vero opulentā aut genus/ optimates aut virtutē dicunt.

22 **¶** Iustum ergo pportionem quandā habet. pportionem vero habere nō solum vnicū nu-
 meri proprij est sed totius numeri: est enī proportio equitas rōnis in quattuor minimis.
 Discreta igit̄ q̄ in quattuor: consistat manifestū est: quinetā et cōtinua. nam vno vt duobus
 vitur vt bis dicit ceu quādamodū a ad b: ac b ad c. bis igitur dicitur b. si ergo bis ponatur b
 23 quattuor erunt in pportione. est autē et iustum in quattuor minimis ac rōnis eadē. **¶** Diuidi-
 tur enī similiter in quibus et que. erit ergo quādamodū a ad b: ita c ad d: et p̄miscue ergo
 vt a ad c: ita b ad d. **¶** Quare totum ad totū vt distributio duplicat. **¶** Si ita ponas iustē con-
 duplicatur cōiugatio: igit̄ a c et b d: iustum illud est quod in distribuendo consistit. z mediū
 quidem hoc est circa id quod pportionem habet: nā habens pportionē mediū est: iustū
 aut pportione habet. hanc pportione mathematicā geometricā vocant: nam in geome-
 24 tria cōiungit totum ad totū quod alterutrum ad alterutrum. **¶** Est autē non cōtinua hec ppor-
 tio. nō enī est vnus numero terminus: cui/ et quod. **¶** Hoc ergo iustum pportione habet
 iniustū vero pportione caret. sit igitur aliud plus: aliud minus. quod et in rebus accidit.
 nam qui iniuria facti plus habet: qui vero patitur/ minus. et hoc in bono: in malo autē cō-
 tra. nam in ratione boni venit minus malū ad maius malū. **¶** Est enī magis eligendū minus
 malum q̄ maius. quod autē eligendum/ id bonū. et magis: maius: vna igitur iusti species ta-
 lis est. **¶** Cap. III.

25 **¶** Est alia que in corrigendo consistit. ea sit in cōmercijs tā voluntariis q̄ inuolunta-
 riis: quod est alterius speciei iustū q̄ superius. **¶** Nam iustū illud quod in distribuē-
 do consistit publicorum rerum est: semp iuxta pportione iam dictā. etenim si ex publi-
 co pecunie sint distribuende. carū distributio per eandē fiet rationē: scōm quā in publicam
 contributio fit. et iniustū quod huic iusto opponitur abiq̄ pportione. at illud iustum quod
 in cōmercijs consistit: equū quiddā est: et iniustū iniquū. sed non scōm eā pportione sed le-
 cundū arithmetica. **¶** Nichil enī refert vtrū bonus a malo abstulerit an malus a bono: nec
 vtrum bonus adulterū cōmiserit an malus. sed ad differentiam damni lex respicit solum z
 vt equis vitur si hic iniuriā fecit: ille passus est: si hic damnū dedit ille passus est. itaq̄ ini-
 26ustum hoc iniquū existens: equare conatur lex. **¶** Nam quādo hic quidē passus est. ille vero per-
 cutit: vel hic occidit: ille occidit: passio z actio seorsum inique sunt. sed conatur eas p con-
 demnationē equare lucrū auferēdo/ dicitur enī et in huiusmodi rebus lucrū. licet quibusdā
 impropriz videatur puta illi qui percussit: z damnū illi qui percussus est. **¶** Itaq̄ quādo extimatur
 27 passio: vocatur illa quidē damnū/ hoc autē lucrum. **¶** Ita inter plus z minus: equū est me-
 dium. lucrum autē z damnū ptra: alterum plus est alterū minus. boni quidē plus est lucrum:
 mali autē minus. damnū vero ptra est. inter hoc mediū est equū/ quod iustū esse dicebamus.
 quāobrem iustum illud qd in corrigendo consistit: mediū ē inter damnū et lucrum: et quo fit
 vt quotiens cōtrouersia existit: ad iudicē catur. ire autē ad iudicē id est ire ad ius: nam iudex
 quidem esse debet veluti aniatum ius. et querūt iudicē mediū/ et vocāt quidā mediatorē:
 quasi iustū assecutur si mediū assequatur. mediū igitur quiddā iustū est. siquidē et iudex me-
 28 dius: iudex vero ad equalitatē reuigīt. **¶** Itaq̄ vt linea inequaliter diuisa cui maior pars q̄
 dimidia ad est: ei auferat et minorē haberi tradit. et quādo totū in duas ptes diuidit: tunc suū
 habere aiunt cū quisq̄ equā partē accepit: equū autem mediū est inter plus z minus scōm
 arithmetica. pportione. **¶** Itaq̄ p̄p̄ta noiatur iustum qd tam hinc q̄ inde iuxta est: quasi iuxta
 vtrūq̄ sit/ et iudex vtrūq̄ iuxta assit: si enī duoz equalium ab altero auferat alteri vero ad-
 datur: duobus excedit alium. nam si auferatur quidē nec addatur: vno dicitur excedit. a
 medio igit̄ vno/ ac mediū vno. per hoc igit̄ dinoscemus/ et qd auferēdū sit ab eo qui plus
 habet: et quid addendū sit ei qui minus habet: quo enī excedit: id auferendū est ei qui plus
 habet. equalis in quibus: aa bb gg: adinuicē. ab aa dematur a c. et adiungatur gg: id qd est
 29 in g: vta totum d g: excedit e a in g: d et g. ergo bb eo quod est g d. **¶** Est et in alijs arti-
 bus hoc. nam interiret vtiq̄ nisi ageret agens et quantū et quale/ ac patiens pateret hoc et
 30 tantū est tale. **¶** Tracta sūt autē dāni ac lucri noia et voluntariis cōtractibus. nā habere plus
 q̄ suū/ lucrari dicitur: minus autē q̄ ab initio/ damnari. **¶** Cui in emptione/ z venditione ac in
 alijs q̄buscūq̄ licentā lex permisit. quādo autē nec plus nec minus feco ipsa per ipsa sunt:

sua se habere dicunt/et ne lucrari nec damnum pati. **C**Itaque lucri cuiusda[m] ad damnum mediū est iustum preter voluntariū: equū habendo et prius et posterius. **Cap. V.**

Sed videtur aliquibus repassum quiddam simpliciter esse iustum: ut Pythagorici dixerunt. **D**istimbebant enim simpliciter iustum esse id quod repassum sit alteri. **C**lerū hoc non congruit, neque ei iusto quod est secundum leges, neque civili. **T**erco autem civile id quod est factibile

repassum non congruit neque ei iusto quod in distribuendo consistit, neque ei quod ad corrigendum pertinet, at qui volunt hoc quidem dicere et rhodamanti iustum: si patitur quod fecit recte est iudicium. **M**ultifaria enim discor dat, cui si in magistratu constitutus percussit: percussio non licet: at si magistratus quis percussit non solum ipse percipiendus est: verum etiam supplicio afficiendus. **I**nvoluntariū etiam et voluntarium multi differunt: sed in communibus societatibus mercatorum huiusmodi iustum continet id quod repassum secundum proportionem et non secundum equalitatem, nam in rependendo secundum proportionem consistit civitas, aut enim quod male est querunt et servitus videtur esse nisi rependerit: aut quod bene, et si non: retributio tollitur, at retributione consistunt, itaque gratiarum factum in promptu faciunt ut retributio sit, hoc enim gratiarum est propriū, remunerandus est enim qui munus prestat: at rursus ipse incipere debet qui suscipit. **F**acit autem retributionem secundum proportionem per diametrum coniunctio. **E**luti faber in quo a sutor in quo b domus in quo c calceus in quo d, oportet igitur accipere fabrica a sutoze ex illius opere: et ipsum sibi tradere de suo, si ergo primum sit equum secundum proportionem postea repassio fiat: erit quod dicitur, alias vero nec equum est, neque consistit, nichil enim veterat melius esse vnius opus quam alterius, oportet igitur illa equari, est autem hoc et in aliis artibus: nam interrent vitas nisi faceret faciens quantum et quale ac patiens pateretur hoc et tantum et tale, non enim ex duobus medicis sit societas, sed ex medico et agricola, et omnino aliis et inaequalibus verum hec equanda sunt. **Q**uamobrem omnia quorum est permutatio talia esse cōvenit: ut quodammodo cōferri valeat. **C**Itaque ob id numus in vinum venit et quasi medius factus est: nam cuncta metitur quare et defectus et excessus, quod multi enim calcei ad equant domū vel vitium, oportet igitur quod quidem faber ad sutozem: totidem calceos esse ad domū vel ad vitium, aliter enim non erit permutatio neque societas. **A** sutor, **B** faber, **C** calceus, **D** domus. **H**oc igitur nisi equalia quodammodo sint non erit, oportet ergo vno aliquo cuncta metiri ut supra diximus. **H**oc est secundum veritatem indigentia que omnia continet: nam si nullius indigerent: vel non similiter: vel non erit permutatio/vel non eadem, sed veluti subsidia cōmutandarū rerum numus compositus est: et ob hoc numus vocatur: quod non a natura: sed a lege que nomos dicitur est inductus. **E**rit igitur repassio cum equatio fiet: quāobrem quod agricola ad sutozem id opus sutozis ad agricole opus, referendū et est ad proportionis normam cum permutabuntur. **A**lioquin vitas excessum habebit alterū extremū, sed quando sic habent ipsi sua: equalia sunt et comunicant: quod huiusmodi equalitas in ipsis fieri possit. **A**gricola a alimenta cibus sutor b opus eius quod equatur d, si ita repensio fieri non possit: non foret societas. **C**Itaque autem indigentia sit id vnum quod continet deprehenditur: quia si non indigeant ad invicem vel ambo vel alter: non sit cōmutatio, quemadmodum quādo eius quod ipse habet quis indiget, veluti si vino indigeant et triticū expozitandū tradant, opus est igitur hec ad equari, pro futura vero permutatione faciēda cum opus fuerit si nūc nichilo indiget: numus quasi expozitor quidam nobis est, oportet enim qui hunc assert accipere posse. **P**anitur certe hic idem, non enim semper equū valet, verū tamen vult manere magis. **Q**uāobrem oportet omnibus rebus precium esse, nam sic permutatio erit semper, si autem hec erit: et societas erit, numus ergo tanquam mensuras ad equat, neque enim sine permutatione societas esset, neque permutatio sine ad equatione, neque ad equatio sine mensura. **R**ec igitur vera impossibile est adeo inter se diversa cōvenire, verū pro indigentia vnum quiddam esse convenit: et hoc erit institutum itaque numus vocatur, hoc enim omnibus mensuram adhibet, nam omnia metitur numus, domus a mine decē b, lectica c, sutor d, sutor a dimidiū b, si quod minus valet domus vel equalis: lectica vero sit decima pars c, huius quod est b, patet quod lectice domū ad equant quoniam quicquid igitur per hunc modum erat permutatio antequam numus esset, manifestum est: refert autem nichil vitrum lectice quinq[ue] pro domo/an quantum lectice quinq[ue], quid ergo iustum sit quid ne

in iustum diximus. **C**his vero de minimis: manifestum est quod iuste agere mediū est in faciendo et patiendo in iniuria: nam alterū est plus habere/alterū minus. **I**ustitia vero mediocritas est non eodem modo ut in superioribus dicitur: sed quod ipsa mediū est, iniustitia autem extremorum, et iustitia quidem est: per quam iustus dicitur iusti opator: secundum electionem: ac tributor sibi ad alium, et alij ad alium: non sic ut commodi quidem plus sibi, minus primo/incommodi dō contra: sed equū secundum proportionem, eodemque modo et alij ad alium. **I**n iustitia dō contra est: nam hec excessus et defectus commodi et incommodi absque proportione, ob id vero excessus et defectus est iniustitia: quia est eius quod est excessus et defectus, quā tū ad se quidem: excessus vitulatur simpliciter, et defectus dāni: quātū dō ad alios in summa eodem modo sed pro proportione ut contingit, iniuriā id quod est minus/pati: quod autem plus est facere iniuriā. **D**e iniustitia igitur et iniustitia qualis est vitulaturque natura dictum sit hactenus, et similiter de iusto et iniusto vniuersali.

Cap. VI.

Cum autem fieri possit ut quis iniuriā faciat et modū sit iniustus: ob quas iniurias quis facies iniustus iā est: secundum vnaquāque iniustitia: cui fur aut mechus/aut latro: vel sic quidem nichil differt. **H**ā si coeat quis cum muliere sciens cum qua: sed non per electionis principium: sed propter animi perturbationem: iniuriā quidem facit: sed non est iniustus, quemadmodum nec fur cum furatus est/nec mechus cum mechatur, eodemque modo in aliis. **Q**uemadmodum igitur se habet id quod repassum ad iustum dicitur est plus. **R**ec latere oportet quod id quod querit est quod simpliciter iustum et civile iustum/hoc est sociabile ad vitā ut sufficiēs sit ad libertatem et equitatem: vel secundum proportionem, vel secundum numerum, itaque quibusque non est hoc: eisdem non est ad invicem civile iustum: sed aliqd iustum pro sititudine. **E**st enim iustum quibusque et lex ad ipsos, fieri autem in quibusque iniustitia: iudicium est iustitiam iusti et iniusti, in quibusque autem iniustitia est: in eis dō et iniuria, sed in quibusque iniuria: non in omnibus iniustitia hoc est sibi plus retribueret ex simpliciter bonis: minus autem ex simpliciter malis. **Q**uia propter non finitimus dominari hominem: sed rationem, quia sibi hoc agit et tyrānus efficit, est enim magistratū custos iusti, quod si iusti: et equi. **C**uiusque si quis iustus sit nichilo plus videat habiturū, non enim plus tribuit sibi ex simpliciter bono: nisi ad ipsū proportionem seruata, ex quo sit ut laborer: atque ob id alientū bonū dicitur esse iustitia ut supra diximus, ideo merces quidem tribuēda est: honori scilicet et gloria: quibusque autem hec non sufficiunt hi sunt tyrāni. **D**icitur vero atque paternū ius non idem his: sed simile, non enim est iniustitia ad sua ipsi simpliciter, nam filij ac cetera que in potestate sunt: quāobrem non separata fuerint tāquam illi? patesunt, at sibi ipsi nemo nocere vult, quapropter nec iniustitia est ad seipsum. **N**on ergo iustum neque iniustum civile, nam secundum leges id erat, et est in ius quorum ea natura est: ut lex in illis esse possit. **T**ales vero erant in quibus equalitas erat imperādi atque parēdi. **C**Itaque magis ad vxo rem id ius est: quod ad filios et cetera que sunt in potestate, hoc enim est economicū ius et quidem alienū a civili iure.

Cap. VII.

Quis autem alterū naturale est alterū legitimū, naturale quod vbiq[ue] eandem habet vim non quia sic videat vel non, legitimū quod nichil ab initio referebat hoc vel illo modo esse: sed postquam lata est lex: refert, veluti ut redemptores captiuorum certo pretio fiant, vti quibusque capra dimole non due oues: et que de singulis cauta legibus sunt, ut sacra facere **B**rahdie/et decreta publica. **E**t videtur autem quibusque cūta esse eiusmodi, nam quod naturale est id imutabile est: et vbiq[ue] eandem habet potestatem: ut ignis hic et in **P**ersis vrit, nura vero mutari videtur: hoc autem non est ita se habes sed sic, **E**t vno uero apud deos quidem fore: an non ita se habet: apud nos certe aliqd est naturale mutabile, non oē quidem: sed tamen est aliud natura, aliud non natura. **Q**uale autem natura se aliter habere potest, ut qualem non: sed lege ac positione: sicut vbiq[ue] mutabilia sunt, manifestum est. **I**n aliis quoque eadem est determinatio. **N**atura enim dextra melior effici potest tamen ut oēs ambidextri sint, **S**uravero secundum positionem vel utilitatem similia sunt melioris, non enim omnibus in locis equalia sunt tritici, vniq[ue] mensurę: sed vbi emūt/maiores, vbi vedūt/minores. **E**odem modo iura que non sunt naturalia sed humana: non eadem sunt vbiq[ue]: nam neque res publica, sed vna dicitur vbiq[ue] secundum naturam optima. **S**ingulari vero eorum que iure et lege prouidentur ita se habent ut vniuersalia ad singularia, nam ea que aguntur multa sunt, et quocunq[ue] ipsorum vnum: vniuersale namque. **D**ifferunt autem iniustum et iniuria, item iustum et ius: iniustum est enim natura vel ordinatione, hoc autem ipsum postquam factum est, iniuria est: ante vero quod fiat: non est iniuria sed iniustum eodem modo ius: sed cōis dicitur iusti degeneria. **E**st autem ius iniurie correctio.

c.i.

in singulis vobis ipso q spēs et quot / z circa q sint iusta z iusta postea videbim⁹. **Cap. VIII.**
 Sed cum iusta et iniusta sūt que supra diximus: ius et iniuria faci cū volens q̄s ea facit:
 s q̄ si iniustus q̄s facit: neq̄ iniuria est neq̄ ius nisi p̄ actōes. quibus eni iustus accidit vlt̄ in-
 iustus esse agētib⁹: ius aut̄ et iniuria determinat̄ scdm̄ volūtariū et inuolūtariū. cū eni vo-
 lens q̄s facit: vitupat̄ et iniuria est. itaq̄ iniustū crit qd̄ ad at nodū iniuria: nisi hoc addito ut volens
 q̄s faciat. Dico aut̄ volūtariū ut p̄us dictū est q̄n̄ q̄s in potestate sua existēs / sciēs / nō et ignozas
 neq̄ quē: neq̄ quo: veluti si nō ignozet quē pulset: nec quo: nec cui⁹ gratia: et coz̄ singula faci-
 at: nō p̄ accidēs: neq̄ p̄ vim coactus. nā si manū alteri⁹ capies q̄s aliu pulset: nō volens facit is
 cui⁹ est man⁹: nec in sua est potestate. fieri aut̄ potest ut pater sit qui pulsat: illū dō qui pulset itel
 ligere hūc esse hoīem quē dō: sed q̄ pater sit ignozare. eodē mō dicendū est in iis q̄ aliu⁹ gratia
 sūt et circa rē totā. **C** Siue aut̄ q̄s ignozet siue nō ignozet: cū in sua potestate nō est: vel p̄violē-
 tiā facit: inuolūtariū est. **C** Adulta eni ex iis quoq̄ q̄ natura existūt scientes agimus et patimur:
 q̄rū nullū neq̄ volūtariū neq̄ inuolūtariū est: ceu senescē vel mori. **C** Sile est de iustis et iniustis
 p̄ accidēs. nā si depositū q̄s iustus et p̄ metu redat: neq̄ facere neq̄ opari iusta fatēdū est nisi p̄
 accidēs: eodē mō si coact⁹ et iniur⁹ depositū nō reddidit: p̄ accidēs dicēdus est iniusta facere.
C Eoz̄ dō q̄ volētēs facim⁹: alia cū electōe: alia sine electōe. cū electōe facim⁹: cū deliberatio
 antecessit: sine electōe: cū nō antecessit deliberatio. **C** Quoniam dō tripl̄ nocet in cōi societate:
 per ignozantiā pctā sūt q̄n̄ nec quē: nec qd̄: nec quo: nec cui⁹ gratia itelligebat: hoc egit. nā aut nō
 pulsare: aut nō illū: aut nō illo: aut nō cui⁹ gratia putabat: veluti si nō ut vulneraret: sed vt pūge-
 ret: vel nō quē: vel nō ut q̄n̄ igit̄ p̄ter p̄pōlitū nocēt infoztūmū est: q̄n̄ aut̄ nō p̄ter p̄pōlitū / sed
 sine malicia error. errat eni cū in ipso est p̄cipiū cause. **C** Quod dō foruznariū cum extra sit
C Q̄n̄ scēs quidē: sed nō deliberatiōe p̄missa facit: iniuria est. cui⁹ generis sunt oīa q̄cūq̄ p̄ nā:
 aut ceteras p̄turbatiōes animi cōmittit: et q̄cūq̄ necessariā vel naturalia hoīb⁹ accidūt **C** h̄c
 cōmittētēs peccatē q̄s iniuria quidē et iniurie sūt: nodū t̄m̄ p̄p̄ea iniustū illi neq̄ malū: eni ob
 iprobūtatē cōmiserūt. sed q̄n̄ cū electōe: iustus z iprob⁹. **C** Quā dō b̄ recte illa q̄ per irā sūt nō
 p̄indē habēt q̄s ex p̄uidētia sint facta. nō eni icēpit qui p̄ irā facit: sed qui puocaut. in sup̄ nō de
 factoz vtrū sit vel nō sit discēptatur: sed de iure. Apparētē eni iniustūa existūta. nā nō ut in cōmē-
 cūis de faciēdo discēptat: q̄rū altēz necesse est eē iprobū: nisi p̄ obliuionē hoc agat. sed p̄ueniē-
 tes de re: de iure discēptat. **C** Sed qui istōiat nō ignozat. itaq̄ ille quidē putat iniuria accipē: ille
 dō nō. q̄ si ex electōe nocuerit: iniuria facit. Et has iniurias faciēdo iust⁹ est: q̄n̄ p̄ter p̄portionem
 fit vel p̄ter eq̄tatē. Eodē mō iust⁹: q̄n̄ eligēs iusta facit. facit aut̄ iusta si mō volēs iustā **C** Inuolū-
 tariōz aut̄ alia sūt in quib⁹ venia locū habet: alia in quib⁹ nō. nā q̄cūq̄ nō ignozantes solū: vtz
 etiā per ignozantiā delinquūt: ignoscēda sūt. q̄cūq̄ dō nō per ignozantiā: sed ignozantes qd̄ p̄p̄
 p̄turbatiōe animi nō naturalē neq̄ humanā: nō sūt ignoscēda. **Cap. VIII**

Ambiger vero quispiā an sufficētē dētinatū sit circa faciēdū patiēdūq̄ iniurias. p̄mū
 volētē: aut volētē nolēs. **C** Irū ne reuera fieri possit ut volētē iniuria fiat: vel nō: sed oēta
 le sit iustū ut facere iniuria volūtariū est: et an oē sic est: vel hoc volūtariū / iustū inuolūtariū. eodē
 mō et cū q̄s iusta patif. nā in agēdo iusta semp̄ volūtariū est. **C** Quare p̄ueniēs est oppositum
 sūt esse: et iuste ab alio corrigi aut volūtariū aut inuolūtariū esse: absurdū fortasse vidēbit⁹ z dū
 iuste corrigi quis: totū eē volūtariū. nā qd̄ nō ipōtē corrigi. **C** Nam de illo quoq̄ q̄s ambi-
 gar vtrū ois qui patif iusta et iniuria fiat: vel in patiēdo idem sit qd̄ in agēdo. **C** Ac fieri potest vt
 vtriq̄z p̄cipēs sint iustoz: scdm̄ accidēs: sūt et in iniustis. nō eni idē est iniusta agē et iniuriari: et
 iniusta pati et iniuria accipē: eodē mō et in agēdo iusta et patiēdo: si possibile est eni accipē iniuria:
 nullo infereētē: aut iuste corrigi nō iuste agētē. **C** Q̄d̄ si iniuria facere est simplr̄ aliquid volētē le-
 dere: et volētē aut scientē quē et quo et quō: in cōtinēdō seipsū volēs ledit: volētē iniuria fit et
 sibi ipsū q̄s iniuriari potest. **C** Ambiger de eo quoq̄ quispiā an sibi q̄s iniuriari possit. p̄terea vo-
 lens q̄s ab alio p̄ intēp̄crantiā leōit: qd̄ si est ita: volētē iniuria fit. **C** Q̄d̄ nō recta diffinitio est: sed
 addendū est q̄ loat̄ sciens quē: et quo: et quō: p̄ter illi⁹ volūtātē. **C** Q̄d̄ igit̄ volēs et iniusta
 patif. **C** Uerū tamē nulli volenti iniuria fit. nullus eni vult ne intēp̄cras qd̄: sed p̄ter volūtātē id
 agit. nullus eni vult id qd̄ nō putat esse frugi. in cōtinēns autem qd̄ nō putat agendū id agit.

sed qui sua donat: ut l'omer⁹ de glauco scribit deoisse eū Diomedī arma aurea. p̄ ferreis: cete
 ni p̄ci pro nouē huic iniuria nō sit. **C** Nā in ipso est donare: sed ut fiat sibi iuria: in ipso nō est: sed
 opozet elle qui inferat. **C** Accipe igit̄ iniuria: qd̄ nō volūtariū est pater. **C** Restat insūp̄ ut de duo-
 bus p̄us assūp̄ dicam⁹. **C** Vtrū iniuria qui plus tribuit p̄ter dignitatē: an qui plus accipit. et vtz
 sibi ipsū q̄s valeat iniuriari. **C** Si eni recipit p̄us dictū: q̄ tribuit iniuria nō qui plus habet. sed si q̄s
 plus alij tribuat q̄s sibi sciens et volēs: hic sibi ipsū iniuriat / qd̄ qd̄ vidēt boni z equi facē. nā bo-
 nus et equus vir in diminutiōe est. **C** Q̄d̄ nō hec simplr̄: nā alteri⁹ boni plus appeteret et glie
 vel simplr̄ honesti. p̄terea soluit p̄ diffinitio nē iniuriā dō: nichil eni p̄ter suā patif volūtātē. **C** Itaq̄
 p̄ hec qd̄ dō iniuria eī nō fit: sed siquidē leōit solū. **C** Manifestū est aut̄ z q̄ tribuēs iniuria semp̄
 nō is qui plus habet. nō eni quo iniustū ē: iniuria facit / sed quo sciēs hoc agit. hoc aut̄ vnde p̄nci-
 piū actus: qd̄ est in tribuētē: nō in accipiētē. **C** p̄ter ea si facē plurib⁹ modis dicat: et est ut iniuria
 occidē et man⁹ et seruis iubēns: nō iniuria qd̄ facit tū iniusta. ad huc si ignozas iudicauit: non
 iniuria scdm̄ ius illud qd̄ ex legib⁹. nec iniustū iudiciū ē. sed est ut iniustū. Aliud ē eni iniustū qd̄ ex
 legib⁹ est et p̄mū. q̄ si sciēs iudicauit iniuste: plus ipse quoq̄ appetit vel q̄s vidēt. **C** Uti igit̄
 si q̄s p̄cipēs iniurie foret et hic p̄p̄ca iudicās iniuste plus habet. nā z qui agrū alij adiudicauit: z
 si nō agrū ipse argētū suscipit. **C** Putat hoies eē in seipsis: vtrū iuriem: atq̄ ob id facile iniustū
 eē. qd̄ certe nō est ita. nā coire cū vrozē vicini / et pulsare p̄mū / ac manu tradere argētū p̄facile
 est. et in ipsis. verū sic se habentes hoc agere nec facile est neq̄ in ipsis. **C** Eodē mō cognoscē
 iusta z iniusta nullā sapiētā putat: q̄n̄ de q̄bus reb⁹ leges loquūt / eas res nō difficile est itelligē:
 aut nō sūt hec illa iusta nisi p̄ accidēs: sed cū certo sūt mō: et certo mō tribuūt / nē iniusta sūt. eniue
 hoc maius negociū ē q̄s scire illa q̄ p̄tinet ad fatiatē. nā et ibi qd̄ mel / et vini / et belleboz / et
 aduisionē / et secationē scire p̄facile est: sed quē admodū ad sanitatē tribuenda sint: et cui / et q̄n̄:
 tāta est difficultas quāta est medicū eē. **C** Prop̄ hoc ipsū iustū quoq̄ nichilomin⁹ eē putat ini-
 urari. q̄a nō min⁹: sed magis potest qd̄libet hoz ipse facē. nā z coire cū muliere: et pulsare: z for-
 tis dīcū relinque et in vtriusq̄ p̄ter currere. sed timidū esse z iniuriari nō est hec facē nisi scdm̄
 accidēs: sed sic se habētē hec facē est. quē admodū z mederi z sanare: nō est icidēre vel nō incidere
 aut pharmacū dare vel nō dare: sed isto mō. **C** Sūt eni iusta in iis q̄ p̄cipia sūt simplr̄ bonoz.
 habēt dō in iis excessū et defectū. q̄bus dō eni null⁹ est excessus coz: ut fortasse diis / q̄bus dō
 nulla pars vtilitas: ut insanabilib⁹ z iprobis: sed oīa nocēt. q̄bus dō aliquid⁹. p̄p̄ea humanū ē
 Insequēs dō fuerit dicere de bono et equo: quē admodū bonitas z eq̄tas se **Cap. X**
 habēt ad iustitiā: ac bonū et equū ad iustū. nō eni ut idē simplr̄: nec ut aliud genere si cō-
 sideret̄ apper. z intēdū qd̄ laudam⁹ equū z bonū ac hui⁹ modi hoīem. Itaq̄ sup̄ alia q̄s
 maioris cōmēdandi loco: adū gūm⁹ magis et bono z equo. In dō vō rōnē sequēt⁹ absurdū
 vidēt: si equū z bonū p̄ter iustū aliqd̄ sit qd̄ laudari mereat. nā aut iustū res eximia nō ē aut bo-
 nū et equū nō studio sūt: sed aliud: aut vtraz eximia et idē sūt. **C** Vbiū igit̄ circa bonū z equū se-
 re ob ista p̄nūgit. **C** Habēt dō se qd̄ amō cūcta recta: z nichil subcōtrariā sibi. nā et equū z bo-
 nū alicui⁹ iustū existēs mel⁹ iusto ē: et nō ut qd̄ ad aliud genus mel⁹ q̄ iustū. **C** Idē ē ergo iustū: ac
 bonū. q̄a nō equū **C** Facit aut̄ dubitationē: q̄a bonū z equū iustū ē qd̄ dō. **C** Itō nō id iustū qd̄ scdm̄
 legē: sed qd̄ scdm̄ emēdationē legis. causa dō hui⁹ ē: q̄a oīs lex vniūsalis ē. at de q̄bus dō vniūsa-
 lit̄ dici recte nō potest. in q̄bus igit̄ necesse ē ut lex vniūsalit̄ dicat nec recte potest: lex idē cōple-
 cit⁹ qd̄ plurimū ē: nō ignozas defectū / et nichilomin⁹ recta. nā pctm̄ nō est in lege nec in legis
 latoz: sed in natura ipsi⁹ rei. nā rerū ipsarū p̄nū natura talis ē **C** Quā dō igit̄ lex vniūsalit̄ loq̄t̄
 et accidit qd̄ p̄ter vniūsalit̄: nō rectū ē / ut qua omisit legislatoz z defecit in simplr̄ loquēdo emē-
 det omisū. qd̄ z legislatoz ipse si adesset: vtz diceret: licet tā legē tulerit. quā obzē iustū ē ac me-
 li⁹ aliq̄ iusto: nō eo qd̄ ē simplr̄: sed eo qd̄ p̄p̄ simplicitatē peccat. **C** h̄c ē natura boni et equi:
 emēdatio scilz legis qua omisit: erat p̄p̄ vniūsalit̄: hec eni causa ē ne oīa sint scdm̄ leges. q̄a ta-
 lia qd̄ sūt ut de ipsis lex ferri nō possit. itaq̄ decreto opus ē: nā in definitū in definita est regula:
 quē admodū z **C** h̄c b̄c cōificatiōis plūbea regula. nā ad formā laptois trāsmittat⁹ z nō manet re-
 gula: et decretū ad res. qd̄ sit ergo bonū et equū: et q̄ iustū: et q̄ iusto melius: manifestū. **C** Et
 hoc etiā patet q̄s sit bonū et equus vir: hoz vidēt qz electoz et actor qui non exacte amplectur
 ius in peozē partē: sed de suis commoīs detrahi patiat⁹: et si lege se tueri possit: et habitus iste
 bonitas et equitas dicat: nec aliud est q̄ iniustitia quē dō.

Tertio autem sibi ipsi iniuriam facere quod possit et supra dicta patet. nam iustorum alia sunt secundum ordinem virtutis a lege ordinata. veluti non iubet seipsum occidere. lex autem non iubet veterari. per ea quae contra legem leodit non lesus. volens iniuriam facere. quod si volens: scies quae et quod. unde primum per se occidit. volens: id agit contra rectam legem: quod non permittit lex. iniuria ergo facit. **C**uius facit: an civitatem nam dicitur: volens: id agit contra rectam legem: quod non permittit lex. iniuria ergo facit. **C**uius facit: an civitatem nam minima adus illi qui seipsum necavit: ac civitatem iniuriam fecit. in super se cum quod solus iniuria et non omnino pravus: non potest sibi ipsi iniuriam facere. nam aliud hoc est quod illud. est enim quod amodo iustus sic pravus: ut nullo modo: non ut totam habes pravitate. quare nec secundum hanc iniuriam: nam simul foret eadem ablati et ad esset id quod est impossibile: sed semper pluribus necesse est esse iustum et iustum. per ea voluntarium et per electionem et permissum. qui enim ab alio lesus idem facit adus illi: non videtur iniuria facere: sed idem ipse eadem simul patitur et facit sibi. per ea sequitur ut volenti iniuria possit fieri. **I**nsuper sine particularibus iniurias nullas iniurias. nullus est adulter sive verus: neque effractor: sui paries: neque fur suorum rerum. in totum autem tollit ut quae sibi iniuriarum valeat secundum distinctionem voluntarie pariter iniuriam. **A**d haec est autem quod vitia prava sunt et facit et pati iniuriam. Nam aliud est plus habere quam modum. aliud est habere minus. veluti sanitas in medicina. bona habitudo in gymnastica. **C**lericum peius est facere iniuriam. nam ut cui pravitate est vitupera: et pravitate vel perfecta simpliciter. **N**am enim voluntarium est iniuria: sed pati iniuriam sine pravitate est et sine iniuria. per se igitur pati iniuriam minus est malum. sed per accidens nichil prohibet esse maius. **N**am non est ea cura artium: sed dolor lateris dicitur maior est morbum. quam offensio ne peius: licet fieri possit aliud per accidens si contingat offendere pedem cadere et ab hostibus capere mori. **P**er translationem vero et similitudinem est non sibi ad seipsum iniuria: sed suorum aliquid minus. nec vero esse iustum sed dicitur vel economicum. **H**is enim rationibus diuisa est ea pars animi quae rationem habet ab ea quae est sine ratione. **A**d quae si inspicimus videtur esse iniuria ad seipsum. quia est in eis pati aliquid pro sua desideria. **U**bi igitur patitur et ipse autem est adiuvare aliquid iustum: et istis. **D**e iustitia quod et alius modum: virtutibus determinatum sit in hoc modo.

Quia primum dicitur: medium esse recipiendum: non autem excelsum neque defectum. **C**ap. I. medium autem est ut recta dicitur ratio: hoc distinguam. **D**ibus enim dicitur habitus quae ad modum et alius est quod ad signum: ad quod inspicimus qui rationem habet inter se et remittit. et est quod sibi in medio citatum quod dicitur: esse inter excelsum et defectum secundum rectam rationem.

Est autem huiusmodi modum sicut dicitur: sed nequaquam clarus. nam in aliis facultatibus de quibus scientia est: hoc etiam dicitur potest. nec parum nec nimis laborandi aut negligendi esse: sed in dicitur: et ut recta dicitur ratio. sed ob hoc dicitur nichilo plus quis scire. et veluti quia assertio sunt cor: potest: si quod dicitur quod medicina iubet. et quae ad modum is qui illa habet. **Q**uia propter oportet non solum vivere hoc dicitur de habitibus: animi: verum etiam de numerare quod sit recta ratio: et qui se habet in minus. **C**onnum ergo virtutes supra distinguimus: et alias esse moris dicitur: alias intellectus: et de moralibus quod de tras legum. de reliquis vero nunc dicemus. primum tamen de animo primum dicitur: alia ratione habes: altera irrationalis de qua dicitur est primum. nunc autem circa ea praeter quae rationem habet: eo de modo distinguendum est. **E**t suppositum existat duo esse rationem habentia. vnum quoque spiritum illa Italia quae principia non aliter se habere possunt. altera quae aliter se habere possunt. **N**am ad ea quae alia sunt genere et per animi alia genere quod ad virtutem apta est: sicut per similitudinem et proprietate quoad nomina illis est: sit: yocet autem hanc alia scientia: alia rationata. nam sicut et rocinari idem est. nec omnia autem sunt et de rebus quod aliter se habere non possunt. itaque rationata est una pars eius quod rationem habet. **C**onsequens est ergo virtutibus hanc opinionem habitus. nam hanc virtutibus virtus. **V**irtus autem erga opem primum. **C**ap. II.

Ratio sit autem in animo qui agere dicitur dominat: sensus intellectus appetitus. **E**t his autem sensus nullus rei agere dicitur principium est. **I**dem ex eo patet quod beatificatio habet quod dicitur: vero agere dicitur non sit. **A**d idem est in mente assensum et dissentire: idem in appetitu sequi vitare. **I**taque cum virtus moralis sit habitus electivus: electio autem appetitus cum deliberatio ne oportet per hanc remotionem esse verum: et appetitus esse rectum. sicut quod electio studiosa. et eadem assensum et seque. hanc igitur mens virtutis in agendo versat. **C**uius praeter planc mens quae nec in agendo nec in faciendo est: laus vitupatio vero et falso consistit. hoc est enim totum intellectuum opus actuum et intellectuum virtutis praeter ea appetitui recto. **R**e igitur agere dicitur principium est electio: vnde motus et sed non curus gratia. electio autem appetitus ratio: quae aliter gratia. **Q**uia propter non absque mente et intellectu: nec absque morali appetitu est electio. **U**bi agere autem est rebere et contra: sine intellectu more non est. sed mens ista nichil mo-

uer: verum illa quae gratia aliter et activa. hanc enim in faciendo principem esse. Nam gratia aliter facit quod electio facit: sicut non simpliciter: sed ad aliquid et factibile aliter est at non agibile. nam bene agere finis est: apponitur autem huiusmodi. **Q**uia propter autem intellectus appetitus est electio: aut appetitus intellectus: et tale principium habet. **N**am hoc est autem eligibile quod electio facit. vitupera nullum eligat tunc dicitur potuisse. non enim de per terto electio est: sed de futuro possibili. **F**acit autem: ne factum sit fieri non potest. **I**taque recte agere thod. hoc solo deo prae se facta facit quae sunt facta. **A**mbas itaque particulari intellectu: opus est veritas. **S**ecundum quos ergo habitus virtutes verum aspiciat: hanc virtutes ab artibus existit. **C**ap. III.

Epetetes ergo aliter de illis dicantur. **E**rit quibus animus verum respiciat assensum autem dicitur sentendo quod numero. hanc autem sunt: ars: scientia: prudentia: sapientia: intellectus. **E**stimatio enim tunc optione falli contingit. **Q**uid igitur sit scientia et hoc patet si diligenter discernimus est necessitudo: imberedum. **D**es enim sic accipiuntur ut id quod scimus aliter se habere non possit. quod autem aliter habere se possit quod extra considerationem sunt lateri: virtus sunt vel non sunt. et necessitate ergo scibile est. **S**cientia ergo. nam quod ex necessitate sunt: ea plane omnia scientia sunt. **C**onsequens autem sine generatio et corruptio. **I**nsuper omnis scientia videtur esse docibilia et hoc sciri potest idem potest de sci. **D**octrina vero omnis ex ante cognitum sit ut in resolutum dicitur. nam aut per inductionem aut per syllogismum. **A**d inductionem principium est et vniuersalis. syllogismus autem vniuersalis. **S**unt ergo principia quae quod syllogismus. **Q**uia autem non est syllogismus. eorum inductionem est. **E**t igitur scientia habitus demonstratio et cetera ut in resolutum diffinitum. **L**u enim fide quod amodo addibet quod et principia sibi nota sunt sciri. nam si non magis discursu conclusio: per accidens habebit scientiam. **D**e scia ergo in hanc modum determinatum sit.

Ius vero quod recipit aliter se habere: quod est quod fieri quod agere potest. **E**t sic autem aliud facere: aliud agere. **L**ecum autem de his externis quod scimus. itaque habitus cum ratione actui: aliud est quod habitus cum ratione factui: nec aliter in alto potest. **N**am neque actio est factio: neque factio est actio. **L**u autem edificatio sit ars quod et quod habitus quod cum ratione factiuis: nec illa neque ars sit quod non cum ratione factui: habitus sit: neque talis habitus quod non sit ars: idem virtus est ars et habitus: cum ratione vera factui: **D**es autem ars in faciendo versat et artificio vti et mente respicere: ut aliquid fiat eorum quod possunt et esse et non esse: et quorum principium in faciente est: non autem in eo quod sit. **N**on enim eorum quod necessario sunt aut sunt ars est: neque eorum quod sunt secundum naturam. nam hoc in seipsis habet principia. **L**u ergo facere et agere diuisa sunt: necessarii sunt ut ars in faciendo: non in agendo consistit. **E**t circa eadem quod amodo versant ars et fortuna ut **A**gothon inquit. **A**rs fortuna nam ad amantur: fortuna arte. **A**rs igitur (ut dicitur) habitus quod cum ratione vera factiuis est. **I**ncreta vero contra cum ratione falsa habitus factiuis circa id quod aliter se habere potest. **C**ap. V.

Prudencia vero sicut accipiuntur: consideratione habitata quod sunt quae prudentes vocamus. **C**uiusmodi est prudens esse viti bene consulere posse circa illa quae sibi bona vitia sunt. non particulari puta quia ad sanitatem vel robur: sed vniuersali ad totum vite statum bene dirigendum. **S**ignum vero huiusmodi est quod circa quod prudentes dicitur: eos quod ad finem aliter studiosi acute et cogitanti la in quibus non est ars. **Q**uia ob id et vniuersali prudens esset consultatio. **C**onsequens autem nemo de istis quod impossibile sunt aliter se habere. neque de istis quod ipse agere non potest. **Q**uare si scientia est cum demonstratione: quod autem principia aliter se habere possunt hanc non est demonstratio: nam omnia possunt mutari: neque locum habet similitudinem in istis quod ex necessitate sunt. prudentia non virtus scientia erit neque ars. scientia quod id quod agere potest aliter se habere. ars quod aliter est finis agendi quod facit. **C**onsequens autem ut proude tiam sit habitus: verum cum ratione quod in istis agendis versat quod sunt boni et mala. **C**onsequens autem quod alius finis agendi vero non alius est. est enim id ipsum finis bene agere. **C**onsequens hanc periculis et alios huiusmodi prudentes dicimus: quod illa quae sibi et aliis vitia sunt respicere valent. **E**ssent autem huiusmodi putamus illos: quod publicis priuatisque rebus administrandis iudicium. **C**onsequens de temperantia dicitur prudentem conservat. conservat enim huiusmodi iudicium.

Et hanc enim totum iudicium corruptum ac perit voluptas et dolor: veluti quod triangulus duobus rectis equalibus habere non habet. sed illud quod in agendo versat. principia enim rerum agendarum sunt quorum gratia illa agunt. **E**t autem qui corruptus est ob voluptatem vel dolore repete non apparet principium. neque oportet gratia huius neque propter hoc suscipisse omnia et egisse. nam virtus corrupti principium itaque necesse est prudentiam esse habitum cum ratione vera quod in istis agendis versat quae sunt hominibus bona. **C**onsequens autem quod virtus est quod virtus: prudentia vero non est. et in arte quod est qui spote delinquit potius est: in prudentia vero contra quae ad modum et in virtutibus. **P**atet igitur quod virtus

quod est et non ars. **C**um vero animi due sunt p̄cile rationē habētes: alia vtiq; erit virtus opinatiui. **N**ā opinio et prudētia circa id est qđ recipit aliter se habere: atqui nec habitus cū ratione solū. **S**ignum erit qđ obliuio eiusmodi habitus est: sed prudentie non est. **L**ap. VI.

Uta vero sciētia de vniuersalib; estimatio est et de iis qđ sunt ex necessitate / sunt aut qđ p̄cipia de monstrabiliū et totius sciētie / nā cū ratione est sciētia: p̄cipiū eius qđ sciri potest: nec sciētia vtiq; erit: nec ars neq; prudētia. nā qđ scibile idē demonstrabile. ille vō sūt circa ea qđ aliter se habere possūt. **S**ed nec sapiētia horū est: nā sapiētis est de qđbus dā demonstratiōne habē. **S**i ergo in qđbus veri sum; nec vtiq; fallimur circa illa que nō recipiūt aut recipiūt aliē se habē sciētia et prudētia est: et sapiētia: et intellect; nullū vō horū triū recipit esse. dico autē tria prudētia / sapiētia / sciētia. restat vt intellect; sit p̄ncipioꝝ. **L**ap. VII.

Sapiētia vero in artibus tribuim; illis qui excellentissimi sunt veluti **P**hidiā lapidariū sapiētē: et **P**olicletū statuariū: nichil aliud in hoc p̄ sapiētia intelligentes qđ virtutē artis. **S**ed esse quosdā sapiētes putamus in totū nō scdm partē nec aliud qđ sapiētes. vt **H**omerus de **A**hargite dixit. hūc neq; fossorē dij fecerāt neq; aratorē nec aliud quicq; sapiētē. **I**taq; manifestū qđ exacissima sciētiarū vtiq; erit sapiētia. **E**o portet ergo sapiētē nō solū ea qđ p̄cipiū manā scire. verū etiam circa p̄ncipia veritatē tenere. **I**taq; sapiētia vtiq; erit intellect; et sciētia: ac veluti caput habēs sciētia p̄ciosissimoz. **C**Et enī foret absurdū si qđs putet sciētia ciuile aut prudētia studiōsissimā esse: nisi opimū eoz que in mīdo sunt homo existat. **Q**uipe si sanū et bonū aliud est hominib; aliud p̄cib;: al bū vero et rectū idē est semp. et sapiēs idē omnes vtiq; dicerēt. prudēs vō aliud. putere enī circa se recte singula dicerēt esse prudētis: et huic ista tribuerēt. **Q**uāobrem et beatiarū quāsdā prudētis esse autē: quocūq; circa vitā suā prudētiā habere vident. **A**hānsēstū autē qđ nō est ciuilis et sapiētia idē. nā si dicāt circa cōmoditates p̄prias vtiq; sapiētia plures erit sapiētia. nō enī circa oim cōmodū aialium vna est: sed alia circa singula ipsoꝝ: nisi et meo cūa est vna de omnibus. **Q**uod si qđ optimū est homo oim aialium nichil refert. nā alia sūt multo diuiniora qđ homo scdm naturā vlti ista p̄clarissima ex qđbus mundus p̄sistit. **E**x dicitis ergo patet qđ sapiētia est sciētia et intellect; p̄ciosissimoz natura. **Q**uāpropt̄ **A**naxagorā et **Z**halem et hui; modi hoies sapiētes esse dicūt: sed nō prudētis. qđ vidēt illos p̄pria cōmoda ignorātes: et illa qđ sunt extrema qđē et admirāda et difficilia ac diuina scire ipos autē inuilia tamē: quonā nō humana querūt bona. at prudētia circa humana v̄satur et circa illa in qđbus p̄siliū habet locū. nā prudētis hoc maxie opus eē dixim; bene p̄sulere. nemo autē cōsultat de impossibilibus aliter se habere: nec de iis omnibus quoz nō est finis aliquis: et hoc agibile bonū. **S**implr autē bene p̄sulē dicēdus est ille qui qđ optimū hominī ē in reb; agendis: id ratiōcinādo p̄ictura assequit. nec prudētia est vniuersaliū solū vcrum etiā singularia oportet cognoscere. nā actiua quidē est. actio autē in singulis versat. **E**x quo fit vt qui dā nesciēs qđbusdā sciētib; efficatiorēs sint in agēdo: et int; cetos qđ experimētū habēt. nā si qđs sciat qđ leues carnes facile digerūt et salubres sūt: sed qđ sint leues carnes ignorēt: nō faciet sanitatē. **S**ed qđ scit qđ autū carnes leues sūt et salubres: faciet magis prudētiā vō actiua ē. itaq; oportet vtiq; habē aut hāc magis. et erit vtiq; veluti qđā cetis p̄fides atq; dominās.

Si autē et prudētia idē habit; et ciuilis: essētia sū nequaq; eadē est ipsi. **L**ap. VIII.

Cet autē que circa re publicā v̄sata est veluti p̄fides qđā ac magistra prudētia in legib; ferēdis: alia in singulis agēdis p̄sultādilq; v̄sata: que cōt; noie ciuilis ē. decretū enī agibile est ut postremū. **Q**ua p̄pter hos solos autē republicā gerere. **S**oli enī hī agunt quēadmodū manuales artifices. **C**libet autē et prudētia maxime esse que circa ipsū et vni v̄satur et habet hec nomen prudētia. **I**llarum autem alia disciplina rei familiaris / alia positiō legum: alia ciuilis dicitur. **E**t Spectes igitur quēdā erit cognitiois sibi cōmoda scire: sed habet magnā varietatē. **E**t videt qui illa qđ ad se panēt scit: et in illis versat; prudēs esse: ciuiles autē negociosi. **Q**uāpropt̄ et **E**uripides inquit quonā modo prudēs esset cui ocio so aderat in multitudinē anumerato exercit;: equū p̄cipere. nā solertes agētēs aliqđ plus querūt enī qđ sibi sit bonū: et hoc agendū esse existimat. ex hac igit; opinione natū est hos eē prudētēs. qđ forte nō est eius sine disciplina rei familiaris et sine ciuili. **I**nsup res sua cu-

iusq; quēadmodū administrāda sit: obscurū est ac difficile cognitū. huius vō signū est qđ iuuenes quidē et geometre: et mathematici sūt: et sapiētes in huiusmodi. at prudētis fieri nō vident. causa huius est qđ in singularib; est prudētia que p̄ experimētū nobis innotescunt. iuuenis autē nō est expert;. **L**ongitudo enī tēporis experientia facit. nā et de illo quis dubita bit quare sit qđ puer mathematicus quidē fieri potest. sapiens autē vel physicus nō potest. an quia p̄ exhautionē est. **I**doz autē experimētō p̄cipia. et hec quidē nō credūt pueri sed dicūt hic autē qđ sint nō est obscurū. **C**Insup error aut circa totā rem in p̄sulendo existit / aut circa particularia. **A**ut enī qđ oēs p̄dorofo aque p̄raue sunt. aut qđ he ponderose. **C**Et autē prudētia nō est sciētia manifestū est. nā extremi est vt dixim;. tale enī agibile. opposita est ergo intellectui. **N**ā intellect; est terminoz quoz nō est ratio: hec vō extremi cuius nō est sciētia sed sensus: nō p̄piorū sed quēadmodū sentim; qđ in mathematicis extremū est triāgulus. **C**ōsistit enī et ibi. sed hic magis sensus qđ prudētia. illius vō alia species est. **L**ap. VIII.

Querere autē et consultare differunt. consultare enim querere quiddam est. **E**t videtur dum est et quid sit bene consulere. **U**trum sciētia aliqua: vt opinio: vel bona p̄icta tio vel aliu quippiā genus. **C**Sciētia quidē nō est. **N**ō enī querūt hoies de quib; sciunt. **B**ene p̄sulere autem consulere est. qui vō consulit: querit et ratiōe discit. **A**t qui nec bona p̄ictatio est. **S**ine discursu enī et subito p̄ictatio est: p̄sultatio vō in longo tēpore. **U**nde dicitur et sequi velociter consulta oportere: cōsulari vō tarde. **I**tem solertia et bene cōsulere: est enī p̄ictatio solertia quēdā. **C**hec rursus opinio aliqđ esse bene p̄sulere. **C**sed quonā qđ male cōsulit aberrat. qui vō cōsulit bene: recte cōsulit. patet qđ directio quēdam est bene p̄sulere nō sciētia sed opimionis. **N**ā sciētia nō est directio cū non sit error. **E**pinionis vero directio veritas est. et simul iam determinatū est oē id cuius est opinio. atqui nec sine ratiōe est bene p̄sulere. **R**estat igit; ut sit cogitatiois. hec enī nodū assensio est: est enī opinio nō questio sed iam assensio quēdā est. **C**Qui autē p̄sult siue bene siue male cōsulat: querit aliquid et cogitat. sed bene p̄sulere directio p̄sili est quēdā. itaq; p̄mo querēdū est qđ sit cōsiliū et circa quid. **C**Umo vero directio multipl; dicat; patet qđ nō ois. in cōmuns enī ac p̄giciolus qđ sibi p̄positū est ratiōcinādo assequit. itaq; recte p̄sult licet magnū amplectat; malum. at bene p̄sulere bonū quiddā videt. nam ea directio p̄sili que bonū assequit: bene p̄sulere est. **C**Eniuero hec etiā falsa ratiōe quis assequi potest et qđ fieri oportet obtinere: per qđ autē nō: sed falsū esse mediū terminū. itaq; nec ita bene p̄sulere erit per qđ assequit qđ oportet: sed nō per qđ oportebat. **C**P̄terea fieri potest ut aliquis multū t̄pis p̄sultādo p̄ctat. aliqđ vō cito. **N**ō igit; illud adhuc bene p̄sulere est: sed directio scdm vtilitatē: et scdm id cuius opus est. et ut et quādo **C**P̄terea est simplr bene p̄sulere et ad finē aliqđ simplr: cū ad extremū simplr dirigit. ad finē aliqđ: cum ad finē hunc. **S**i igit; prudētia est bene p̄sulere: erit vtiq; bene p̄sulere directio scdm vtilitatē ad finē cuius prudētia vera existimatio est.

Agacitas quoq; et hebetudo scdm quas sagaces et hebetes dicunt. **L**ap. X.

Nō oino idē est qđ sciētia vel opinio: nā oēs sagaces esse possent. nec vna aliqđ p̄ictulariū sciētiarū: veluti medicinalis. nam de sanis vtiq; esset: aut geometria circa magnitudines. **C**hec enī de iis que semp sūt et nunq; mouent; sagacitas est: nec de quibullibet factis: sed de iis circa que dubitaret vtiq; aliquis et p̄suleret. **Q**ua p̄pter circa illa eadē: in qđbus prudētia versat;. **C**Non est autē idem sagacitas et prudētia: nam prudētia p̄ceptiua est. **Q**uid enī agēdū sit: et nō: eius est finis. at sagacitas diuocatiua est solū. **I**tem enī sagacitas et bona intelligētia. **E**t enī bene sagaces et bene intelligentes. **E**st autē sagacitas nō habere prudētia aut accipere. sed veluti ad discere dicit; sapere quādo vtiq; sciētia. sic et in v̄tē da opinione: et in iudicādo ea de qđbus est prudētia alio dicere bene iudicare. **E**t enī bene idē est qđ p̄be. hinc venit nomē sagacitas scdm quā bene sagi ex ea que in discēdo est. **D**icimus enī frequētē in ad discēdo sapere. **L**ap. XI.

A vero que appellat; sentētia scdm quā bene sentire dicimur et sentētia habere: boni et equi rectū iudicū est. cui; rei illud erit signū qđ bonū et equū v̄tū dicim; esse maxime in mī sciētia: et equū eē circa qđā ignoscere. **A**t ignoscere scire est recte iudicādo circa eq̄tatē. recte autē veri. **C**Sūt autē hī oēs habit; rōnabili in idē tēdētēs. **D**icimus enī ciuili

sagacitatem / prudentiam / et mentem ad eodem referetes: sententiā habere et mentem cum et prudentes et sagaces. Omnes vero huiusmodi potentie extremorum sunt et singulariū. in iudicando quidē de quibus prudēs sagax / et bene sentiens siue mitis: nam equitas commune quoddam est bonorum omnium in eo quod ad alium: sunt autē agibilia singulariū et extremorum omnium: et prudente oportet ipsa cognoscere: et sagacitas ac sententia circa agibilia. hec autem extrema. Et intellectus extremorum virtutes. nam et primorum terminorum et vltimorum intellectus est et non ratio: alter scdm demonstrationem terminorum immobilium et primorum / alter in rebus agendis extremi / et mobilis et alterius dispositionis. hec enī principii sunt cuius gratia. Et singularib⁹ enī vniuersale: horum igitur oportet sensum habere. hic est autem intellectus. Et quo naturalia videntur ista esse. natura vero nemo sapiens est. At sententiam habere / et sagacitatem / et intellectum: signū est qd scdm etatem putamus illa sequi conuenire. et hec etas habet intellectū atq; sententiam: quasi natura existat causa. Et quapropter principii et finis est intellectus. Et his enī demonstrationes sūt et de his. Itaq; nō minus inherendum est expertis et senioribus vel prudentiū opinionibus atq; sententiis sine demonstratione: qd demonstrationibus ipsis. veluti enī oculum per experientia habentes: principia discernit. quid igitur sit prudentia et sapientia: et circa quid versetur ipsarum vtraq; dictū est.

Ed ambiget quispiam in quibus rebus vtilēs sint. Nam sapientia quidem enī corū prospicit ex quibus homo beatus efficitur: nullius enim est generatio nis. prudentia vero hoc habet quidem: sed quē admodum vtilis erit: siquidem prudentia versatur circa illa que sunt iusta et honesta et bona hominibus. hec sunt autē que agere boni viri est. sed per eorū scientiam nichilo magis ad agendū illa: criminosa apti. Si quidem habitus virtutes sunt: veluti neq; sana neq; valitudinaria quocūq; non ab agendo sed ab habitu cōdicimus. Et enī nichilo magis agere apti sumus: quia medicinalē aut gymnastricam habeamus. Quod si non eorum gratia prudentē ponere debemus sed eius quod est fieri studiosos: nichil vtilis erit studiosis vtilis. Id preterea neq; iis qui nō habent: nichil enim refert verum ipsi habeant vel habeantū consiliū acquirant: abunde q; nobis erit veluti in sanitate. Quāuis enim sani esse velimus: medicinā tamen nō addicimus. Et preterea absurdum videbitur si deterior qd sapientia existens: potior erit qd illa. Que enī facit: domina et iubeat in singulis. De iis igitur dicendum est. Hunc tamen dubitatum est solum de ipsis. Dicitur igitur primo qd per se ipsas necessariū est virtutes eas existere. Virtutes autē esse virtutesque particule. et si nichil faciat alterutra ipsarū. Deinde faciūt quidē nō vt medicina sanitatē. sed vt sanitas / sic sapientia felicitatē. Lum enī pars sit totius virtutis: habēdo et operādo facit beatos. Insuper opus perficitur scdm prudentiā et moralem virtutē: quia virtus intentionem facit rectam / prudentia vero illa dirigit que ad hāc tendunt. Quare vero animi particule nō est virtus talis vegetatiue. Nichil enī in illa est virtū agere vel nō agere. De eo autem quod nichil magis apti sunt. ppter prudentiā ad honesta et iusta agenda: paulo superius incipiendū est hinc sumpto initio. quē admodum dicimus quosdā iusta agere nec tamen esse iustos: veluti eos qui faciunt illa que leges precipiunt aut inuiti / aut per ignorantiā / aut per aliud quippiā. non autē propter ipsa. At qui agunt illa que oportet et qd oportet studiosum virum: sic est vt videtur aliquāter se habentē singula agere vt bonū sit. Dico ceu p electionem / et ipsoz que aguntur gratia. Electionē igitur rectā facit virtus. quot autē illius gratia fieri nata sunt: ea nō sunt virtutis sed alterius potentie. de quibus scientibus dicendū est clarius. est igitur quēdā potentia quā astutiā vocant. hec huiusmodi est vt ad subiectam intentionem agere ista possit: et ad effectum perducere. Si itaq; id ad quod intendimus rectū sit: laudabilis est. sin autē improbiū: tunc est dolus. quapropter prudentes astutos nec nō dolosos esse dicimus. Est autē prudentia nō hec potentia / sed nō absq; ista potentia. habitus vero huic intuitui efficitur animi nō sine virtute vt dictum ac manifestū est. Nam cogitationes et discursus rationis rerum agendarū principii habent: qd tale / quid sit extremū et optimū qualecūq; tandem to sit. Et enī sit verbi gratia quiduis: hoc nisi bono videtur viro. Nā proutas obliquat: falso errore labifacit circa principia rerum agendarū. quare patet qd impossibile est prudentē esse quēpiam nisi sit bonus.

Cap. XIII.

Ed considerandum est rursus circa virtutē. nam virtus fere similiter se habet vt prudentia ad astutiā: non eadē quidem sed certe similis. sic et naturalis virtus ad eam que est proprie virtus. Omnibus enī vidēt natura quodāmodo mores in singulis subsistere. Nā vt iusti simus / et temperati / et fortes et alia huiusmodi: statim a natiuitate habemus. Sed eo tamen querimus aliud quoddam. pprie bonū esse ac talia aliter adesse: nam pueris quidē et rebus naturales sunt habitus: verū absq; mente videntur esse nociui. Illud dūtaxat apparet qd quemadmodū in robusto corpore sine intuitu se mouēt contingit fortiter offendere: quia visum nō habet. ita et hic. qd si accipiat mentē / in agēdo differt. habitus vero similis existēs: tunc erit proprie virtus. Itaq; vt in opinabili due sunt species: astutiā et prudentia: sic in morali due sunt naturalis virtus et ppria. Verum harū que propria est nō sit absq; prudentia. et ppter ea aiunt virtutes omnes esse prudentias: et Socrates partim recte que sūt: partim errauit. Quod enī omnes virtutes putabat esse prudentias errabat. qd vero nō absq; prudentia: recte dicebat. Signū huius est qd nunc omnes qui virtutē diffiniunt adiungunt habitū. dicentes et ad quid est: scdm rectā rationē. Recta autē ratio est scdm prudentiam. Videtur augurari quodāmodo omnes huiusmodi habitū virtutem esse. qui habitus sit scdm prudentiā. Sed oportet parū per transgredi. non enim solum habitus qui est scdm rectam rationē: sed ille qui est cū recta ratione virtus est. Recta autē ratio in talib⁹: prudentia est. Socrates igitur putabat virtutes esse rationes. nā illas omnes dicebat esse scientias. nos autē cum ratione esse putamus. Patet igitur etiam dictis nō posse queq; esse bonū virum sine prudentia. neq; prudentē sine morali virtute. Sed sermo hic soluere qd disputare quis possit virtutes abinuitē separari. nō enim eundē nasci ad omnes aptum. Itaq; aliam iam quidē habere / aliam nō habere. sed hoc recipiendū est in naturalibus virtutibus. At in iis virtutibus per quas simplr dicitur vir bonus nō recipitur: simul enī cū prudentia que vna est: omnes simul existunt. patet autē qd et si non actiua esset: tamen opus erat eius / qd particule virtus est. et quia nō erit electio recta sine prudentia: neq; sine virtute. hec enī finis: hec vero ad finē agere facit. Attamen nec prestat sapientiē / nec meliori particule. vt nec sanitati medicinā: nō enī vtitur illa sed prouidet vt sit. Illius ergo gratia iubet: sed nō illi. preterea simile vt si quis qualem dicat principē esse deorū: quia disponit de omnibus que fiunt in ciuitate

Sexti Ethicorum interprete Leonardo Bretno finis.

Est hec dicendum est alio sumpto principio / qd circa mores fugiendozum tres sunt species: vicium / incontinentia / immanitas. horū vero duobus contraria manifesta sunt. nam aliud virtutē / aliud cōtinentiam vocamus. Aduersus autē immanitatē maxime quis congrue opponat: eam virtutē que supra nos est: heroicam quādā et diuinā. vt Homer⁹ de Ilectore facit Priamū dicentē eximia illum bonitate prestare: neq; videri mortalis hominis filii esse sed dei. Itaq; si ex hominib⁹ sunt dii per excellentiā virtutis vt aiunt: talis quidē vtiq; erit is habitus: qui immanitati opponitur. nam vt bestiarū nō est neq; vicium neq; virtus: sic etiā nec dei. sed hec quidē precio sior est qd virtus. illa vero aliud quoddā genus improbitatis. cum autē raro cōiungat virum quēpiā esse diuinū: vt Lacones dicere cōsueverunt cū valde aliquid admirātur diuinus est (inquāt) vir. sic immanē quēpiam inter homines raro aiunt existere: ac maxime inter barbaros. Sit autē quandoq; ppter morbos et orbitates. Et qui alios homines malignitate excedunt: eos hac infami appellatione notam⁹. sed de huiusmodi dispositione postea mēto erit faciēda. De vicio autē dictum est prius. De incontinentia vero et mollitie atq; luxuria dicendum est: ac simul de cōtinentia et cōstantia. nō enim sic accipiendū est quasi vtraq; ipsaz sit idem habitus qui / virtus et viciū: nec etiam quasi sint aliud genus. Oportet vero vtrū aliū: ita et hic positus iis que apparent ac cubitationib⁹ primo factis ostēdere. maxime qui deim omnia que pbabilia sunt circa huiusmodi affectus. aut certe plurima ipsoz atq; precī sua. si enī soluantur difficulta et relinquātur ea que pbabilia videntur: sufficienter erit ostensum. Videtur ergo cōtinentia et cōstantia probior et laudabilis esse: in cōtinentia vero et mollities improborū et vituperabiliū. idemq; est cōtinentis et cōstantis in ratione. et in cōtinentis et is qui rationē omittit. et in cōtinentis quidē sciens quia praua sunt: facit ppter cupiditatem

continens vero sciens q̄ cupiditates prauae sunt: eas non sequitur p̄pter rationē. et temperatum quidē continentē et cōstantem/ ac talem omnino alij temperatum alij nō. et intemperatum incōtinentem: et incōtinentē intemperatū promiscue vocamus. interdū vero alios esse dicimus/ et interdū aiunt fieri nō posse vt prudens sit incōtinentis. interdū vero quosdā prudentes et solertes incōtinentes esse. insuper incontinentes dicuntur et ire et honoris et lucri. **Cap. II.**

¶ Erat autē aliq̄s quō fieri possit vt quisq̄ sane mētis incōtines sit. dicit quō fieri nō posse in sciēte. nā difficile est vt Socrates putabar si sciētia assit: aliud quicq̄ puale re: ac veluti mācipiū in seruitutē trahere. Socrates enī p̄tra incōtinentiā oīno pugnat q̄si illa non esset. neminē enī intelligentē facere cōtra id quō optimū sit. sed eos qui faciūt per ignorantia facere. at hec ratio manifeste dissentit ab iis que apparent. et oportunū est de affectu inquirere. si per ignorantia: quis modus ignorantie fiat. quod enī non putat qui incōtinentia vitur prius q̄ in perturbatione cōstitutus sit: manifestū est. sed sunt quidā qui partim assentiunt Socrati partim nō assentiunt. nam nichil esse potentius q̄ sciētia constituitur. et p̄pterea dicunt incōtinentē non sciētia habentē sed opinionem: superari a voluptatibus. quod si opinio est ac nō sciētia neq̄ firma existimatio que repugnat sed remissa vt in ambigētibz: venia vanda est si non persisit in illis contravēhentes cupiditates. at prauitati non est venia / neq̄ alij cuiq̄ vituperabiliū. ¶ Prudentia igitur resistēte: hec enī quidā validissimū est. ceterum absurdū: quia vnus et idem erit simul prudens et incōtinentis: sed diceretur nō esse prudētis sponte agere illa que sunt praua. et insuper ostensum est prius prudētē in agendo versari. nā extremozū est et alias habens virtutes. ¶ Præterea si in habendo cupiditates vehemētēs et improbas cōtines est: nō erit temperatus cōtines: neq̄ cōtines temperatus. nō enī est temperati vehemētēs habere neq̄ improbas. at id quidem oportet. nam si sunt bone cupiditates: prauus est iis habitus qui nos ab earū prosecutione repellit. itaq̄ cōtinentia nō omnis studiosa. q̄ si imbecillē nō prauae: nichil egregium. sin prauae et imbecillēs: nichil magnum. ¶ Præterea si in omni opinione persisterē facit: cōtinentia praua est: vtputa si esset in falsa. et si ab omni opinione dimouere facit in cōtinentia erit quodā incōtinentia laudabilis. vt Ptolemaeus ille apud Sophocle laudatur: q̄ nō per maneat in iis que suaserat Ulyxēs p̄pter molestiam mentē. idem est in captiōibus Sophistarum. illi enim cum videri velint supra modum acuti ac mirabilia quodā improbare: eozū syllogismus insolubilis fit. ligatur enī mens cū acquirere nolit cōclusioni nō placēt: nec p̄cedere vltra valeat: quoniā quemadmodū soluat nō habet. cōtingit vero aliqua ratione in prudentiam cū incōtinentia esse virtutem. p̄pter incōtinentiam enī cōtraria faciet eozū que censebat. censebat autē bona esse mala nec agere illa oportere. itaq̄ bona et non mala ager. ¶ Insuper qui voluptates ex eo sequitur et eligit q̄ persuasus est: potior videbit esse q̄ is qui nulla ductus ratione sed per incōtinentiam facit. est enī ille sanabilior: quoniā dissuadere potest. at incōtines. p̄verbio subiacet quo dicitur: si aqua fauces exicat quid nam potare oportet: nā si susus ageret/ dissuasus vtiq̄ cessaret. nūc vero susus: alia nichilomin⁹ agit. ¶ Præterea si circa omnia est cōtinentia et incōtinentia: quis est simplr incōtinentis: nullus enī habet incōtinentias omnes: sed dicimus esse quosdā simpliciter. Dubitationes igitur tales quodā cōtingunt. harum aliquae solūde sunt: aliquae relinquēde. nam solutio dubitatio nis inuēto est.

¶ Rimum igitur considerandum est vtrum sciētes vel nō: et quomodo sciētes. deinde

¶ circa qualia cōtinentem et incōtinentem ponere debemus. dico vtrum circa oēs voluptates et dolores: an circa aliquas dēterminatas. et vtrum idem sit cōtinentis et cōtines: an alius. eodēq̄ modo de ceteris que pertinet ad hāc questionē. principium cōsiderationis est: vtrum cōtinentis et incōtinentis sint in eo quod/ circa que/ vel in eo quō qualiter/ habentes differētiam. dico autē vtrum circa hoc sit incōtines solum vel nō/ sed ex ambobz de vtroq̄ sit circa oia est incōtinentia et cōtinentia vel nō. nō enī circa oia est simpliciter incōtines: sed circa que intemperans. Neq̄ et eo quā simpliciter ad hoc se habet: nā idem est quod intemperatū. sed quia certo modo se habet. ille quidem enī dicitur electioe putans sciri per

oportere sequi presentem voluptatem: hic autē nō putat quidem oportere: attamen sequitur
 12 ¶ Vtrum vero illa (quā transgreoientes incōtinenter agunt) opinio vera sit an sciētia: nichil refert ad presentem. quidā enim ex iis qui opīantur nō dubitant sed putant se pro certo scire. in eo igitur remisse credunt qui opīantur/ et ob hoc magis agunt cōtra id quō censebant agendum: nichil differt sciētia ab opinione. nam quidā (vt Iheraditus offendit) nō minus opinioni credunt q̄ alij sciētie. Sed cū dupliciter dicatur scire: nam et qui habet sciētia et non vitur: habens et non cōsiderans agat que nō oportet. vel si habens et cōsideras et qui vitur. differentia erit si habeat quidē non autem speculetur/ qui speculaf que non oportet agere ab eo qui habet sed non speculaf. hoc enim per graue erit sed nō nisi cōsideret. præterea cū duo sint. p̄posinonum modi quibus vti oportet: nichil prohibet eū qui ambas habeat agere præter sciētia vtendo vniuersali sed nō particulari. nam agibilia singularia sunt. differt etiā vniuersale nam aliud in se est/ aliud in re. cū cunctis hominibus sicca posse. et hūc esse hominē vel hoc tale esse siccum. sed si hoc tale/ aut nō habet aut non operaf. per hos modos tantū differt quantū vix dici potest. vt videatur nichil absurdū est habere sciētia. nā in habendo sed nō vtendo variū certum habitum. et vt habeat quodāmodo et nō habeat ceu dormientem et ebrium. at qui ita disponit qui in perturbationibz sunt. ire namq̄ et cupidines venereozū ac huiusmodi quodā: corpus quoq̄ distrahunt manifeste. nō nullos etiam in furorem adigunt. patet igitur q̄ dicentū est incōtinentes illis similiter se habere. dicere autem verba: sciētie nullum est signum. nam et in huiusmodi perturbationibus cōstitutū demonstraciones et versus Empedocles p̄ferunt. et qui prius adiscunt verbū complectuntur qui dem: sed non dū intelligit. opus est enī vt cognata natura fiat: ad hoc autē temporis spaciū exigitur. quāobrem existimandū est dicere incōtinentes queāmodo eos qui in scena recitant. insuper et isto modo quis naturaliter inspiciat causam. alia est vniuersalis sciētia alia singularium rerū quibus sensus iam dominaf. cum autē ex illis fit vna necesse est vt cōclusio in hac quidem existimatur animus. et in his que factū requirit statim agat. ceu si omne dulce gustare oportet. hoc autē dulce tanq̄ vnum aliquid de singularibus: necessariū est cum qui potest nec phibetur simul et hoc agere. Quando igitur vniuersalis adesse gustare prohibens: sed hoc omne dulce: operaf. Si vero cōcupiscentia alia quidem dicitur fugiendū esse. sed cōcupiscentia dicit. potest enī quodlibet mēbrum mouere. Itaq̄ cōtingit ratione quodā modo et opinione incōtinentem esse: nō cōtraria per se ipsam sed per accidēs. cōcupiscentia enim cōtraria est rationi sed nō opinatio. ¶ Ac p̄pterea bestie nō sūt incōtinentes quoniā vniuersalis apprehensionē nō habent. sed singulariū phantasiā ac memoriam. ¶ Quomodo autem soluantur ignorantia ac rursus incōtinentis fiat sciētes: eadē ratio est vt in eb: id et dormiente. nec p̄pterea est huius perturbationis. q̄ quidē ratio a naturalibus discēdo est. ¶ Cū vero vltima p̄posio iudicij sensitiui. et domina rerum agendarū existat: hāc vel non habet in perturbatione cōstitutus: vel ita habet vt se habere nesciat. sed ita dicit vt vinolenti dicunt Empedocles carnina. et ob hoc etiā quia nec vniuersale extremus terminus nec ita sciētiū cum videtur vt vniuersale et apparet id quod tractant Socrates enuere. Non enī presente illa que p̄ptie videtur sciētia sit perturbatione: nec illa trahit superatuz a perturbatione: sed sensitiua. De sciētie igitur et nō sciētie et quemadmodū cōtingat sciētem incōtinentem agere hec dicta sufficiunt.

¶ Vtrum vero quis simpliciter sit incōtinentis vel omnes in aliquo. et si ita: circa qualia
 16 ¶ deinceps erit dicendum. circa voluptates igitur et dolores versari cōtinentes et cōstantes ac incōtinentes ac molles manifestum est. sed eozū que voluptatem efficiūt quodam sunt necessaria: quodā per se expectanda: verūtamen excessum habitū/ necessaria dico que ad corpus pertinent: qualia circa alimenta/ et venereozū indigentia/ et alia huiusmodi ad corpus spectantia circa que temperantia posuimus et intemperantiam. nō necessaria vero sed expectanda dico. ceu victoria/ honores/ diuitias/ et huiusmodi talia bonozum et delectabilium. qui igitur in us vltra rectam rationem que in ipsis est excedunt: eos nō dicimus incōtinentes simpliciter: sed adiungimus pecuniariū incōtinentes. et lucri/ et bono-